

תוספתא עתיקתא

באגרתא ובהילכתא

יכלכל בקרבן ברייתור עתיקות וקדמוניות, משניות חצוניות וירושלמיות, מרבוחינו ז"ל
התנאים והאמוראים בהלכות ובאגדות אשר כבר נודעו להגאונים הקדמונים ז"ל ונמצאו
בדם ככמה פנים שונים והעלו את דבריהם להלכה ולמעשה ושימום לחוק בישראל
ומעיני האחרונים נעלמו עד כה והיו גנוזים ספרים וטמונים בכתי אוצרות הספרים השונים
בכתבי יד אשר אוציאם בזה לאורה אי"ה עם כל נוסחאותיהם השונות.

מחלקה שניה ושלישית

והוא קונטרס

שמחת עולם

מ"ב ל

מסכת שמחות זוטרת; אבל רבתי (לקוטים); מסכת אבל רבתי
ומכילה אחריתא מאכל רבתי (לקוטים); תשובות הגאונים המכילות
לקוטים ממסכת אבל של בני בבל. אספתים וקבצתים יחד על פי כתבי יד
ישנים וספרים יקרים ועטרתים בהערות ובהגהות ובשינויי נוסחאות ומראה מקום
בתנ"ך ש"ם בבלי וירושלמי ובכל ספרי המדרשים והאגדות ובספרי הראשונים והאחרונים
להלכות ולאגדות והקדמתי לפניהם הקדמת בקורת ארוכה וגדולה בחמשים וחמשה
סימנים אשר בהם הרחבתי לדבר עליהם ועל מסכת שמחות או אבל רבתי
אשר במסכתית הקטנות הנלוות אל הש"ם בבלי בסוף סדר נזיקין ועל כל הענינים
המסתעפים עמהם לסול המסילה לפניהם למען ירוץ כל קורא בהם, אנכי הצעיר
המאסף והמעיר

חיים מאיר הורוויץ הלוי

(מהסג גבולי תשמו"ו, ואת חפצי תעזורו
או ברכת ר' עליכם, וחכונן כל מפעליכם)

פראנקפורט על נהר מאיין

תרמ"ט

בהוצאת בית מסחר הספרים של חיים מאיר הורוויץ הלוי בק"ק פראנקפורט דמיין ע"א אוהלאנדשטראססע 40. №

מגנצני

ברפוס של הגביר ר' אשר בן הרה"ג דר. לעה מאנן.

ס פ ר

תּוֹסֵפְתָא עֵתִיקָתָא

מחלקה שניה ושלישית.

מסכת שמחות זוטרתני ; אבל רבתי (לקטים) ; מסכת אבל רבתי ומכילתא אחריתא מאכל רבתי (לקטים) ; תשובות הגאונים המכילות לקטים ממסכת אבל של בני בבל עם הערות והגהות מראה מקום ושינויי נוסחאות והקדמת בקורת ארוכה עליהם ועל כל הענינים המסתעפים עמהם בחמשים וחמשה סימנים וזה שמם לעולם

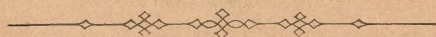
שמחת עולם

Uralte Tosefta's (Borajta's)

Zweite und dritte Abtheilung.

Tractat Semachot sutarti; Ebel rabbati (Fragamente);
Tractat Ebel rabbati in zwei Recensionen (Fragamente);
Gutachten der Geonim und Fragamente aus dem **Tractate Ebel** der babilonischen Schule nebst Variaten, Parallellstellen, Anmerkungen, und einer ausführlichen kritischen Einleitung in 55 §§.

Mainz, 1890.

Joh. Wirth'sche Hofbuchdruckerei, (Oscar Lehmann).

Uralte Tosefta's (Borajta's)

Sammlung von uralten, noch unedirten halachischen und agadischen Borajta's aus der Zeit der Mischna, Borajta und der Talmuden (2—5 Jahrhundert).

Zweite und dritte Abtheilung

enthält

Tractat Semachot sutarti; Ebel rabbati (Fragamente); **Tractat Ebel rabbati** in zwei Recensionen (Fragamente); **Gutachten der Geonim und Fragamente** aus dem Tractate Ebel der babylonischen Schule.

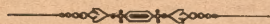
Nach seltenen Handschriften, und mit Variaten, Paralellstellen Anmerkungen und einer ausführlichen kritischen Einleitung in 55 §§ versehen, zum ersten Male herausgegeben

von

Chaim M. Horowitz.

(Jeglicher Nachdruck verboten.)

Frankfurt a. M. 1890.

Verlag von Chaim M. Horowitz, hebräische Buchhandlung und Antiquariat,
Frankfurt a. M., Uhlandstrasse Nr. 40.

תוספתא עתיקתא

באגדתא ובהילכתא

יכלכל בקרבו ברייתות עתיקות וקדמוניות, משניות חזוניות וירושלמיות, מרבתינו ז"ל התנאים והאמוראים בהלכות ובאגדות אשר כבר נודעו להגאונים הקדמונים ז"ל ונמצאו כידם בכמה פנים שונים והעלו את דבריהם להלכה ולמעשה ושימוש לחוק בישראל ומעניי האחרונים נעלמו עד כה והיו גנוזים ספונים וטמונים בבתי אוצרות הספרים השונים בכתבי יד אשר אוציאם בזה לאורה אי"ה עם כל נוסחאותיהם השונות.

מחלקה שניה ושלישית

והוא קונטרס

שמחת עולם

מביל

מסכת שמחות זוטרתי; אבל רבתי (לקטים); מסכת אבל רבתי ומכילתא אחרייתא מאכל רבתי (לקטים); תשובות הגאונים המכילות לקטים ממסכת אבל של בני בבלי. אספתים וקבצתים יחד על פי כתבי יד ישנים וספרים יקרים ועטרתים בהערות ובהגהות ובשינויי נוסחאות ומראה מקום בתנ"ך ש"ס בבלי וירושלמי ובכל ספרי המדרשים והאגדות ובספרי הראשונים והאחרונים להלכות ולאגדות והקדמתי לפניהם הקדמה בקורת ארוכה וגדולה בחמשים וחמשה סימנים אשר בהם הרחבתי לדבר עליהם ועל מסכת שמחות או אבל רבתי אשר במסכתית הקטנות הנלוות אל הש"ס בבלי בסוף סדר נויקין ועל כל הענינים המסתעפים עמהם לסול המסילה לפניהם למען ריוץ כל קורא בהם, אנכי הצעיר המאסף והמעיר

חיים מאיר הורוויץ הלוי

(מהסג גבולי תשמו"ו, זאת חפצי תעזור)
או ברכת ד' עליכם, וחכונן כל מפעליכם)

פראנקפורט על נהר מאיין

תרמ"ט

בהוצאת בית מסחר הספרים של חיים מאיר הורוויץ הלוי בק"ק פראנקפורט דמיין וע"א אוהלאנדשטראסע 40. №

מגנצא

ברפוס של הגביר ר' אשר בן הר"ג דר. לעה מאנן.

הזכרת דברים

הנה כבר בהצעתו להקונטרס **מתניתא מלכתא** נסיתי לתאר ולבאר כל הענינים אשר יכלולו ויכללו חלקי ספרי **תוספתא עתיקתא**, ולשנות הדברים אך למותר וברצות ד' דרכי להשלים בדפוס כל החמשה החלקים אבוא אליך קורא יקר בארוכה אשר עוד לא יסכנו דברי טרם אציעם כולם לפניך ועתה במה אקדם כהיום את פניך קורא יקר ונאמן ולמה אלאך בפיומי מילי בעלמא. אמנם נמצאתי להגיש בפתח קונטרסי זה את תודותי וברכותי לכבוד הרבנים הגאונים שי' ולכבוד חכמי זמנינו ומוציאי מ"ע לבית ישראל שי' אשר הרבו לדבר טובות על ספרי ועל חפצי וכתבו ידם לקבלם במחיר אשר שתי עליהם ובדבריהם ובמעשיהם היקרים החזיקו את ידי והאמיצו את רוחי למהר ולהחיש לכלות בדפוס את אשר החילתי ב"ה. גם כבדוני במכתבי תהלותם להלל בשער את ספרי אשר חנני ה' להו"ל אשר אדפיס אי"ה בתקונטרסים הבאים אי"ה. אמנם לדאבון לב כל איש ישראל ולעצבת רוח כל שוחרי תורה חכמה ומדע נמצאו עוד בקרבינו חכמים בעיניהם אשר בלשונם הגבירו לעלות על כסא הרבנות ולקחת עטרת הדאקטאר על ראשם האומרים „מה יושיענו זה?" הלא די לנו והותר בהספרים אשר הנחילו לנו הראשונים ולא די להם בדברי רוח כאלה אך כזאבי ערב יתנפלו עוד על המחבר והמו"ל כי ירהיב עוז בנפשו להציע עוד ספרים כאלה בדור דעה כזה. אוי לדורונו שאלה מנהיגיו ואוי להמיחלים לתורת פיהם וב"ה כי דעתם בטלה ברוב דעות וכל השומע יצחק להם ובצחוק ובשחוק אשיב חרפתם אל חיקם ועוד ימים לישראל אשר כל חכמתם תתבלע וצחות לשונם תהיה לצחנה ועוד יבושו ממעשיהם וישוכו מדרכיהם וכבוד חכו"ל ותורתם ואמתם יעמוד לעד ובשערים יהלל שמם וחכמתם עד העולם ועדה המחברת הזאת ועדים דברי אלה כי ב"ה לא שמתי לב לדברי בלע והשחת כאלה, הם יקפוצו את ידם מלקבלם ואנכי לא ארפה את ידי אי"ה מלהועיל לישראל ולספרותם כאשר אך תהי' לאל ידי. המה ירחיבו את פיהם ואנכי אדום ואשחק על חלומותיהם ועל דבריהם. ועתה קורא יקר ונאמן, אשר נאמנה עוד רוחך עם ד' וחכו"ל ותורתם, רצה נא גם עתה את מנחתי אשר הבאתי אליך ודברי חכו"ל ישעשעו את לבבך תמיד ותברך אתי לה' אשר בחר בחכו"ל וברוך שבחר בהם ובמשנתם. אמן.

שמחת עולם

ראש דבר למסכת שמחות זוטרתי ולכל המסכתות אשר בשם

מסכת שמחות ואבל רבתי נקראו:

א. רב נטרונאי גאון בתשובתו בספר חמדרה גנוזה סימן צ' השיב לשואליו בדברים האלה, "ושאלתם מהו אבל רבתי (פי' הנזכר במס' מו"ק כ"ד ע"א כ"ו ע"ב וכתובות כ"ח ע"א)? אבל מסכת ומשנה הוא ויש בה הלכות אבילות ורוכ הלכות רבאלו מגלחין (פרק ג' דמועד קטן) בה שנויות ושתיים הם אחת גדולה ואחת קטנה" וכלשונה בסתם נמצא בערוך ערך אבל וז"ל "אבל רבתי בגמ' דהקובר את מחובפ' ואלו מגלחין פי' מסכת הוא ויש בה הלכות אבילות ורוכ הלכות אלו מגלחין בה שנויות וב' הן אחת גדולה ואחת קטנה". כנראה היתה השאלה על ב' הענינים האלה א' "אבל רבתי" הכינוי הזה איננו בדיוק כלל כי אבל, יהיה כי נקרא אָבֵל או אָבֵל, הוא לשון זכר ותיבת רבתי הוא סימן נקבה והיה לו לומר אבל רבא או אבל גדול גם נראה כמורכב משתי לשונות אבל הוא עברית ורבתי (בהוראת "גדול") הוא ארמית? גם שאלו ב' מהו אבל רבתי אם הוא ספר ופי' תנא באבל רבתי כי שנה בספר אבל רבתי או פי' בדבר ובענין האבל ולפי זה תיכר רבתי איננה מובנת ואם כינה רבתי משמע דאיכא ג"כ זוטרתי? ועל זה השיב הגאון כי אבל הוא מסכת ומשנה וכל כנוי המשניות באו על פי הרוכ בלח"ק ותיבות מסכת או נושנה גדלנו בזה כדי לשנויה בלשון קצרה ולכן ימונה בלשון נקבה ומכונה "רבתי" כאשר באמת שתיים הנה א' גדולה (בלשון חכ"ל רבתי) וא' קטנה ולפי זה מה שהוכח במועד קטן בלשון ברייתא סתם הוא מאבל וזוטרתי ומה שנאמר בפירוש אבל רבתי הוא ממסכת אבל רבתי. והנה נלמוד מדבריהם כפי הנ"ל כי לא כונו כלל לגוף המסכתא אך לפרש דברי התלמוד הנ"ל ומקורו של בעל הערוך היא תשובת הגאון הנ"ל, אך בטח אין כונת הגאון למסכת שמחות זוטרתי כי איננה כלל בדיני האבילות וכל מה שהוכח בפרק אלו מגלחין לא נמצא בה כלל ולפי זה גם לא להמסכתא המכונה אבל רבתי שבידינו היתה כונתם ולא נתברר לנו אם היתה מצויה בידם אך לבעל הערוך בטח לא נודעה כלל כאשר לא הביא דבר מאומה ממנה בספרו. ועתה כאשר נדבר לבנו לחקור על מסכתות אבל ושמחות השונות לא נוכל לדעת אודותם מאומה מהספרים הנ"ל ועלינו לבקש ולחפש במקומות אחרות לדעת את עקבותיהן ועוד ננסה דבר אחר על מסכתות אבל רבתי השונות ונשים עתה פנינו אל המסכתא שמחות זוטרתי שהיא המסכתא שמחות סתם:

ב. הספר אשר העתקתי והדפסתי בזה לראשונה נמצא כלו בכתב יד דע ראססי 1420 אמנה לא נקרא שם עליו כלל לא בראשו ולא בסופו וכן נמצא בכת"י וואטיקאן 44, אשר ראשית וסוף הפרקים נעתקו בהמכוא להתנחומא מהרה"ח ר"ש בוכער נ"י צד 158, וחסרים בו המשניות הראשונות א', ב', ג' וחצי משנה ד' גם מתחלת באמצע הענין ארץ ישראל שהן דומין לחולין וגם בו לא נקרא שם עליו לא בראשו ולא בסופו (ומפני החסרון הזה לא ידע הרה"ח הנ"ל מזה לירון בו) אמנם בא בו בין כמה ספרי קדמונים ומסכתות קטנות תנחומא, מדרש משלי, מעשה תורת, מעשה דר' יהושע בן לוי, אלפא ביתא דבן סירא, פירוש אבות (שהוא קיצור האבות דר') נתן שבנוסחת

הרפוס, ועיין רשימת הכת"י הזה לכל פרטיו ועניניו במבוא להתנחומא הנ"ל. אמנה נראה לכל עין כעין מסכתא קטנה בארבעה פרקים ומהמשניות הראשונות נכיר בו את המסכתא שמחות זוטרתי כי הם נעתקו בשמה מקדמוניו ז"ל כאשר נבאר הלאה א"ה. הספר הזה העתקתיו בזה ע"פ כת"י דע ראססי הנ"ל עם שינויי נוסחאות מכת"י וואטיקאן הנ"ל כפי מה שנעתק ממנו במבוא להתנחומא שם. כי לא יחלנו תועלת מאומה ממנו ולא השתדלנו להשיג העתקהו, וכת"י אחר ממנו זולת הנ"ל לא נודעו לנו:

ג. שם המסכתא הלזו לא נזכר בכ' הכת"י הנ"ל וכנ"ל, גם רבוותיו רב נטרונאי גאון ובעל הערוך לא כונוו אליה כלל כנ"ל בסימן א' אמנם חכונה בפי מעתיקיה בשמות האלה (א) מסכת שמחות (ב) מסכת שמחות דהיא אבל רבתי (ג) שמחות זוטרתי (ד) שמחות זוטרתי דרבי חייא וכינוה בשם ברייתא והעתיקו את דבריה בלשון תנו רבנן, תניא, דתניא, תנא רבי חייא, ועוד דרשו ז"ל שנראה כי חשבוה כחוספתא ובריייתא ויחסוה לרבי חייא:

ד. והנה כבר מצאנו ששמשו בה והעתיקו את דבריה ר' יצחק אבן גיאור (בספרו הלכות אבלות), הרי"ף (בפרק אלו מגלחין במועד קטן) בלשון תנו רבנן, טור יורה דעה סימן של"ה עד סימן של"ח בלשון דתניא, ההלכות אשר בסוף מחזור מנהג רומי חלק ב' עם פירוש קמחא דאבישונא בולוניא ש"א ובמחזור מנהג רומי ח"ב דפוס מנטובה הלכות אבלות בלשון תנא רבי חייא, רבינו בחיי בספרו כד הקמח אורח חיים וידיו ועוד דרשו ז"ל והרמב"ם הביא את דבריו להלכה אולם בשמויכונה וכפי המספרים הנ"ל בסימן ג': (א) הרמב"ן בתורת האדם, רבינו ירוחם כתולדות אדם וחווה, הרא"ש פרק ג' דמועד קטן, החינוך, ר' יוסף קארו בספריו כסף משנה על הרמב"ם ובית יוסף על הטור, מעבר יבן סדר הוידיו ובשפתי צדק מאמר א' פרק ט': (ב) הרמב"ן שם: (ג) בתניא רבתי: (ד) מר' צדקיהו בשבולי הלקט ועיין במראה מקום בהערותינו לפרק א' משנה א'—ד'. הצדה דרך מר' מנחם בן זרח ואחרים העתיקו ע"פ התורת אדם ולא פקדוה בשם ועיין בהשמות:

ה. ענינו יסוב בהלכה ובאגדה בענין ביקור חולים ויורו החולה מיום נפל האדם למשכב עד פטירתו, לכן לא יסבין ולא יאות לו שם אבל כלל אך שמחות בכינוי יגון ותוגה, "שמעריץ" שהניגוד מאכל הוא יום טוב ומיגון הוא שמחה אסתר ט' כ"ב, "אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאכל ליום טוב" וכדברי בעל ההגדה של פסח "מיגון לשמחה ומאכל ליום טוב" וכדברי הספרן מועד קטן כ"ה ע"ב, "שמחה לתוגה נהפכה" ולכן תכונה המסכתא הלזו בעקרה אך מסכת שמחות וכן יכונה כד מוכירה הנ"ל שהם דקדקו לכנות להמסכתא אבל רבתי בשם אבל ואך באשר לא ידעו ממנה כינו רבים מהראשונים והאחרונים ז"ל בשם מסכת שמחות את האבל רבתי שבידינו ועיין ברש"י מועד קטן כ"ו ע"א ד"ה ואלו קרעין ובכתובות כ"ה ע"א מפרש רש"י "והר"ן אבל רבתי במסכת שמחות" ובאשר הרמב"ן יכנה תמיד את המסכתא אבל רבתי שבידינו אבל סתם כינה את המסכתא הלזו נשען על דברי רש"י ז"ל הנ"ל במסכת שמחות דהיא אבל רבתי אמנם אח"כ מוכירה אך בשם מסכת שמחות. והנה באמת לא מצאנו כינוי ולשון סגני נהור למתים מיתה (זולתי לשון שכיבה) ולאבל אך לחסרון וחולי אשר ביד ד' לרפאותם ולכן הקדמונים ז"ל לא קראו בכינוי את האבל ואת האבול בלה"ק והכינוי "שמחות" לא יאות למסכת בתלכות אבול ואבול כלל לפ"ז אך למסכתא אשר חסוב על החולה כנ"ל: השבולי הלקט והתניא רבתי כינוה מסכת שמחות זוטרתי כי כבר נקרא בימיהם האבל רבתי בשם מסכת שמחות סתם ובמקום אשר תסיים

המסכתא שמחות וזוטרתי מתחלת האבל רבתי משעת גסיסה והלאה. אמנה כל יודעי המסכתא שמחות וזוטרתי כל מה שהביאו מדיני ביקור חולים וידיי הביאו בשם מסכת שמחות ומשעת גסיסה והלאה אך בשם אבל רבתי או אבל סתם ואין מלה בלשונם בשם מסכת שמחות מעניני אבילות הרי שמסכת שמחות וזוטרתי שלמה בידינו בהכח"י שלפנינו דבר לא נעדר. גם כי לא ה' מעניניה כלל דיני החולים העומדים להבריא כי לא הביא הרמב"ן מאומה בשמה בזה:

ו. והנה מה שכיני גם המסכתא אבל רבתי בשם מסכת שמחות הוא באשר כבר נודע להם שם מסכתא זו ולא ידעו עקרה ובאשר גם המסכתא אבל רבתי מתחלת דבריה בהחולה הגוסס כנוה בשם שמחות וזה כונת רש"י ז"ל כתובות כ"ח ע"א ד"ה אבל רבתי. מסכת היא וקורין אותה מסכת שמחות וזו היא משנה ראשונה שלה הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו והוסף התיבות "וזה וכו'" כי אך על שם המשנה הראשונה המתחלת הגוסס נקראת מסכת שמחות ואולי זו כונת בעל שיטה מקובצת כתובות שם ו"ל "פ' לפירושו הוקשה לו אמאי קראו אותה מס' שמחות ולא קראו אותה על שם החילת המסכתא כמו מס' משקין מס' ביצה ותיקן ז"ל לפי שהמשנה הראשונה הגוסס לכן לא קראו אותה על שם החילתה דאין קוראין שם על פורענות" עכ"ל והא דלא כינוה מסכת נחמות באשר בשם הזה יש למעות שיש לסבור שמיירי אך מתנחומי האבלים, ואף כי כבר כינו רבים גם להפסיקות מו' דנחמתא וכו' בשם ספר נחמות. ובאשר כבר נאחו השם מסכת שמחות למסכתא אבל רבתי לכן כינו השבלי לקט והתניא רבתי את הברייתא הלזו בשם שמחות וזוטרתי כנ"ל:

ז. המסכתא שמחות או מסכת שמחות וזוטרתי הלזו כבר נחלקה בכת"י לארבעה פרקים ולמשניות. להפרק הראשון לא נרשם מספר לפניו ומכיר ששור משניות. הפרק הב' מכיל ה' משניות, הפרק הג' ח' משניות, והפרק הד' ה' משניות בסך הכל כ"ד משניות ולא נרשם עוד לפניהם לא תיבת משנה או נתני' ככתלמוד בבלי ולא הלכה כבירושלמי אך נרשם מספרם לפניהם וזלתי המשנה הראשונה שבכל פרק ופרק אשר נדלג מספרה בהכח"י כי מלפנים לא מנו תחילות:

ח. דרכו בדרשותיו ובהלכותיו כמו במשניות קדומות בלשון קצרה ובסדר נכון גם אגרותיו קצרות ומכילות משלים נעימים ואיזה מהם באו על אופנים שונים בלשון מושל מושל פרק א' משנה ה', פרק ב' משנה א' יג', פרק ג' משנה ב' ג' ד' ה' ו', פרק ד' משנה ב' ובהזכירו הענין בדרך אחר ישמש בלשון ועוד וכו', ד"א (בראשי תיבות = "דבר אחר" או "דרך אחר") ובפרק ב' נשנה ד"א כחמישה פעמים ועיין פרק ב' משנה א'.

ט. נישאי המאמרים הם הנאים שבמשניות ותוספתא ואלה שמות: ר' אליעזר פרק א' משנה ד' (ה' ו') : ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי פרק ד' משנה ה' : ר' אלעזר בר' שמעון פרק ד' משנה ב' ג' : ר' דוסתאי (= דוסתאי) בר' ינאי פרק ד' משנה ד' : ר' חנינה בן אנטיגנוס פרק ב' משנה ב' : ר' יהודה בשם ריב"ז פרק א' משנה ב' : ר' יהושע פרק ב' משנה ז' ופרק ג' משנה ח' : ר' יוחנן בן זכאי פרק ב' משנה א' ופרק ד' משנה א' : ויש אומרים פרק ד' משנה ה' : ר' מנחם בר' יוסי פרק ג' משנה ח' : ר' נחמיה פרק ג' משנה ח' : ר' נתן פרק ג' משנה ג' : ר' עקיבה פרק א' משנה ד' פרק ב' משנה א' : ר' (רבי) פרק ג' משנה ו' פרק ד' משנה ג' וז' : ר' שמעון פרק ג' משנה ח' : ר' שמעון בן אלעזר פרק ג' משנה ב' וז' : ר' שמעון בן יוחאי פרק ד' משנה ד' : ר' שמעון בן מנסיא פרק ג' משנה ח'

ופרק ד' משנה ה': שהם י"ה איש ומאמריהם עשרים ושמונה וכולם המה מדורות התנאים ואין אף אמורא אחד ביניהם. אמנם איזה מדבריה נזכרו במקום אחר בשם אמוראים והא דר' יהושע פרק ב' משנה א' נאמר בש"ס שבת קכ"ג ע"א בשם רבי אליעזר בן הורקנוס אך כיוצא בזה מצאנו ג"כ בשארי ספרי הכו"ל:

י. לשונה הוא לשון ספרי הירושלמיים ובמקום שהסופר לא תקן (קלקל) נמצאו בה דרכי הירושלמי כמו לדבך חיבת של להתיבה שלאחריה ולכותבם ביחד שלמלך, שלמלאכים, שלדבר וכו', עקיבה, חנינה הוא, גלעינה, גלעינין = גרעינין, איכן = היכן, אגמוזן = הגמון, אסטרטיוט = סרדיט בככלי, פרשיות = פרשה הילכתא במקום משנה, כלפי חשיבה וכו' כן כתיבתה חמיד מלא יוד וזו מכותים (ממחים) שיני (שני) באוניות (באניות) אילו (אלו) וכו' ועיין בערוך ערך ספר ב' הנא תוספאה פ' מנהג הכותב מקרא לכתוב בחיסור כגון משה בלא ו' לאמר בלא ו' אבל הנא מנהגו לכתוב התיבה מלאה בלא חיסור ולפעמים תאחו בלשון המקרא ואל ידע לך, לא יאכלו ולא יטעמו, לחרפות לדראון עולם וכו': ועיין הפלאה שבעירויין ח"ב דפוס ווען בשכחת המלקט דף ב' ע"ב "אי"ש דרך רבינו (הערוך) למלאות החסר כגון שני כותב שיני וכו' ע"ש:

יא. מקוריו לא נזכרו בו אך בפרק ד' משנה ד' "ב"ד הילכתא באבות" והוא במסכת אבות פרק ג' משנה ח' אך קרוב הדבר שהיא תוספת מאוחרת אך שמושה במסכת אבות ניכר מהמשנה הנ"ל ומפרק ב' משנה א' ומפרק א' משנה ה'. בפרק ב' משנה ג' כבר שמושה בהענין שבפרקי רבי אליעזר פרק ל"ד והאריכה בו ועיין בספרינו משנה רבי אליעזר ועכ"פ הענין הזה קדום מאוד ויסודו כנריחא קדומה וזולת הנ"ל לא מצאנו כי שמושה באחד הספרים אשר בדינו אף להיפך:

יב. המדרשים אשר שמשו בו הם (א) מדרש משלי: ב מדרש קהלת רבה: (ב) מדרש רות רבה: (ד) מדרש תהלים: (ה) מדרש ויקרא רבה: (ו) מדרש תנחומא: (ז) הפרקים האחרונים שבספר תנא דבי אליהו וזמא המכונים בפי הקדמונים בשם פרקי רבי אליעזר: (ח) חופת אליהו או שבע חופות: (ט) פירקא דרבינו הקדוש: (י) מסכת חיבוט הקבר: (יא) פרק ר' יצחק בן פרנץ: (יב) אבות דרבי נתן נוסחת כ"י: (יג) אבות שבמסכתו קטניות: (יד) פסיקתא רבתי: (טו) פסיקתא דרב כהנא: (טז) עין על כ"ז כמראה מקום שבהערותינו) ועיין עליהם בספרי משנת רבי אליעזר, אגדת אגדות, בית עקר האגדות חלק א', משנת ר' נתן ותוספות ר' נתן, כבוד חופה וסדר אליהו אשר זמנם מגיע קרוב לימי רבנן סבוראי (500 למספרם). במדרש משלי ובאותו המאמר שהעתיק ממסכתא שמחות הלזו כבר שמש והעתיקו ההלכות גדולות הלכות הספר בסופו:

יג. המסכתא שמחות הלזו ע"כ נכתב בארץ ישראל ולא בכבד מפני הטעמים האלה: (א) לשונה הוא לשון בני ארץ ישראל כנ"ל: (ב) כי הדבר מפירות מעושרים מעושר ראשון ומעושר שני תרומה טהורה ותרומה טמאה שיש לשאול להחולה עליהם פרק א' משנה א' ועיין פרק ג' בסופו, אילו החנוונים המעשרים פירותיהם כראוי וכו' וכל זה אינו נוהג אלא בארץ ישראל ולא בכבד: (ג) גם בימי הגאונים לא נודעה בכבד אמנם כבר שמשו בה בעלי המדרשים של ארץ ישראל כנ"ל וע"כ שגם היא נכתבה בארץ ישראל ולא בכבד:

יד. זמנה ע"כ מאוחר מזמן סידור המשנה שהרי כבר שמושה במסכת אבות גם מאוחר זמנה מהאגדה שבפרקי רבי אליעזר פרק ל"ד אמנם כבר מצאנו כי דבריה

כבר נעתקו בש"ס בבלי וירושלמי בתור ברייתא, גם לו נאחר זמנה הלא יפלא בעינינו כי לא זכרה עוד הרבה ענינים שבש"ס שאין נכנסין להחולה ושאר דברים בענין זה וע"כ המאמרים האלה מאוחרים מדבריה וע"כ היא ברייתא קדומה ונסדרה בימי ר' חייא ור' אושעיה: ואולי מסדרה יהיה רבי נתן בעל מחלוקות של רב כי מהמשנה הראשונה שבה מוכח דס"ל כר' שמעון שזורי במסוכה ובמסכתא כתובות נ"ה ע"א גרסינן, דאמר ר' נתן הלכה כר' שמעון שזורי במסוכה ע"ש ועיין מהנחתא מלכתא סימן ד' :

טו. אמנם לפי ההנאי רבתי נזכר בה מאמר רבי חייא בראש המסכתא אך לא יתכן נוסחתו כאשר המאמר הזה כבר נעתק בפי הקדומים לפניו ובהם לא נזכר רבי חייא לנושא המאמר גם בספר שבלי הלקט שיסוד התניא רבתי ממנו כידוע וגם שם יכנה את ר' חייא אך בשם בעל מסכתא הלזו וע"כ הוא שצ"ל גם בו שמחות זוטרתו דרבי חייא ויש למחוק בו חיבת אמר או כאשר יאחו כי היא ברייתא מר' חייא על כן יחס הדברים הנאמרים בה בסתם לר' חייא, בההלכות שבסוף מחזור מנהג רומי בולוניא ש"א ומטובה תני ר' חייא, אך רבי חייא יהיה לדעתם מסדר המסכתא הלזו ככל מהנחתא דמתניא בי ר' חייא ור' הושעיא :

טז. דתועליות היוצאות ממסכת שמחות זוטרתו הלזו בהלכות ובאגדות ובחקירות לשון חכ"ל ובסדר התנאים וימיהם מובנות מעצמן אחרי כ"ה היא ברייתא קדומה וזמנה יפול בין זמן סידור המשנה והתוספתא ובין זמן סידור התלמוד בבלי והירושלמי ונכיר בה עקבות שינוי הלשון בהימים האלה, ועיין בפרק א' משנה ד' ע"ד הגליות וע"ד סדר בתי העונשים והמשפטים פרק א' משנה ה' :

יז. מנעומות משליה יוכח כל חיך טועם ומחמשל מג' יאזוכים בפרק ב' משנה ג' "כבר נזכחו מנועים צופיו כל שוקדי על ספרו של המשורר יאזחן גאטמ-פריעד פאן הערדער (1744—1803) בשירו Drei Freunde אשר ראשיתו יסודו ממסכת שבת ל"ב ע"א והמשל הזה הוא בפרקי רבי אליעזר פרק ל"ד והעתקתו מתאמת מילה במילה עם המובא בכד הקמח מרבינו בחי" אות אבל ומנורת-המאור נר ה' חלק א' כלל א' פרק ג' בשם מדרש והמשורר הנ"ל לא הערה את מקורו והמשל הזה נעתקו בכל העוועביקער על שמו ולא נודע עוד כי ממקור ישראל יצא ועיין בספרי משנת רבי אליעזר חלק ב' פרק ע"ח. אמנם כבר היה לעולמים כי כבר רבינו בחי" ז"ל הביא שם המשל הזה בשם הביאיו חכמי המחקר והם המחפלים והתרעם ע"ז שלא הביאו מחכ"ל שהם העיקר ע"ש :

יח. בספרי ההלכה נאחזו דבריה להלכה למעשה והרי"ן גיאות, הרי"ף, הרמב"ם, רבינו ירוחם בתולדות אדם וחוה, הרמב"ן, הרא"ש, הטור, צדה לדרך, החינוך, שבלי הלקט, תניא רבתי, ההלכות במחזור מנהג רומי, השלחן ערוך הביאו את דבריה להלכה למעשה בספריהם כאשר תמצא בהערותינו א"ה ואחריהם נמשכו האחרונים ושימום לחוק בישראל עד היום הזה :

יט. מעיני החוקרים והמבקרים נעלמה המסכתא שמחות זוטרתו ודברי התורה האדם וכו' לא בחזו כלל כי חשבו שכונתם למסכת שמחות שבמסכתות קטנות אך רבינו הגר"א מוילנא כבר עמד על זה והעיר כי המסכתא שמחות שבידינו איננה שלמה ועיין הערה הרה"ח ר"ש בוכער נ"י בתקדמותו לספר שבלי הלקט דפוס ווילנא דף י"א הערה רמ"א. בציון שנת תר"א שאל חכם אחד כי יודעוהו מה היא המסכתא שמחות שזכרה הרמב"ן וכו' ולא מצא מענה. והראשון שעמד עליה ע"י הספרים הנ"ל והעמיק מחקר בה הוא הרה"ח דר. נ. ברילל בספרו, "יאחריב"ע פיר יודישע געשיכטע יאונד

ל"טעראטור" שנה ראשונה צד 12—10 ועד 26—22 אשר ספרו הגיע לידנו אחרי כבר סדרנו את דברינו וגם דעתו נוטה לקדמות המסכתא הלזו. בקיצור מופלג בהאשכול אות אבל ממני הצעיר אך המדפיסים קלקלו הענין מבלי דעת ועשו מב' הענינים ענין אחד כאשר יוכח כל קורא כי שלחו יד במלאכתי:

ב. ודנה ע"ד ענינו עם האבל רבתי אינו אך בדבר סמיכותם כנ"ל בסימן ה' כי במקום אשר המסכתא שמחות זוטרת' מסיימת בו תחילת האבל רבתי והם שני ספרים שונים בשני ענינים שונים וגם שמותיהן שונות והשם היאור' לזו לא יכון לזו. אמנה אפשר כי מחבר אחד הוא לשתיהן. אך האבל רבתי שהוא מסכתא שמחות שבנוסחת הדפוס במסכתות הקטנות אף שענינו שונה ג"כ ואין לו מקום ראוי להשתמש בזה עכ"ו מצאנוהו שהשתמש בפרק ח' בשמחות זוטרת' פרק ב'. גם באשר תחילת בהגוסס ותדלג על החול' וענינו נראה שכבר מצאה ברייתא בענין הזה עוד לפני:

בא. בתלמוד בבלי ובתלמוד ירושלמי לא נמצאו דיני המסכתא שמחות מקובצים במקום אחד כן אגדותיה וכן הוא עם דיני האבל רבתי כי שמו ארז סדרי המשנה והברייתא לפניהם אשר לא הכניסו את הענינים האלה בספריהם במקום אחד כי נחשבו לענינים בעד הפרט ולא בעד הכלל ואין להכניסם בעניני הששה סדרים זרעים, מועד, נשים, נזיקין, קדשים וטהרות כמובן ובאשר ממשנה א' דפרק א' דפאה ותיספתא שם פרק א' ובבלי נדרים ל"ט ע"ב בשם הניא מוכח כי ביקור חולים והלוי' המ'ת הם מהדברים שהק' קי'מת לעולם הבא ופירותיהם נאכל בעוה"ז וע"כ שהי' להם דינים מיוחדים כזה כמשניות חצוניות שהם מקור הלכות ואגדות בספרי התלמודים בענינים כאלה ומצאנו כי כבר שמשו במסכת שמחות זוטרת' הלזו כנ"ל בסימן י"ד ועיין בהערותינו למסכתא זו:

בב. כאשר יאות השם מוסכת לכל מסכתות הש"ס כן יאות שם מוסכת למסכת שמחות הלזו. והנה כבר נסו הקודמים לפנינו לפרש התיבה הזאת ועיין בהקדמות בעל התוספות יום טוב בסדר זרעים שמפרשו מלשון מוסכתא ינהובספר חסידים סימן תתקכ"ט לכך נקראת מוסכת לשון אריגה כמו עם המסכתא, אמנם גם פסקור המכילתא מכונה מוסכתא והוא מלשון הכתוב מוסכת שופטים ט"ז וי"ד, דאם גע-וועבע נדרף עם הארג שם פסוק י"ד כי נארגו בו לאריגה אחת ואולי הוראתו כמו מוסכתא ובלשון חכ"ל נסבא איין שטיק, נוססבילד על מושקל מוסכתא. מוסכתא ומפני זה נקראו החלקים ממנה פרק, פרקים גליעד גליעדער. ועיין בלקט הקמח משניות דף א' ע"ג שמפרשו מלשון מוסך שהמשנה כמו מסך לפתח תורה שבע"פ ע"ש ועיין במעשרה רוקח על משניות דף ג' ע"ב בשם הרמ"ז בקול הרמ"ז בשם מוסף הערוך שהוא מלשון שמועה כמו הסכת ושמע והרמ"ז בעצמו כתב שהוא מלשון נסיכה ושררה וסימנך מתניתא מלכתא ע"ש. בלשון רבים יכונה מוסכתות או מוסכתיות גם מוסכיות כמו מן פרוכת הרבים פרכיות בפרקי רבי אליעזר פרק מ"א עיין תורת האדם דף ל"ב ע"ב פ"ו ע"ב, מלחמות מועד קטן, רא"ש ברכות י"ח ע"א, שיטה מקובצת ב"מ ע"א ע"ב, לקוטות דפוס שאלוניקי ט' ע"א, רשב"א ברכות ל"ד ע"ב שכינה הרבים מוסכיות ובספרי המדרשים הנ"ל במתניתא מלכתא סימן א' ובש"ס הרבות מוסכתות ומסכתיות). וע"ד שמד' שמחות כבר בארנו הטעם למעלה בסימן ה' והיא מסיג התוספתא והברייתא או המשניות החצוניות, עיין מתניתא מלכתא סימן י'.

בג. הישניים במסכתא זו ובפי מעתיקה מעטים המה ועם כל זה ישנו הענין כאשר תמצא בהערותינו א"ה. אמנם בתורת האדם וברי"ק גיאות ובהספרים אשר העתיקו מהם נדלגו הענינים ע"ד תרומה ומעשר בפרק א' משנה א' וע"ד אם היה

אח להחולה ואין לו בנים שם משנה ב' אמנם אין זה כלל מטעם שינוי נוסחא אך באשר לא נהגו בחוצה לארץ או שלא פסקו כמותה כאשר בררנו בהערותינו ב"ה ע"ש ובורה נבין מה שלא מצאנו בש"ס זכר לדברי ר' מנחם בר' יוסי סוף פרק ג' דמצדיקי הרבים הם החנוונים המעשרים פירותיהם כראוי באשר לא שייך בחו"ל ומפ"ז נדלגה חלק המשנה הוזה כבבלי בבא בתרא ח' ע"ב: ועכ"ז נראה כי לבעל התולדת אדם וחזה הי' לו נוסחא אחרת ממנה וכן לבעל מעבר יבק עין בההשמטה להערה ל"ט לפרק א':

כד. המסכתא שמחות זוטרתי הלזו נעלמה מעיני קדמונינו ז"ל ולא העתיקו ארז דבריה לא בעל השאלות ולא בעל ההלכות גדולות, הלכות קצובות דרב יהודאי גאון, הלכות פסוקות אף כי כבר כתבו ונשאו בהענין הזה ורבים מהאחרונים לא ידעוה כלל אך ע"י החזרת האדם מהרמב"ן כהצדה לדרך והטור. ור' יוסף קארו בספריו כסף משנה ובית יוסף אף כי זכרה בשם לא ראה את גוף המסכתא. אך אנדוניה לא נודעו כלל ולא נזכרו בשמה לא בספרי הראשונים ולא בספרי האחרונים והמאמרים כאלה שאבו ממקור אחר אשר מקורו המסכתא שמחות זוטרתי הלזו, ועיין למעלה סי' יב:

כה. כל זה ראיתי להקדים בראש דברי זה על מסכתא שמחות זוטרתי ואמלא בזה לקבוע הזמנים שבו היו המחברים שזכרוה אשר הוכרנום בסימן ד' וי"ח: ר' יצחק אבן גיאות מת בשנת 1089, ר' יצחק אלפסי 1059. הרמב"ם 1204—1134. רבינו בחיי 1291. ר' משה בר נחמן רמב"ן 1267. הרא"ש 1306—1327. ר' יעקב בנו בעל הטורים במאה ה"ד: ר' ירוחם בתולדות אדם וחזה 1334: בעל החינוך 1293? שכלי הלקט במאה ה"ג: תניא רבתי ל"י? ר' יוסף קארו 1488—1575: מעבר יבק. 1620 יענה אנסה עוד דברים אחדים על הוספות עליה ב"ה. הכת"י דע ראסי הנ"ל שמתי לי ליסוד ובשולי הספר רשמתי לי ע"פ הספרים אשר העתיקו ארז דבריה ויגעתי לעמוד על עיקר הנוסחא הנכונה והעיוותי ב"ה במקום הצריך ביאור או מוקשה ומגומגם גם רשמתי איה מקום המאמרים בשאר ספרי חכ"ל ש"ס בבלי וירושלמי ספרא וספרי ובספרי המדרשים הנ"ל ובספרי הפוסקים להלכה למעשה. ועוד תמצא נלוה לזה פירוש המלות הזרות והקשות ע"פ חוקי לשון בני שם, רומית, ויונית. בפנים רשמה, מקום המקראות שבתנ"ך אשר נזכרו בו למען ירוץ כל קורא בו. וכנתי שם המסכתא הלזו נוסכת שמחות זוטרתי ע"פ השבלי הלקט והתניא רבתי אף כי עיקר שמה הוא נוסכת שמחות סתם אחרי כי כבר נאחו רושם הזרז למסכת אבלי רבתי ואף כי אין השם הזה הולמתו כלל כנ"ל. וארשום לך בזה הפסוקים מהתנ"ך שהובאו במסכתא זו כסדר ספרי התנ"ך: בראשית ה' א' פרק ד' משנה ה': שניות ל"ג כ"ג פרק ד' משנה ה': דברים ט' ר' פרק ד' משנה ד': שופטים ה' ל"א פרק ג' משנה ח': ישעיה ל"ג י"ח פרק ג' משנה ו': מ"ח כ"ב פרק ב' משנה ב': ג' י"א פרק ב' משנה ב': נ"ז ב' פרק ב' משנה ב': ג' ח' פרק ב' משנה ג' ופרק ד' משנה ה': ס"ד ג' פרק ג' משנה ו': ס"ה י"ג פרק ב' משנה א': ירמיה ב' כ"ח פרק ד' משנה ג': ט"ו א' פרק ג' משנה ב': יחזקאל ב' י' פרק ד' משנה ה': הושע ד' ו' פרק ד' משנה ג': י"ד ו' פרק ג' משנה ה': נחום ב' ח' פרק ג' משנה ח': חגי ב' ח' פרק ב' משנה ג': מלאכי ג' י"ח פרק ב' משנה א': תהלים ד' ח' פרק ג' משנה ו': ז' כ"ז פרק ה' משנה ה': ט"ז י"א פרק ג' משנה ח': כ"ב ל' ול"א פרק ד' משנה ב': כ"ד א' פרק ב' משנה ג': ל"א כ' פרק ג' משנה ו': מ"ט י"א פרק ג' משנה ה': מ"ט י"ז פרק ג' משנה ג': מ"ט י"ח פרק ג' משנה ד': ס"ט א' פרק ג' משנה ח': ס"ט כ"ט פרק ד' משנה ה': צ"ב ד' פרק ג' משנה ה': צ"ט ו' פרק ג' משנה ב': ק"ז ב' ד',

י"ז זכ"ג פרק א' משנה ד': כושלי י' ת' פרק ב' משנה ג': י"א י' פרק ג' משנה א': ט"ז י"א פרק ג' משנה ו': כ' ד' פרק ב' משנה ג': כ"ד ל' ול"א פרק ד' משנה ד': איוב א' כ"א פרק ג' משנה א': ג' י"ז פרק ג' משנה א': ל"ג כ"ג זכ"ד פרק א' משנה ו': קהלת ה' י"א פרק ג' משנה ב': ט' ח' פרק ב' משנה א': י"ח ח' פרק ד' משנה ד': דניאל ו' י' פרק א' משנה ו' ופרק ד' משנה ה': י"ב ג' פרק ג' משנה ח': והנה קראתי את קונטרסי זה והערותי וכו' בשם שמחת עולם על שם המסכתא הלזו מסכת שמחות וה' יקים בנו והסירותי מחלדו מקרבך כי אני ה' רופאך, ובלע המור לצחצח, והפכתי אבליכם לששון ושמחתים ונחמתיים מיגונם, וישבו לציון ברנה ושמחת עולם על ראשם. אמר:

בז. והנה ראיתי להוסיף בזה לקטים מהמסכתא אבל שאינם המסכתא שמחות וזמרתו הנ"ל גם לא המסכתא שמחות או אבל רבתי שבמסכתא הקטנות שהיו לפני קדמוניו ז"ל וכבר קדמינו בזה הרבה דר. ברילל נ"י בספרו הנ"ל ואשר העמיק לחקור בהם ע"ש מצד 1 עד צד 7 אשר אסף בחפניו הלוקטים הנ"ל ועשרם בהערות ישרות ולחשלים הענין העתקתי את דבריו בקצרה עם איזה הוספות ממני כמה שהניח לי מקום להתגדר בו והנה תמצא בזה לקטים מהספרים האלה: א' אבל רבתי הנזכר בחלמוד בבלי מועד קטן כ"ד ע"א וכו' ע"ב וכתובות כ"ח ע"א: ב' מסכת אבל או אבל רבתי הנזכר בשו"ת הגאונים וברי"ן גיאות וכתורה האדם לרמב"ן ברמב"ן מכות וכתרא"ש ובטור וכמגדל עז על הרמב"ם: ג' מכליתא אחריתי דאבל הנזכר בתורה האדם הנ"ל עם הגהות והערות ומראה מקום והקדמות בקורת עליהם וספחתי להם גם חקירות ע"ד ד' מסכת אבל רבתי או מסכת שמחות שבמסכתא הקטנות ונוסחאותיה:

בז. הנה בחלמוד בבלי מועד קטן כ"ד ע"א וכו' ע"ב וכתובות כ"ח ע"א נזכר "תנא באבל רבתי" והנה ע"ב האבל רבתי אין פירושו בדיני האבל אך ספר או מסכתא או ברייתא המכונה בשם הזה והוא לשון קצרה = משנה או מסכת אבל רבתי ענין למעלה סימן א' וצדקי בזה דברי רב נטרונאי גאון והערך באמרם כי ב' מסכתות או משניות היו להם א' קצרה אשר ממנה נעתקו כל דיני הלכות אבילות במס' מועד קטן פרק ג' וא' גדולה = רבתי ואשר העתיקו מן הגדולה אמרי תנא באבל רבתי והאבל רבתי לא היתה ידועה כל כך כי לא מצאנו את דבריה אך בפי רב פפא ורפרם בר פפא (בעל הלכות גדולות והתורה האדם גרסי בשניהם רפרם בר פפא וכת"י אחד בדקדוקי סופרים שם גרסי בשניהם רב פפא) ורב נחמן ואך ג' דברים נודעו ממנה ע"פ הנ"ל. והנה ע"ב אין כונתם למסכת שמחות שבידינו אחרי כי המאמרים שבמועד קטן לא נמצאו בהם כלל לא במסכת שמחות וזמרתו שאינם מעניניה כלל ולא במסכת אבל רבתי שבמסכתות הקטנות. והנה מצאנו כי דרך רב פפא בש"ס לפסוק הלכה ע"פ מאמרים קדומים בלשון הילבך תענית ו' ע"א כ"ט ע"ב סוטה מ' ע"א הולין מ"ו ע"א ע"ו ע"ב וכו' ברכות י"א ע"ב (לפי גרסת הרא"ש והר"ף, ובנוסחתינו סתמא דחלמודא) גם הוא המשיב על השאלה למאי הילכתא? וימא פ"ה ע"א בכא בתרא ק"ו ע"א וכו' וכן תמצא הלשון א"ר פפא הילכתא וכו' תענית י' ע"א בכא בתרא קכ"ה ע"ב מנחות מ"א ע"ב וכו' ולפ"ז דברי רב פפא על המשנה נדה פרק ה' משנה ג' תינוק בן יום אחד הרי הוא לאביו ולאמו ולכל קרוביו כחתן שלם וע"ז נאמר בגמרא נדה מ"ד ע"א למאי הילכתא אמר רב פפא לענין אבילות קרוב הדבר כי מצא רב פפא הענין הזה במסכת אבל רבתי אשר היתה ערוכה לפנינו כנ"ל שבת היה כתוב תינוק

בן יומו שנות הרי הוא לאביו ולאמו כחתן שלם ועיין מסכת שמחות פרק ג' הלכה א'. כן נראה שנמצא בהאבל רבתי דרב פפא גם המאמר הזה מעשה שמחה אשתו של ר' טרפון ואמר לאחות אשתו בתוך האבל התכנסו ותגדלו את בני אחותך ואף על פי כן לא בא עליה אלא לאחר שלשים יום דמסכת שמחות פרק ז' באשר מפרש במועד קטן כ"ג ע"א מאי לזמן מרובה (במעשה דיוסף הכהן שם) שלשים יום שידע את זה מהאבל רבתי שהיתה גלויה לפניו. ורב פפא הוא שאמר במס' ברכות ו' ע"ב אגרא דבי טנויא שתיקתא שנראה כי עסק הרכה בענין הזה הגמילות חסדים ועיין עם כל זה הבריות במועד קטן כ"א ע"א וכ"ג ע"א והוא יושב ודונם וע"ז אמר כי בכית האבל מקבלין שכר על השתיקה שאסור בתלמוד תורה ואף בדברים בטלים, וא"כ גם זה יהיה מקורו מהאבל רבתי. כן העתיק מהאבל רבתי רב נחמן בכתובות כ"ח ע"א וכבר שמושה בהמאמר הזה מסכת שמחות פרק ב' הלכה י"ד וקרובה להברייתא בירושלמי גיטין פרק ח' הלכה ט'. ולפי המאמרים המעטים האלה נכיר את דרכה כי הכילה בה דיני האבל ודרך אנב הביאה ג"כ דינים משארי ענינים הקרובים בענינם כפריעת חוב כתובות שם ושכר שמושה במשנתו של רבי נדה שם וגיטין פ"ח משנה ט' וכבר שמושו בה רב פפא, רפרם בר פפא ורב נחמן בבבלי גם הירושלמי גיטין שם והמסכת שמחות שנראה כי דברים רבים שבה יסודם מהאבל רבתי, ובאשר המאמר דרב נחמן נמצא באמת במסכת שמחות כנ"ל לזאת האמין רש"י ז"ל כתובות שם שהוא האבל רבתי ועיין בהערותינו להמאמרים הנ"ל:

כה. בשם אבל רבתי גם אבל סתם מוכאים ונוכרים מאמרים רבים בתורת האדם להרמב"ן וברי"ן גיאות וברמב"ן מכות בספר שבעה עינים דף ז' ע"א, בהרא"ש מו"ק סימן קכ"ו ובטור יורה דעה סימן שמ"ט. אמנם נראה כי האבל רבתי זה נמצא בב' נוסחאות כי מה שמביא הרי"ן גיאות בשם האבל רבתי הביא הרמב"ן בשם מבילתא אחריתי דאבל וא"כ המכילתא אחריתי של הרמב"ן היא הנוסחא העיקרית של הרי"ן גיאות וגם האבל רבתי זה אינו האבל רבתי שבמסכתות קטנות ולא האבל רבתי שבש"ס. ואם נשפוט לפי המאמרים שנותרו בידינו בהספרים הנ"ל הכיל בקרבו הדינים מחובת האחרים להמת, פי' האחרים שאינם קרובי ואבליו של המת שהוא חובת המקברים והמספידים ודיני נחום אבלים ולפנות עצמות ולא מיירי כלל מדיני האבילות מקרובי המת ולפי"ז יהיה פירושו ונקודו אַבְל רבתי = אַבְל כְּבֵד או גְדוֹר עֵינֵי אַבְל והספר. לשונה קרובה ללשון המשנה. התנאים שנוכרו בהם ר' אלעזר בר' צדוק: חכמים: ר' יהודה: ר' יהושע: ויש אומרים: ר' מאיר: ר' עקיבא: ר' שמעון: ר' שמעון בן גמליאל: ר' שמעון בן ננס: ר' שמעון בן ר' עקיבא כולם תנאים קדמונים ומהאמוראים לא נזכר אף אחד. המסכתא שמחות שבידינו כבר שמושה בה וא"כ קדמה לפניה ולדעת הרה"ח הנ"ל צד 24 וצד 25 נוסדה מר' אלעזר בר' צדוק ע"ש והנה ע"כ נכתבה בארץ ישראל כי המנהג לומר צדוק הדין בשעת יציאת נשמה נהגו אך בארץ ישראל ולא בבבלי כעדות רב האי גאון בחשובותו הנעקרת בתורת האדם דף ל"ג ע"א, לכתא מידם דמיתמר בבבלי וקרי ליה צדוק הדין. גם החבורות הקדושות לגמילות חסדים נמצאו בארץ ישראל מקדמת דנא עיין מועד קטן כ"ו ע"ב, „חברותא איכא במתא" ור' אליעזר בר' צדוק היה חבר לחבורה כזו עיין תוספתא מגילה פרק ג', מסכת שמחות פרק י"ב ועיין הוריות י"ג ע"ב ודרכי המשנה צד 98. ור' אליעזר בר' צדוק זה שהוא היה בימי רבן גמליאל השני, הי' בלוד, עיין תוספתא פסחים פרק ג' ועיין עוד הלאה סימן מ"א ובספר הנ"ל בארוכה ובהערותינו להלקוטים האלה אשר לקטם הרה"ח הנ"ל

ע"פ הספרים הנ"ל וספחים ג"כ כזה, ויש להוסיף עוד הרי"ץ גיאור בתשובתו בשם אבל רבתי בספרי בית נמות ההלכות חלק ב' צד 27. בית יוסף בטור יו"ד סימן שמ"ד מכנה אותם בשם אבל רבתי במקום שהנ"ל מכנים אותה אבל סהם ואך לפעמים „אבל רבתי“. — בספר דעקטור חלק ב' דף ל"ב ע"כ וגרס' במס' שמחות נראה שכונתו ג"כ להאבל רבתי זה שנתחלפה לו במס' שמחות. אמנם מה שהביא השרש ישי רות דף כ"ו ע"כ בשם רחמיא באבל רבתי שגיאור הוא בידו עיין בהערותינו הערה קי"ח וקי"ט:

כט. גם מהאבל רבתי הנ"ל נמצאו לפני הרמב"ן ב' נוסחאות שונות ואת השנייה כינה ב"מכילתא אחריתי דאבל" ב"אבל מכילתא אחריתי" וזו המכילתא אחריתי שלו היא הנוסחא העיקרית והסתמית של הרי"ץ גיאור וכנראה שמש הרמב"ן בה אך לפרקים ולכן תמצא דברים רבים שהוזכרו אך הרי"ץ גיאור ולא הרמב"ן כי לא היו בנוסחא הא' שלו וגם מצאנו כי הרמב"ן מעתיק דברי האבל רבתי בשם הרי"ץ גיאור כי לא מצא המאמר הזה בהנוסחא שלפניו וכן אפשר שמה שנעתק מהרמב"ן ולא מהרי"ץ גיאור יסודו מהנוסחא הא' ובאמת שונות נוסחאות הרבה כאשר ימצא המעיין הנאמן בהערותינו א"ה. רבי שם טוב אכן גאון בספרו מגדל עוז על הרמב"ם הלכות אבל פרק י"ד הלכה ט"ז מוזכר את אבל רבתי דמכילתא אחריתי למקור דברי הרמב"ם שם שגם הרמב"ן בחזרת האדם דף ל"ח ע"כ מביא מראש „ובאבל מכילתא אחריתי תניא“ ואח"כ מביא „והתם אין נותנין שתי ארונות וכו'“ וא"כ כונתו שנמצא גם זה באבל מכילתא אחריתי שם וא"כ הרמב"ן והמגדל עוז שניהם נתכוונו לנוסחא אחת שהיא הנוסחא הסתמית של הרי"ץ גיאור כנ"ל אך נפלאה היא בעינינו שהרי"ץ גיאור לא העתיק את ההלכה הזאת. אמנם נראה כי נדחו המסכתות אבל רבתי הנ"ל מפני האבל רבתי שבידינו במסכתות קטנות ולא נודע עוד ממציאותן. — מה שהביא הרמב"ן בחזרת האדם דף ט"ז ע"א נוסחא אחרת באבל רבתי כונתו אך לנוסחא מסכת שמחות שבידינו במסכתות קטנות:

ל. בתורת האדם הרמב"ן מצאנו הכנויים האלה למסכתות האבל והשמחות: (א) מסכת שמחות והיא מסכת שמחות זוטרת הנ"ל: (ב) באבל באבל תניא (פעמים רבים) באבל רבתי דף ט"ו ע"ד, ט"ז ע"ג, י"ח ע"א, ס"ב ע"א וע"כ שלפעמים כונתו למס' אבל רבתי או מס' שמחות שבידינו ולפעמים להנוסחא הנ"ל בסימן כ"ח: (ד) נוסחא אחרת באבל רבתי דף ט"ז ע"א אך למסכת שמחות שבידינו: (ה) במכילתא אחריתי דאבל דף ל"ח ע"א וע"ג ס"ד ע"א ובאבל מכילתא אחריתי דף ל"ח ע"ב ושם והתם אך להנוסחא הנ"ל באות כ"ח: (ו) ברייתא דאבל דף נ"ד ע"א מתניתא דאבל נ"ד ע"א להש"ס במס' מועד קטן: וכבר הרחבנו לדבר על כל הנ"ל ועתה ננסה נא דברים אחדים על נוסחאות שמחות או אבל רבתי שבידינו:

לא. כתבי יד ממנה נמצאו ברשימת ר' דוד אפפענהיים 502 folio № 157 octavo המכונה בהם מסכת שמחות, עיין במאמרנו מתניתא מלכא סימן ג', ובמסכתות קטנות כת"י האלבערשטאם (עפשטיין) ומכונה אבל רבתי ובכת"י שאנבלום עיין שם סימן ט' ולא נודע לנו מיכם אך כי המה מנוסחת המסכתא שמחות שבידינו ונדרפסה לראשונה בוויניציאה 1523—1520 ואח"כ בוויניציאה 1550 עם התלמוד בבלי ועם שארי המסכתות הקטנות עיין שם סימן ט' ע"ש ואח"כ נלוו תמיד אל הש"ס ונדרפסו עמו פעמים רבות. עם מסכת אבות ומסכתות קטנות לברן ע"פ נוסחא הגר"א שקלאו תקס"ד (1804):

לב. אלה המה הפירושים שנעשו עליה: בכת"י: מר' אליהו הכהן מאיומיר נזכר בשם בהקדמתו לספרו שבת מוסר בזכרון ספריו שכתבם „וביאור על פרקי רבי אליעזר ועל אותיות דר' עקיבה ועל מסכת כלר ומסכת שמחות ותנא דבי אליהו וביאור על מסכת דרך ארץ רבה. כדפוס (1) בנין יהושע מר' יהושע פאלק מליסא דיהנפורט תקמ"ח (1788): (2) נחלת יעקב מר' יעקב יאקב נוימבורג פירטר תקנ"ג (1793): (3) שמיחת יהודה מר' יהודה נאגר פיסא תקע"ו (1816): — המראה מקום (מסורת הש"ס) לה יסדו הגאון ר' יעני ברלין (פיק) ז"ל ונוסף על הש"ס: — והנהיג עליה נמצאו בספר רגל ישראל מר' גדלי' ליפשיטין דיהנפורט תקל"ו (1776), כבר לאדן מר' חיים יוסף דוד אוולאי ליווארנו תקס"א (1801) דף קכ"ו, הנהיגו הגאון ר' אליהו מוילנא (הגר"א) במסכתות קטנות שקלאוו תקס"ד (1804) הנ"ל. ר' נחום ברילל בספרו יאחרביעך שנה ראשונה והנהיגו השונות הנוספות בש"ס ויולנא החדש תר"נו (1880):

לג. החוקרים אשר נסו דבר עליה הלא המה: דר. ל. צונץ בספרו דיע גאטטעס-דיענסטליכען פארטרעג דער יודען ברלין 1832 צד 80. דר. נ. ברילל בספרו יאחרביעך הנ"ל ואנכי הצעיר בספרי משנה רבי אליעזר חלק ב' פרק כ"ט ובאשכול אות אבל אשר המדפיסים שלחו ידם במאמרי וערכו ב' מאמרים יחד וע"פ כל הנ"ל ננסה דבר עליה בזה בקצרה:

לד. הראשון שזכרה בשם ושמש כה הוא בעל הלכות גדולות ומכנהו תני באבל דף קמ"ב ע"ג. רב יהודאי גאון בספרו הלכות פסוקות הלכות אבל מעתיק ממנה בלשון תנו רבנן. רש"י כתובות כ"ח ע"א „אבל רבתי מסכת היא וקורין אותה מסכת שמחות וזו היא משנה ראשונה שלה הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו“ מועד קטן כ"ו ע"א ד"ה ואלו קרעין במסכת שמחות, תוספות פסחים מ' ע"ב ד"ה אבל „אהא דתניא במסכת שמחות“ ונחשבה להם כספרים חצונים שסומכים עליהם ומנחין גמרא שלנו ומבי אין ואנו סומכין על מ"ס סופרים ע"ש. ילקוט שמעוני חורר רמז רס"א, רע"א, תרג"ח תרע"ח בשם מסכת שמחות, תוספות קידושין ע"ו ע"ב ד"ה לא תוספות עירוכין ד' ע"א ד"ה ולא כדתנן במו"ס שמחות תוספות כתובות י"ז ע"א ד"ה מבטלין. בעל האגודה מעתיק בהלכותיו בשם מסכת שמחות כמה הלכות ממנה. רבינו האי גאון ורב שרירא גאון כנהו במושגתינו עיין חורת האדם להרמב"ן דף נ"ו ע"א וכו' ומלבד הנ"ל נזכרה פעמים רבים בר"ן גיאנות וכו' ובמרדכי ובאשכול בחורת האדם לרמב"ן ברא"ש ובטור וכו' וכו' וכל מה שהביאו ממנה נמצא בה כלשונם:

לה. אמנם אם נשוה נוסחת הדפים שבידינו עם נוסחת הקדמונים נראה כי נמצאה בידם בנוסחאות שונות וגרסותם יותר שלמה ונדלגו בנוסחתינו כמה משניות וכבר עמדו עליהם המפרשים והיאחרביעך הנ"ל וביד הרמב"ן היתה בב' נוסחאות עיין חורת האדם דף ט"ז ע"א ניסחא אחרניא באבל רבתי. ואלה המה השמות אשר חכנה בהספרים הנ"ל אבל סתם (לאפוקי אבל רבתי הנזכר בש"ס) בהלכות גדולות. הרמב"ן שכבר גם מסכת אבל אחרת נמצאה לפניו יכנה אותה לפעמים גם אבל רבתי. הר"ף יכנה אותה אבל רבתי הרא"ש אבל רבתי וגם מסכת שמחות. רש"י ותוספות וילקוט שמעוני והאגודה אך מסכת שמחות באשר לא ידעו מהאבל רבתי כלל ולא ממסכת שמחות וזוטרתי כנו המסכתא הלזו בשם שמחות. בספר השאלות ובהערוך לא נמצא זכרה כלל ובהערוך באות אבל אין כונתי כלל למסכתא זו כנ"ל בסימן א' ולא הביא בערכיו מאומה ממנה הרי שלא נפרצה בימיו בארצו ולא נודעה אליו כלל:

לו. המסכתא שמחות או אבל רבתי הלז מכלה י"ד פרקים וכבר הביא המדרכי מספר פרקיה. במו"ק סימן אלף תשל"ח פרק ט' דנוסכת שמחות: שם סימן אלף תשמ"ז שנינו פרק שנים עשר דנוסכת שמחות שמתאימות עם מספר הפרקים שבנוסחתינו. והנה נחלקה למשניות המכונות "הלכה" אך עד פרק ו' ולא יותר בספרים שבידינו ותכלכל לא לבד דיני המת והחיובים אלא גם דיני האבילות להאבלים ולפ"ז יש לקרות הכינוי אַבֵּל על שם המחאבלים ואולי לזאת חכמה שמחות ע"ש הכתוב ונחמתיים ושמחתים מיוגונם (ירמיה' ל"א"ג) ועיין עכ"ז למעלה בסימן ו' ולפ"ז משלמה ענין שארי המסכתות כי השמחות זוטרת חסוב על החולה עד שימות. האבל רבתי שבש"ס ומכללה גם אבל זוטרת, עיין לעיל סימן א', מהאבֵּל והמסכתא אבל של הקדמונים מהחיובים שלאחרים להמת קבורה והספד ופינוי בית הקברות ולקוט עצמות. אמנם האבל רבתי או מסכת שמחות מכיל בקרבו כל דיני האבל הנ"ל גם דיני האבילות להאבלים וא"כ הוא המאוחר בהם כי כל המשלים הוא המאוחר.

לז. אמנם מצאנו כי כבר שמשו בה המדרשים האלה: (א) בראשית רבה פ' ס"ב בפרק ג' ופ' ק' בפרק ו': (ג) במדבר רבה פ' ט"ז בפרק ו': (ג) איכה רבתי ג' בפרק י"ב: (ד) קהלת רבה פ' ט' בפרק ז': (ה) תנחומא פ' מקץ ופ' שלח בפרק ו': (ו) שמואל רבתי כ"ג בפרק ג': (ז) מדרש תהלים מומזר כ"ו בפרק ח': (ח) מסכת מזוזה בפרק ז': (ט) מסכת ציצית בפרק י"ב: (י) נוסכת תפילין בפרק י': (יא) נוסכת דרך ארץ זוטא פרק ח' בפרק ד'. אך בארבעה המסכתות האלה אין להכריע ולהכריח את שמושם בה ודי בכל הנ"ל להוכיח את קדמותה:

לח. ואלה המה נושאי המאמרים שבה: אבא שאול: אבא שאול בן בטנית: אונקלוס: ר' אליעזר: ר' אליעזר בר' צדוק: ר' אלעזר בן עזריה: ברת הלל: ברת שמאי: ר' בנימין משום ר' עקיבא (פרק י'): רבן גמליאל: רבן גמליאל הזקן: חכמים: ר' חנינא בן אנטיגנוס: ר' חנינא בן גמליאל: ר' חנינא בן תרדיון: ר' טרפון: ר' יהודה: ר' יהודה בן אלעאי: ר' יהודה בן תימא: ר' יהושע בן חנניה: ר' יוחנן בן נורי: ר' יוסי: ר' יוסי הגלילי: ר' יוסי בן חלפתא: ר' יצחק: ר' ישמעאל: ר' ישמעאל בן אלישע: ר' מאיר: ר' נתן: ר' עקיבא: רבי (בפרק י"ב לפי גרסת תורת האדם להרמב"ן): שמואל הקטן: ר' שמעון: ר' שמעון בן אלעזר: ר' שמעון בן גמליאל: ר' שמעון בן אחי עזריה: ר' שמעון בן יוחאי: ר' שמעון בן ננס: ר' שמעון בן עזריה: ר' שמעון בן ר' עקיבא: ר' שמעון שזורי: כולם הם התנאים המוכאים ונוכחים גם במשניות והאחרון שבהם הוא רבי מסדר המשניות: ואלה שמות האנשים והמקומות מלבד הנ"ל הנזכרים בה ואשר תסוב עליהם: אביו של ר' צדוק בניגוק של מדי: איש אחד באושא: אלעזר ובחנניא ובחזקיה (או בן חנניה בן חזקיה) בן גרון: אנטוביא: אנשי גליל: אנשי דרום: אשתו של רבן גמליאל: אשתו ובנו של ר' חנינא בן תרדיון: אשתו של ר' טרפון ואחות אשתו: בניו של אבא שאול בן קטנים (פרק י"ב צ"ל בטנית): בנו של גורגוס (או גורגוס) בלוד: בנו של ר' חנינא בן תרדיון: בנו של ר' יהודה: בנו של ר' יוסי הגלילי: בנו של ר' עקיבא: חבורות שבירושלים: חסידים הראשונים: מבי עבדו של רבן גמליאל: טריגיאנוס: יהודה והלל בני רבן גמליאל: ר' יהודה בן בבאי: יוסי הבבלי: רבי יוסי בציידן: יוסף הכהן: יוסף פסקס ונחוני בנו: נחל קדרון:

עבדים ושפחות של רבן גמליאל: פפוס ולוליאנוס אחיו בלודקא: קבר חולדה שהיה בירושלים: קיסרי: שמעון בן יהוצדק בלוד ואחיו יוחנן מן הגליל: שפחת ותלמידיו של ר' אליעזר בפרק א': וכל אלה הם מימי התנאים והמקומות שבה הן בארץ ישראל:

למ. לשונה היא לה"ק וקרובה ללשון הברייתות אמנם ענינה, שמכילה דברים רבים שאינם בש"ס בבלי וירושלמי מוכיח עליה שרבי מלך זורר, רבוצת וקשות מענין הבגדים וכלי השמיש ומנהגי אבילות ומלאכות שונות שכן הוא באמת ונעיר בזה אך על איזה מהם לדוגמא בעלמא גלוסקאות מין פרי בפרק ח': פוקדין על המתים. שם: בריתו וקולמוס. שם. ועין מסכת כלה והברייתא פרק א' ושבת ס"ג ע"א אצטרה זו בירית: פרק ט' הברכים ואת הכדסים ואת הפלמוט ועין ברילל טרפ"א-טען דער יודען צד 37 וצד 47: פרק י"א נטלתא דכרמי האודייני: פרק י"ב הדרנא: שם בגלוסקמא בראדין. ופרס אפיקורסין. מאפלוגי. בכבודו: פרק י"ג בכרך או באסטן וכו' וכו': דרשותיה כמו בתוספתות קדומות ונמצאו בה משלים רבים וכל זה יוכיח כי קדם זמנה מאד ומלות מיוחדות וקדומות על לשונה:

מ. אמנה מצאנוה כי כבר שמשה במשניות של רבי ובתוספתא ובמכילתא מסכת נזיקין פ' י"ח, ספרא קדושים ו' ו' ושאר ברייתות קדומות הנזכרות בש"ס בבלי וירושלמי ועין המראה מקום בהצטרף הכ"ל צד 37—38, וכן כבר שמשוה באבל רבתי הנזכר בש"ס ובאבל רבתי של הקדמונים ובמסכת שמחות זוררתי עין לעיל סימן י"ב, כ"ז וכ"ח. גם באבות דר' נתן פרק כ"ה ובפרקי רבי אליעזר פרק ל"ח (בפרק ב') ופרק ו' ובפרק י"ב) ודברים רבים בה מתאימים עם התלמוד ירושלמי ותלמוד בבלי. פרק ב' הלכה ט' עין ירושלמי סנהדרין פרק ו' הלכה ג' ובבלי סנהדרין מ"ב ע"א בשם רב חסדא א"ך כנראה רב חסדא מודיע לנו מנהג ישן נושן שכבר נזכר במארכוס ט"ו כ"ג ועין מאטיאש כ"ז ל"ד (ועין בהצטרף הכ"ל שם): פרק ד' הלכה י"ט ירושלמי פסחים פרק ח' הלכה ח' בשם ר' אבהו: פרק ז' ירושלמי סוכה פרק א' הלכה ב' ובבלי כתובות ק"ג ע"ב: פרק ח' ירושלמי סנהדרין פרק א' הלכה ב' ובבלי סנהדרין י"א ע"א ושבת קנ"א ע"א: פרק ט' ירושלמי מועד קטן פרק ג' הלכה ז' בשם ר' חנינא. וכל זה מוכיח צעירותה וכי מאוחר זמנה מזמן הספרים הנ"ל:

מא. ואם נרדפה לדעת את מקומה שבו נכתבה נראה כי גם היא נכתבה בארץ ישראל מכלי כל ספק: א) כי נשתמשה מספרי בני ארץ ישראל, עין סימן ל"ז: ב) המקומות הנזכרות בה הם בארץ ישראל וביחוד נזכר בה שם העיר לוד ואשר קרה בה עין פרק ב' הלכה ד', פרק ד' הלכה י"א, פרק ט' "מעשה כשמת רבי אליעזר" ורבי אליעזר היה בלוד והובא מקיסרי ללוד במוותו כאבות דר' נתן פרק כ"ה: פרק ז' ממיחת אשת ר' טרפון, ור' טרפון היה בלוד: פרק ד' הלכה ד', "תחלת זכות רבי עקיבא לפני חכמים" וכידוע ה' ר' עקיבא תלמיד ר' אליעזר בן הורקנוס ור' יהושע שהיו בלוד: את ר' שמעאל בן אלישע שהיה סמוך לדרומה כההוספה במשנה שבירושלמי כתובות פרק ח' הלכה ט' שהיה מקדים בית האבל לכולן, תוספתא מגילה פרק ג', חכנה המסכת שמחות הלזו בשם "חסידים הראשונים" ועין עוד מס' שמחות פרק ח' ובבלי גיטין ל"ז ע"א וירושלמי נדרים פרק ג' הלכה ב' ושבעות פרק ג' הלכה ח' ועין ירושלמי סנהדרין פרק א' הלכה א' שאך בדרום וביחוד בלוד נכנסו לעבר את השנה, ועין מס' שמחות פרק ט', ואם היתה חבורה של מצוה כגון קידוש ראש חודש" ועין ירושלמי מועד קטן פרק ג' הלכה ח' ופרק ב' הלכה ג' וסנהדרין פרק ח' הלכה ב': ג) כמו במשנה פסחים

פרק ד' משנה ה', כתובות פרק ד' משנה י"ב כן נזכר גם בה חלוק מנהגים שביהודא ושביירושלים בפרק ג' הלכה ו' ועיין בבבלי שבת קנ"ג ע"א ירושלמי ברכות פרק ג' הלכה א' ונויר פרק ז' הלכה א' וברכות פרק ג' הלכה ב': פרק י' עיין בבלי מועד קטן כ"ג ע"א ותוספתא פסחים פרק ח' וירושלמי ברכות פרק ג' הלכה ז' ומועד קטן פרק ג' הלכה ה' ע"ש. והא דפרק ב' הלכה י"ד שמחננג למנהג בני יהודה (ירושלמי גיטין פרק ח' הלכה ט', והארוסה שביהודה כנשואה היא) יסודה מהאבל רבתי דרב נחמן ורב פפא, עיין לעיל סימן כ"ז: (ד) בפרק י"ב, "כך היו חבורות עושין בירושלים וכו'" מובא בתוספתא מגילה פרק ג' בשם ר' אליעזר בר' צדוק ועיין המעשה מאלעזר בן חנניה בן חזקיה בן גרון בפרק ו': (ה) גם לשונו מתאים עם ספרי הירושלמיים: (ו) לפי עדות הגאונים בשו"ת שערי צדק דף כ' ע"ב, חלוקי דינים בין בני ארץ ישראל ובין בני בבל כים שר' שלמה בבא קמא היה מנהג ארץ ישראל אינן נפטרין עד שיהי' לו ג' הימים לפני הרגל וכן הוא בפרק ג' הלכה א'. בני ארץ ישראל אינן נפטרין עד שיהי' לו ג' הימים לפני הרגל וכן הוא בפרק ז' בשם אבא שאול ומסיימת, "והלכה כדבריו". בני ארץ ישראל אין מכנסין ארץ האבל לבית הכנסת אך בשבת בלבד עיין פרק י' ועיין פרקי דרבי אליעזר פרק י"ז מסכת סופרים פרק י"ט ומדות פרק ב' משנה ב'. ומכל זה מוכח עד למדי שנחבירה בארץ ישראל דוקא:

מב. אמנם מאד יקשה לנו להגביל את זמנו ולדעת את מחברו על נכון. והנה בסימן מ"א ראינו עקביריו בל"ד ועיין עוד ביארהבי"ע צד 48—42 הערה 94—91, ועיין בנחלת יעקב לפרק י"א. ונראה כי שם נוסדה המסכתא הלזו והובא לבית מדרשו של ר' יהודה בר אלעאי ששמש לר' טרפון בלוד, ובאושא נוספו עליה ושינויה וכן רבו בה דברי ר' יהודה ונזכרו מעשיו בפרק י' וי"א ומעשיות שהיו בימיו ובשמו שם ובפרק ט' במקום שלא נזכר שום מעשה מאחרים מחביריו. גם לשון ר' יהודה ניכר בהם וביחוד הלשון בנזר דברים אמורים עיין דרכי המשנה צד 156. בבית המדרש של ר' יהודה הנ"ל ה' גם רבי כתוספתא מגילה פרק ב' וגם דבריו באו במסכת שמחות בפרק י"ב לפי גרסת התורת האדם, אמנם נוסחתינו נראה עקרת: אולם אח"כ נוספו עליה הרבה גם מהבבלי ומהירושלמי, עיין לעיל סימן מ' וביחוד כאשר הובאה לבבלי בימי הגאונים והמשוה הנוסחאות שהובאו ממנה בספרי הקדמונים עם נוסחתינו יכיר וידע איד נשחטנו נוסחאותיה ועיין במפרשיה הנ"ל בסימן ל"ב ויאהרבי"ע צד 56—48 ועיין הלאה סימן מ"ח וכנראה נוסדה גם כן ללמוד בה בבית האבל אשר על זה יוכיחו המעשיות הרבות להלכה שבה וגם האגדות שנקבצו בה ועיין מרדכי מועד קטן סימן קס"ח:

מג. והנה תועליות המסכתא שמחות הלזו רבות מאד הן בדבר הלכה למעשה והן באגדה והן בקורות התנאים ודברי ימי עולם ובחקירות דברים עתיקים וע"ד לשונות בני קדם כי ענינו יכלכלו בהם כל הידיעות הנ"ל אשר כמקור נאמן ונפתח היא לכל דורשיהם אחרי כי יסודה ועקרה בזמן קדום כנ"ל ואין מדרכינו כזה לנסות דבר בענינים כאלה כי לא לבאר דבריה יצאנו ונניח לאחרים מקום להתגדר כזה ונעיר אך על היאהרבי"ע הנ"ל צד 51 ע"ש:

מד. אמנם יסוד מוסד ומקור נאמן היא לבעלי ההלכה בענין האַבֵּל והאֶבֶּל וכבר הביאו דבריה להלכה בעל ההלכות גדולות 750, רב יהודאי גאון בהלכות פסוקות הלכות אבל, רב האי גאון ורב שרירא גאון, הרי"ץ גיאות, תוספות פסחים מ' ע"ב ד"ה אבל, הרי"ף, והמרדכי, האשכול, שבלי הלקט, תניא רבתי, תורת האדם לרמב"ן,

האגודה הרא"ש והטור והשוכן ערוך והכסף משנה ושו"ת הריב"ש סימן חכ"א ואחריהם נמשכו כל נושאי כליהם והפוסקים האחרונים עד היום הזה:

מה. והנה על פי כל הדברים הנ"ל נחתברו ונכתבו כחמשה נוסכחות שונות בדיני האָבֶל והאָבֶל מלבד המסכת שמחות זוטרת: (א) אבל זוטא שממנו

יסוד הבריות בהלכות אבל בש"ס: (ג) אבל רבתי שזכרוהו רב פפא ורפרם בר פפא ורב נחמן עיין עליהם למעלה סימן א' וסימן כ"ז וכבר נאבדו בימים קדמונים: (ד) אבל הנזכר בר"ץ גיאור וברמב"ן וכו' ולא נמצא עוד בדיני עיין לעיל סימן כ"ח וכ"ט: (ה) מסכת שמחות או אבל רבתי שבידינו במסכתות קטנות. אמנם לאב"ל ג' נמצא להרמב"ן ולמגדל עז (ה) מכילתא אחריתי דאב"ל עיין למעלה סימן כ"ט ול' ולמסכת שמחות ה' לו נוסחא אחרת עיין סימן ל', אמנם רבו הנוסחאות והגרסאות השונות בה כאשר כבר העירו ע"ז מפרשי הנ"ל, ובאשר כל אלה נוסדו להשלים ענין השמחות זוטרת ובמה שסיימה התחילו הן וע"כ כבר שמשו בזה וכבר היתה לנגד עיניהן, עיין לעיל סימן ל"ו. והנה מצאנו דרכן של המשניות החזוניות לנתח הענינים הדומים זה לזה ולשנותם בפני עצמם כמו מסכת גרים ועבדים, מסכת ספר תורה ותפילין ומוזוה וכו' כן נתנו בזה ויתר להם לשלשה ספרים: (א) מיום שיפול האדם למשכב עד המיתה והוא המסכת שמחות זוטרת: (ב) מהמיתה והלאה בחובת האחרים להמית וקרביו אָבֶל: (ג) בענין אבילות הקרובים של המת, אָבֶל והענין הב' והג' נתאחדו יחד במסכת שמחות שבידינו במסכתות הקטנות:

מו. אמנם נראה כי לבני מזרח או בכל היתה מסכת אחרת בדיני האבילות שחולקת על המסכתות הנ"ל אך ממנה לא נותר בידינו שריד מאומה אך כי שונים היו בני מזרח מבני ארץ ישראל בדיני האבילות כנזכר בתשובת שערי צדק דף כ' ע"ב ובים של שלמה לכבא קמא בחילוקי דינים בין בני ארץ ישראל ובני בבל ועיין רא"ש מועד קטן סימן קל"ד ובטור יורה דעה סימן ת"א, ובחילוף נהוגין (בטור מנהגים) שבין בני בבל ובין בני ארץ ישראל והנה מנהגי בני בבל הם גם כן נגד דין התלמוד בבלי, עיין הערותינו בסימן מ"ז וע"כ שבריתא אחת היתה מסייעת שנאבדה מאתנו. התשובה הנ"ל תמצא מעותקת לפניך בזה בסימן מ"ז על פי השערי צדק הנ"ל:

מו. והא לך בזה העתקת תשובת הגאון בתשובות הגאונים שערי צדק שאלוניקי תקנ"ב סימן י"א, דף כ' ע"ב ועיין לעיל סימן מ"ז וסימן כ"ח: אנשי מזרח אין מתאבלין על הוולד עד שימלאו לו ל' יום ובני ארץ ישראל אפילו הוא בן יומו הרי הוא כחתן שלם מן הדא תינוקות בת יום אחד מיטמא בנדה ובת עשרה ימים בויכר: תינוק בן יום אחד מיטמא בויכר ובנגעים ומיטמא בטמא מת וזוקק ליכוס ופטר מן היכוס: ופוסל מן התרומה ונוחל ומנחיל וההורגו חייב והרי הוא לאביו ולאמו כחתן שלם (נדה פרק ה' משנה ג') ומפרשו רב פפא נדה מ"ד ע"א לענין אבילות: אנשי מזרח פוטרין את האב"ל לפני הרגל אפילו שעה אחת ובני א"י אינו נפטר עד שיהיו לו שלשה ימים לפני הרגל מן הדא הקובר את מתו שלשה ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שבעה (מועד קטן י"ט ע"ב, ועיין בשערי צדק סימן י"ח אשר נעתק בזה אחר זה ע"ש): אנשי מזרח אין פותחין לפני המת במועד ובני א"י פותחין לפניו (והא פותחין לא נתפרש לנו אמנם ע"כ אינו צדוק הדין דהרי הביאו הרא"ש במועד קטן סימן קד"ד והטור יורה דעה סימן ת"א ובחילוף מנהגים שבין בני בבל ובני א"י כתוב, "שלבדרי שניהם אין אומרין צדוק הדין בחולו של מועד" ואולי הוא ענין וידוי או קדיש ועיין כתובות ח' ע"ב מברכת אבנים וצ"ע): אנשי מזרח מכניסין את האב"ל בכל יום לב"ה ובני א"י בשבת בלבד

(עין לעיל סימן מ"א ס"ק ו' ועין בשערי צדק סימן ט"ז) עד הנה יב רב נטרונאי ז"ל והלכה בדברי המיקר באל (א"ח) (הוא המנה השערי צדק ר' חיים מודעי) נראה שזהו סיום התשובה הקודמת על דבר המחלוקת שבין אנשי מורח ואנשי א"י ואח"כ מהחיל"ס י"ב המיוחס לרב נטרונאי ז"ל). — סימן י"ח ושאלתם מי שמה לו בערב יו"ט וקברו אותו קודם שתחשך ולא הספיק לבוא לביתו קודם שקיעת החמה לאחר יום טוב צריך שימנה שבעה או דילמא עבדינן בו ב"ט דוחה אבילות כך שנו חכמים אם קבר את המת קודם שקיעת החמה (עין מנהג אנשי מורח לעיל וכן פסק ההלכות גדולות בהלכות אבל ע"ש ועין ברמב"ם הלכות אבל פרק י' הלכה ג' ובכסף משנה שם ועין מועד קטן כ' ע"א גבי כפיית המטה ולשיטתם הא דר' יוחנן שם קאי על כל דיני האבילות, עם כל זה אין זה מלשון הגמרא ואולי כווננו לברייתא כפי מנהג בני המורח או בכל שנאבדה מאתנו, עין לעיל סימן מ"ו) אפילו שעה אחת קודם יום טוב בטלה ממנו גזירת שבעה אע"פ שלא הגיע לביתו עד ששקעה חמה שאם אי אחת אומר כן אילו קבר את המת בחול וישב שם על הקבר ג' ימים ולאחר ג' ימים בא לביתו מאימתי סופר משנחתם הקבר הוא מונה הוא אומר משנחתם הקבר הוא מונה הילכך כיון שקברו קודם שיכנס יו"ט אפילו שעה א' בטלה ממנו גזרת ד' אע"פ שלא הגיע לביתו עד שקעה חמה עד הנה.

מה. בנוסחתינו שבדפוס נוספה בראש מס' שמחות או אבל רבתי אגדה אחרת המתחלת ויהי בחצי הלילה וכו' ומאמר רבי יוחנן האמורא עליה, ועין פסיקתא דרב כהנא דפוס ליק דף ס"ד ע"ב, פסיקתא רבתי דפוס פראג דף ל"ב ע"א ילקוט שמעוני תורה רמז תש"ך רש"י במנחת יהודה דף מ"ה ע"ג שבת י' ע"ב וביצה ט"ו ע"א ואולי לזה כוון בעל הפיוט אז רוב נסים בהגדה של פסח וביצור לשבת הגדול המיוחס להפייטן ר' ינאי ז"ל, "זרע בכורי פתרוס מחצת (נקט מחצת כי אך המחץ ה') בחצי הלילה אמנם מיתתם היה ביום) בזו הלילה", כדי שלא להתחיל בפורענות של ישראל והיא אגדה מאוחרת ונוספת כנ"ל וכבר העיר רש"י ז"ל כתובות כ"ח ע"א, "וזה היא משנה ראשונה שלה הגוסס וכו'" וא"כ באמת התחילה המסכתא בהגוסס וכו' ולא במאמר דר' יוחנן הנ"ל וכן בנוסחתנו נעתקה בפני עצמה ואח"כ נרשם פרק ראשון ובצד הגוסס וכו' נרשם הלכה א' וע"כ שאינה מעיקר המסכתא הלו: — שם, "אע"פ שכתב אותם מכת מות מחצי הלילה" הגר"א גרס בחצי, אמנם התיבאר מחצי הלילה שייכות ל"חיתת נפשם מפרפרת בהם עד הבוקר" ועין בגלית יעקב שם ואין להאריך בזה:

מז. הנה החולי אשר ימות בו האדם ומיתתו וקבורתו הם המעברות בין העולם הזה והעולם הבא, הארץ והשמים. הגוף שאר בארץ והנשמה תעלה השמים לקבל שכר ועונש לפי מעשי האדם בארץ. על חלק הגוף או שאריתו בארץ חסובות המסכתות אבל ושמחות בדינו והלכותיו בחלי, מחובות קרוביו ואחרים להמת אמנם ע"ל חלק הנפש או שכרו בשמים נמצאו ג"כ אגדות בדבר הגן עדן לצדיקים והגהנם לרשעים והם המסכתות גן עדן ומסכתות גיהנם בנוסחאות שונות, עין מחניתא מלכתא סימן ט' ו' וכעין מסכת שמחות וזוטרתי בענין החולה הנשמה למורת תחשב הצואה והנה צוואות מחכיל נמצאו רבות בש"ס שיסודם מבריייתות עתיקות ואך אחת ידועה לנו בשם ומצויה בדינו והיא צוואת רבי אליעזר הגדול או ארצות חיים שנדפס לברו אמנם אינו אך חלק מהסדר גן עדן וכו' עין עליהם בספרי משנת רבי אליעזר חלק ב' פרק א' ב' וג' ובמאמרי אגרת פתחה פרק א' ב' וג' במ"ע בירת תלמוד לירח אב ואלול תר"מ, והם

באגדה כהאבל רבתי שבידינו להלכה: יהי רצון שיהיה חלקנו עם הצדיקים בגן עדן ושנוכה לקץ הימין במהרה בימינו אמן:

נ. והנה אמרתי לסיים מאמרי זה מעין ההתחלה כי הא דאמרו רב פפא ורפרם בר פפא ורב נחמן תנא באבל רבתי עיין לעיל סימן א' וכ"ז אולי אין כונתם כלל לשם מסכתא רבתי לאפוקי זוטרתי אך כמו הלכתא דאבל רבתי או הלכתא רבתי דאבל ופי' הלכה גדולה בענין האבל עיין בבא מציעא ק"ב ע"ב ושבעות מ"ה ע"א דהלכות גדולות או תקנות גדולות מפרש הגמרא תקנות קבועות ועיין שבת י"ב ע"א הילכתא רבנא לשבתא וברכות ל"א ע"א כמה הילכתא גברווחא, ברכות כ"ז ע"א קידושין נ"ד ע"ב בכורות כ"ז ע"א בכחירתא בבא קמא כ' ע"ב מילי מעלייתא ולפי' הלכות פסוקות וקבועות מכונות בלשון גדולה, רבתי, בחירתא, מעלייתא ולפי' יש לפרש תנא באבל רבתי בהלכות פסוקות וקבועות שבמסכת או בהלכות אבל ועל כל פנים אינו המסכתא אבל רבתי או מס' שמחות שבידינו. ואם דברי רב נטרונאי גאון והערוך הנ"ל בסימן א' הם דברי קבלה נקבל אך מתיבת רבתי לא מוכח מידי שגם אבל זוטרתי היתה לפניהם כנ"ל וצ"ע:

נא. והנה ראינו להזכיר בזה כל המקומות בתורת האדם להרמב"ן שזכר כל מסכתות אבל הנ"ל כפי הדפים מדפוס וויניציאה שנה"ה (1595) ונרשום בצדס לאיזה מהן כוון ומראה מקום: דף ה' ע"א במסכת שמחות דהיא אבל רבתי (במסכת שמחות זוטרתי פרק א'): ה' ע"ד באבל תניא (פרק י"ב בנוסחתיו): י"ד ע"ב במסכת שמחות תניא (שמחות זוטרתי פרק א'): ט"ו ע"ד באבל רבתי תניא (אינה בנוסחתיו): ט"ז ע"א נוסחא אחרינא באבל רבתי (בנוסחתיו פרק ג' הלכה ח'): ט"ז ע"ג והא תניא באבל רבתי (בנוסחתיו פרק ט'): י"ז ע"ג ובאבל תניא (בנוסחתיו שם): י"ח ע"א ובאבל (בנוסחתיו שם): י"ח ע"א באבל (בנוסחתיו שם): י"ט ע"ג ובאבל תניא (בנוסחתיו שם): כ"א ע"א באבל (אינה בנוסחתיו): כ"ד ע"ב באבל תניא (בנוסחתיו פרק י"א): כ"ז ע"א ותניא באבל (בנוסחתיו פרק ג' הלכה ח'): כ"ז ע"ב באבל תניא (בנוסחתיו פרק א' הלכה ו'): ופרק ב' הלכה א'—י"ב): כ"ח ע"א ותניא באבל (בנוסחתיו פרק ג' הלכה א'—ג'): כ"ח ע"ב באבל (בנוסחתיו פרק ג' הלכה ד' וה'): ל"א ע"ב ותניא באבל (אינו בנוסחתיו): ל"א ע"ב ותניא אידך באבל (בנוסחתיו סוף פרק ט'): ל"ב ע"א באבל תניא (בנוסחתיו פרק י"ב): ל"ב ע"ד באבל תניא (בנוסחתיו פרק ח'): ל"ג ע"א ותניא אידך באבל (בנוסחתיו פרק י"א): ל"ג ע"א ותניא באבל (אינו בנוסחתיו): ל"ג ע"ג באבל תניא (בנוסחתיו פרק י"ב): ל"ג ע"ג ובאבל תניא (בנוסחתיו פרק י'): ל"ד ע"ד באבל תניא (בנוסחתיו פרק י"א): ל"ד ע"ד והתם תניא אידך (בנוסחתיו פרק ח'): ל"ה ע"א במכילתא אחריתי דאבל (אינו בנוסחתיו): ל"ה ע"ב באבל תניא (בנוסחתיו פרק י"א): ל"ה ע"ג דתניא התם באבל (בנוסחתיו פרק י"ב): ל"ה ע"ג ובמכילתא אחריתא דאבל תניא (אינו בנוסחתיו): ל"ח ע"ב באבל תניא (בנוסחתיו פרק י"ג): ל"ח ע"ב ובאבל מכילתא אחריתי תניא (אינו בנוסחתיו): ל"ח ע"ב והתם (אינו בנוסחתיו): ל"ח ע"ד אין מלקטין (אינו בנוסחתיו): ל"ט ע"ב באבל תניא (בנוסחתיו פרק י"ג): ל"ט ע"ג באבל תניא (בנוסחתיו פרק י"ד): מ"א ע"ד ובאבל (בנוסחתיו פרק י"ד): מ"ב ע"ד באבל תניא (בנוסחתיו פרק ד' הלכה ל"א—ל"ד): מ"ג ע"א ובאבל תניא (אינו בנוסחתיו): מ"ד ע"א דתניא באבל (בנוסחתיו פרק ד' הלכה ט"ז וט"ז): מ"ד ע"א וחנני עלה התם באבל (בנוסחתיו פרק ד' הלכה י"ג וי"ד): מ"ה ע"ד באבל תניא (בנוסחתיו פרק ד' הלכה י"א): מ"ז ע"ג באבל תניא (בנוסחתיו פרק

("א): "מ"ו ע"ד מצאתי באבל דתניא (בנוסחתיו פרק ד' הלכה י'): "מ"ו ע"ד וקחני
 סיפא (בנוסחתיו פרק ד' הלכה י"א ו"ב): "נ"א ע"ב באבל תניא (בנוסחתיו פרק ב'
 הלכה י"א ו"ב): "נ"ג ע"ב דתניא באבל (בנוסחתיו פרק ו'): "נ"ג ע"ד באבל תניא
 (בנוסחתיו פרק ה' הלכה א'—ה'): (נ"ד ע"א "ואת הברייאא ששנייה באבל . . .
 דרייתא דאבל . . . סיפא דברייאא דאבל" כונתו לברייאא דגמרא): "נ"ז ע"ב באבל
 תניא (בנוסחתיו פרק י"א): "נ"ז ע"ג באבל תניא (בנוסחתיו פרק ה' הלכה י'): "נ"ט
 ע"א באבל תניא (בנוסחתיו פרק י'): "נ"ט ע"ד דתניא באבל רבתי (בנוסחתיו פרק י').
 ס' ע"א באבל תניא (בנוסחתיו פרק י"א): (ס' ע"א מוז הברייאא השנויה באבל כונתו
 להברייאא דירושלמי): ס' ע"ג אבל באבל תניא (בנוסחתיו פרק י"א): ס' ע"ד באבל
 תניא (בנוסחתיו פרק י"א): ס"א ע"ב ובאבל (בנוסחתיו פרק ו'): ס"ב ע"א והכי
 תניא באבל (בנוסחתיו פרק ז'): ס"ב ע"א באבל תניא (בנוסחתיו פרק ז'): ס"ב ע"א
 מדתניא באבל רבתי (בנוסחתיו פרק ז'): ס"ב ע"ב והא דאבל רבתי (בנוסחתיו פרק
 ז'): ס"ב ע"ב באבל (בנוסחתיו פרק ז'): ס"ב ע"ג והכי איתא באבל רבתי (בנוסחתיו
 פרק ז'): ס"ד ע"א ובמכילתא אחריתי דאבל תניא (אינו בנוסחתיו): ס"ד ע"ב באבל
 תניא (בנוסחתיו פרק ט'): ס"ה ע"א ושוב מצאתי באבל (בנוסחתיו פרק ז'): ס"ה
 ע"א והחם באבל (בנוסחתיו פרק ז'): ס"ה ע"ד ותניא באבל (בנוסחתיו פרק ט').
 ס"ו ע"ב באבל תניא (בנוסחתיו פרק ט'): ס"ו ע"ד תניא באבל (אינו בנוסחתיו):
 ס"ח ע"ד ששנינו באבל (בנוסחתיו פרק ד' הלכה ה'): ע' ע"ד ובאבל תניא (אינו
 בנוסחתיו): ע"א ע"א וכך שנוי באבל (בנוסחתיו פרק י'): ע"א ע"ב בהך ברייתא
 גופא באבל (בנוסחתיו פרק י'): ע"ד ע"ד ובאבל נמי תניא (בנוסחתיו פרק ז'): ע"ד
 ע"ד הברייאא השנויה באבל (בנוסחתיו פרק ז'): ע"ח ע"א ובאבל תני לה (בנוסחתיו
 פרק י'): ע"ח ע"ב באבל תניא (בנוסחתיו פרק ח'): פ' ע"א ובאבל תניא (בנוסחתיו
 פרק י"ב): פ' ע"ב באבל תניא (בנוסחתיו פרק י"ג): צ' ע"ג ועוד אמרו באבל
 (בנוסחתיו פרק ח'): — ההועלת מהרשימה הזאת רבה עד מאוד לעמוד על ידה על
 הנוסחא האמיתית והנכונה שדוחה לפני הרמב"ן ולמצוא המקומות שלא באו בנוסחתיו
 והם ממסכת אבל אחרת ושניהם נקראו בו בשמות שוות אבל, אבל רבתי והם שני
 ספרים שונים כנ"ל שאין להחליפם זה בזה:

נב. וְהִנְנִי מַעֲתִיק בּוֹה אֶת הַמַּפְתָּחוֹת לְהַתּוֹרֵת הָאֵדֶם דְּפֻס וּוִינִיצִיאה הִנֵּל לְמַעַן חֹכֵל
לְדַעַת בְּאִיזֵרָה שְׁעָה נִמְצְאוּ הַמַּאמְרִים הִנֵּל. הַמַּפְתָּחוֹת הָאֵלֶּה נִמְצְאוּ
בְּדֻפּוֹס הִנֵּל בְּדָף ב' ע"ב וְנִרְשָׁם עֲלֵיהֶם „לֹחַ מִכָּל הַנִּמְצָא כְּתוּב בְּסִפְרִי׃׃
שְׁעַר הַמִּיחוּשׁ דָּף ה' ע"א׃ שְׁעַר הַסְכְּנָה דָּף ו' ע"א׃ שְׁעַר הַסּוּף דָּף י"ד
ע"ב׃ שְׁעַר הַהוֹדָאָה דָּף י"ד ע"ד׃ שְׁעַר הַפְּטִירָה דָּף ט"ו ע"ג׃ שְׁעַר
הַקְּרִיעָה דָּף ט"ז ע"ב׃ שְׁעַר מִתּוּ מוֹטֵל לְפָנָיו דָּף כ"ב ע"ב׃ שְׁעַר הַהֶסְפֵּד
דָּף כ"ו ע"ב׃ שְׁעַר הַהוּצָאָה דָּף ל"א ע"ב׃ שְׁעַר הַקְּבוּרָה דָּף ל"ז ע"ג׃ שְׁעַר
הַכְּהָנִים דָּף מ"ב ע"ד׃ שְׁעַר הָאֵבֶל סוּף דָּף מ"ה ע"ד׃ שְׁעַר הַהִתְחַלְּלָה דָּף
מ"ז ע"ב׃ שְׁעַר הָאֵבֶלּוֹת וְהַמְּלָאכָה דָּף נ"ג ע"ב וּע"ג׃ שְׁעַר רַחֲיִצָּה דָּף נ"ז
ע"ב׃ שְׁעַר נַעֲלִית הַסְּנַדֵּל דָּף נ"ז ע"ב׃ שְׁעַר תְּשַׁמִּישׁ הַמַּטָּה דָּף נ"ז ע"ג׃
שְׁעַר דְּבָרֵי תוֹרָה דָּף נ"ח ע"ב׃ שְׁעַר שְׁאֵלֶת שְׁלוֹם דָּף נ"ט ע"ב׃ שְׁעַר
עֻטִּפַת הָרֹאשׁ דָּף נ"ט ע"ג׃ שְׁעַר כַּפֵּי־יַת הַמַּטָּה דָּף נ"ט ע"ד׃ שְׁעַר הַנַּחַת
תְּפִילִין דָּף ס"א ע"א׃ שְׁעַר הַתְּכַבּוּסָה דָּף ס"א ע"ג׃ שְׁעַר הַתְּסַפּוּרֹת דָּף
ס"ב ע"ד׃ שְׁעַר הַשְּׂמֻחָה דָּף ס"ד ע"א׃ שְׁעַר אִיחוּי הַקְּרַע סוּף דָּף ס"ה ע"ג׃

ענין הבראה דף ס"ו ע"ג: ענין ברכת המזון דף ס"ו ע"א: ענין האנינות דף ס"ו ע"ב: ענין אבל ונפלים דף ס"ח ע"ג: ענין רחיצה וסיכה ותספורת דף ע' ע"א: ענין התחלת האבל דף ע"א ע"ב: שער שבתות וימים טובים דף ע"א ע"ד: שער שמועה וליקוט עצמות דף ע"ח ע"ב: שער אבלות ישנה דף פ' ע"ג: שער הגמול דף פ"ט ע"א:

נג. **אלה** המה הספרים אשר שמשתי בהם והוכרתי במאמרי מתניתא מלכתא ושמחת עולם כסדר האלפא ביתא: א. אבות דרבי נתן שבדפוס, אבות דר' נתן נוסחת כת"י, אבל, אבל רבתי מסכת, אגדת אנדות, האגודה, אגרת בקורת, אגרת רב שרירא גאון, אוצרות חיים, אוצר הספרים, אור זרוע, אי"הארן, אלפא ביתא דבן סירא, רב אלפס (ר"ף), אשכול להראב"ד, האשכול לעסקינא, אשכול הכופר להקראים. ב. בית יוסף, בית המדרש, בית נכות ההלכות, בית עקד האגדות, בית תלמוד, בנין יהושע, בראשית רבתי דרבינו משה הדרשן, ברייתא דאבות פרק ו', ברייתא דארבעים ותשע מדות דר' נתן, ברייתא דרבי אליעזר כת"י, ברייתא דיוסף בן עזיאל, ברייתא דמלאכת המשכן, ברייתא דר' פנחס, ברייתא דל"ב מדות דר' אליעזר בר' יוסי הגלילי, ברייתא דשמואל הקטן, ברילל א' טראכטען דער יודען, ברילל נ' יאהרביכער. ג. גן עדן מסכת, גראטין. ד. דקדוקי סופרים, דרכי המשנה. ה. האפפמאנן, הגדה של פסח, הגהות ר' אהרן פולד, הגהות הגר"א, הגהות הגר"ב, הגהות רד"ל, הגהות ה"ה שיער, הגהות רש"י לספר היוחסין, הגהות הרש"ש, הון עשיר, הלכות גדולות, הלכות פסוקות, הלכות קצובות דרב יהודא גאון, הערדער, הפלאה שבעירוכין, הקדמה לאגדת בראשית, הקדמת דר' שטיינשניידער למשנת המדרש. ו. ודוהור. ז. וזהר, וזהר גדול, וזהר חדש, זכור לאברהם, זכרון אהרן. ח. חיבט הקבר מס', חיבור יפה מהישועה, חיבור מעשיות, חדושי הריטב"א, חדושי רמב"ן שבת, חדושי רמב"ן מכוז, חדושי הרשב"א, חדושי מהרש"ל, חופת אליהו, חינוך, חלוף מנהגים, חמדה גנוזה, חקר אבות. ט. טורים ד', טעם וקנים. י. יד מלאכי, יהודה יעלה שו"ת, יהי מאורו, יוחסין, יוסיפון, יין הרקח, ילקוט שמעוני, ים של שלמה, יסוד אלף בית, יסוד מורא, יפה תואר, יש סדר למשנה. כ. כבוד חופה, כד הקמח, כוכבי אור, כומטינו, ככר לאדן, כלבו, כלה מס', כלה והברייתא מס', כסף משנה, כפתור ופרח, כרמי שומרון, כתבי יד שונים. ל. לוי המרז, לעברעקט, לעזוי, לעזוי י', לקטות הרמב"ן, לקוטי הפרדס, לקוטי קדמוניות, לקח טוב, לקט הקמח משניות. מ. מאטיאש, מאירי אבורז, מאירי שבת, מאמר על הדפסת התלמוד, מארקוס, מבוא הירושלמי, מבוא להתנחומא, מגדל עוז, מדרש בראשית רבה, ויקרא רבה, במדבר רבה, שיר השירים רבה, אסתר רבה, איכה רבה, קהלת רבה, רות רבה, מדרש שמואל רבתי, מדרש משלי, מדרש תהלים, מדרש תנחומא, מוסף הערוך, מורחי, מחזור ויטרי, מחזור מנהג רומי, מכילתא, מכריע, מלאכת שלמה, מלחמות ה', מלחמות ה' לבן ירוחם, מגורת המאור גר"י אבוהב, מגורת המאור גר' ישראל, מנחת יהודה, מסכתות קטנות כת"י, מסכתות הש"ס כת"י, מסכתא דרך ארץ רבבה ווטא, מס' מוזה, מס' סופרים, מס' ציצית, מסכת תפילין, מסכת מילה ופדיון הבן, מעבר יבק, מעשה רוקח, מרדכי, משניות, משניות ירושלמיות כת"י, משנת המדות, משנת רבי אליעזר, משנת רבי נתן, משפטי שבעות, מתניתא מלכתא. נ. נחלת יעקב, נסתרות ר' שמעון בן יוחאי. ס. סדר אליהו, סדר אליהו כת"י, סדר הדורות, סדר עולם רבה, סדר עולם ווטא, סדר תנאים ואמוראים, סודי רוי, סידור פרשיות של ימים טובים, סידור רב עמרם גאון, ספר זכירה, ספר חסידים, ספר הישר לר"ח, ספר המעשים כת"י, סמ"ג, ספר הגוים, ספרא, ספרא

דאגדחא, ספרי. ע. עיטור ח"ב, עין זוהר, עין יעקב, ערוגת הבושם, ערוגת הבושם פי מחזור כת"י, ערוך. פ. פירוש אבות קיצור אבות דרבי נתן, פירוש רב האי גאון לסדר טהרות, פירוש המחזור, פי' ר' הלל על הספרא, פי' המשניות להרמב"ם, פי' התנ"ך כת"י, פי' ר' שבתי דונולו לספר יצירה, פירוט, פלוט, פסיקתא דרב כהנא, פסיקתא רבתי, פרדס הגדול לרש"י, פרק רבי אליעזר כת"י, פרק ר' יצחק בן פרנך, פרקי אבות, פרקי רבי אליעזר. צ. צדה לדרך, צואת רבי אליעזר הגדול, צונין, צח שפתים, ציון, ציון לדרש, ציוני. ק. קול הרמ"ז, קורא הדורות, קיצור של"ה, קמחא דאבישונא. ר. ראבי"ה, רא"ש, רא"ש פי' למשניות, רגל ישרה, רוימער, רוקח, רויאל הגדול, רד"ק, רמב"ם, רמב"ן חורח, ר"ן ברי"ף, ר"ש פי' משניות, רשב"ם, רש"י תנ"ך, רש"י בש"ם, רש"י לבראשית רבה, ש. שאילת שלום, שו"ת הגאונים (הרכבי), שו"ת הריב"ש, שו"ת שערי תשובה, שו"ת שערי צדק, שבט מוסר, שבע חופות, שבעה עינים, שבלי הלקט, שורש ישי, שיטה מקובצת, שלחן ערוך, שלשה ספרים נפתחים, שמושא רבה, שמחות מס', שמחות זוטרת מס', שמחת יהודה, שמיחת עולם, שערי ציון, שערי שמחה, שתי יודי. ת. תבואת הארץ, ספר התנין, תולדות אדם וחווה, חולעת יעקב, חוספות, חוספות יום טוב, חוספות הרא"ש, חוספות ר' נתן, חוספתא, חוספתא כת"י, חוספתא דאבות, חורח אור, חורת האדם, תלמוד בבלי, תלמוד ירושלמי, תנא דבי אליהו, תניא רבתי, תקוני זהר, תקונים שבוהר חודש, תשבי וכו' וכו', מלכד המסכתות הקטנות הרבות הנזכרות בשם בקונטרסי מתניתא מלכתא.

נד. רשימת הענינים אשר נשאתי ונתתי בהם במאמרי מתניתא מלכתא ושמיחת

עולם כסדר סימניהם: מתניתא מלכתא בי"ח סימנים.

- (א) ע"ד מספר המסכתות והמשניות והתוספתא ש"ס בבלי וירושלמי. (ב) התוספתות למסכתות אבות קנין מדות וחמיר. (ג) ברייתא דמלאכת המשכן וברייתא דמ"ט מדות דרבי נתן ומשנת המדות. (ד) מי הוא רבי נתן אשר אליו נתייחסו הספרים הנ"ל.
- (ה) פירוש על דרשם ז"ל על הפסוק ושמונים פגשים, פי' בתי מדרשים שבירושלים, פי' פרשיות שבחורח כהנים וחמנן ספרי דאגדחא. (ו) רשימה ממאה ספרי אגדחא למצוא חשבון מספר חמנן ספרי דאגדחא הנ"ל. (ז) לפרש דרשם ז"ל ועלמות אין מספר על החצונות והקטנות ורשימה ממאה ועשרים ספרים הנזכרים בשם בש"ס ובמדרשים אשר כבר נאבדו מאתנו. (ח) נוסחאות שונות להמשניות ולהש"ס והם כעשרה ספרים ובו נחבאר דר' יהושע בן לוי הי' אמורא לקיים שיטת רש"י ז"ל וע"ד אגדת רבי יהושע בן לוי.
- (ט) הספרים הנזכרים בספרי הקבלה וספרי הקבלה והספרים המיוחדים לנביאים וכו' כמאה ספרים. (י) מסכתות קטנות ברייתות ותוספתות ומשניות חצוניות וספרים המיוחדים לחנאים ולאמוראים ז"ל כמאה ושבעים ספרים. (יא) נוסחאות שונות לאיזה ספרים מהנ"ל כמ"ה ספרים. (יב) מקומם הראוי להם בסדרי הש"ס. (יג) המסכתות הבריות כעשרה ספרים.
- (יד) עניני המסכתות החצונות לפי דברי הקדמונים. (טו) פירוש השם מסכתא, משנה, מתניתין, מלכתא, הלכתא, תוספתא, ברייתא וכו'. (טז) [הוספת] ספרי התנ"ך וכתובים אחרונים והספרים הנזכרים בהתנ"ך. (יז) [מלואים] והוספות] הוספות לכל הסימנים הנ"ל מכל עניניהם: — שמיחת עולם (א) בביאור חשוכת רב נטרונאי גאון וביאור אבל רבתי ואבל זוטרת. (ב) הכתבי יד ממסכת שמחות זוטרת. (ג) שם המסכתא. (ד) מזכירו ואשר שמשו בו. (ה) ענינו ופירוש שמו. (ו) טעם הכינוי שמחות למסכת אבל רבתי. (ז) פרקי ומשניותיו של מסכת שמחות זוטרת. (ח) דרכיו ודרשותיו. (ט) התנאים שנזכרו בו. (י) לשונו. (יא) מקוריו. (יב) המדרשים אשר שמשו בו. (יג) מקומו. (יד) זמנו.

נה. פירוש המלות הקשות והזרות שבמסכת שמחות זוטרתי.

וזאת תדע כי כל חיבה שבא לפניה כוכב * הוראתו כי הוראתה ידועה והוא מלשון המקרא ולא הבאים בזה אך להשלמת כל השרשים שנמצאו ובאו בהן או בעד נמיתון חדרשה: ל"כ"ו = לשון המקרא, ס' = סורית, ע' = ערבית, פ' = פרסית, ש' = שמרונית, י' = יונית, ר' = רומית: אבא (ס' אַבְבָּא) מִיּוֹן פֶּאֶטֶר. אבות פ' מסכת אבות שבמשניות. *אַבְל. *אַבְל. *אַבְלִילֹת. אבל רבתי שם מסכת. *אבן. אנדות ספרי האגדה. אגמון (כן בירושלמי סוטה פרק ט', בבבלי הגמון, ס' אַגְמוֹנָא, הַגְמוֹנָא, ἡγεμών) הערפיהרער, אַנְפִּיהֶרֶר. *אדם גדול (בארמית גברא רבא). אדם נכבד. *אדמה. *אוי. אויר (בלשון חכז"ל, ארמית אוירא, ע' אַוָּאר, פ' אַבְר נאצורית איר, ס' אַאֵר, אַאִיר, י' אֵיִר, ר' aer) לוֹטָט, צווישענרוים. *אורחים. אַוִּישָׁא שם מקום. אהה מתאחה (נאצורית אחא (משורש אַח ברודער, כמו מחטא דתלמיזתא בתלמוד ותלם (ברודער בש' ובלשון יאשכנז נאָהע, נאָהען) תפירד, צוואַממענהעפֿטען, צוואַהען. אחנא (כמו בארמית אונזערע ברידער, אחינני. אחר כך כמו אחרי־כן בלשון מקרא. אחרים פ' חכמים אחרים. באחת כמו בפעם אחר, ביחד. אי זה, איזהו וועלכער?, וועלכע?. *איבה. איכן (כמו אי־באן בס' איבן) וואָ דענן?. אילו, כאילו

כמו אלה, כאלה בלשון מקרא. אילו, כאילו (כמו אם לו) וועגן, גלייך וויע. אילך (בל"מ ה'לם, הלאה) היער, דאָרט. איני כמו אין אני. אינו כמו אין הוא. אינתי (בלשון מקרא מתי, ס' אַמתי, ש' אמת) וועגן, וואָגן. ארע, שאירע (ס' אָרע, בלשון מקרא קרה, קרא) בעגעגענען, איינטרעפֿען. *אכל, לאכול, מאכיליך, ומאכיל, שאיכלוהו. לוכל כמו לאכול, ע"ד השאלה להתאכל פֿערוועזען, פֿערניכטעט ווערדען. אלא (כמו אם לא בלשון מקרא ס' אָלא ש' אלא) נור, זאָנדרעך. אלו כמו אלה דיעזע. *אמר, שנאמר פי' כי נאמר במקרא: *אסור, אסורים, אסורין פֿערבאָטען. אסורים כמו אסירים געפֿעסעלטע. *אסורים כמו בית האסורים געפֿאָנגעניסס. אסטרויט (כמו אסרדויט, כרדויט, ס' אַסטר־טויטא, י' אַסטר־טויטא) קריעגער, זאָלדאט, קריעגס-אָבערשטער. אף על פי כן דעססען אינגעאָכטעט, זעלבזט אייך דאָן. *אפילה פֿינטערניסס. אפילו (כמו אף אילו) אייך וועגן, וועגן אייך. אפילון (ר' pallium) אָבער-געוואַנד, מאַנטעל. *ארון, ארונות של מחים. ארס, ליארס (בלשון מקרא אָרש, ס' וש' ארס) פֿערלאָבען. ארוסין פֿערלאָבונג, טרויאונג. אָשך הייל, גלוק. אשריהם: *בא עליה, לשון נקיה לביאה. *שמביא. *בזיון. *בטל, מבטלין. *בית האכל. *בית הנושחה. בית עולמו הוי' זייער עוויגקייט כמו בית הקברות בעגראָבניסספלאַטין, פֿריעד־האָף. *במה דברים אמורים. בקר, אבקר, ביקור (לשון מקרא, סורית בקר) דאָס בעזוכען וביחוד לחולים. *בקש, מבקש פֿערלאָנגען, ווינשען. בריה, הבריות (כמו בלשון חכ"ל, סורית בריקא בל"מ בריאה) געשאָפֿף, וועזען, מענש. *בת מאַס. בבת אחת אויף איינמאל. *גב, זה על גב זה איינס אויפֿס אַנדערע. גבה (ש' גבה ס' גבא) שולדען איינפֿאָרדערען. איינקאָסירען. גבאי (ס' גבאי) איינגעהער פֿאָן אַלמאָ-וען. *גדל, תגדלי גראַססציעהען. *גדר, גדרות גדרותן צוין, שיידעוואַנד. גהן, גהצו (ערבית גַהר) זויבערן דער וואַשע. *גויה, גויתו קאָרפּער. גוף (בלשון מקרא גַף, גופה, ע' גופן) קאָרפּער. *גזל, גזולין, שהגזול, גזלה, גזילות. גזרה (כמו בל"ח בעפֿעהל, פֿעראַרדנען. גט (מויראָ — ערבית Chlytt, Chlytt שריפֿטשטיק) שיידעבריעף דער פֿרויען. גיהנם (מושאר מלשון מקרא יהושע י"ח ט"ז גי' הנום ע"ש, ס' גי'תנא, י' גֵענוא) האַללע. *גלגלת (ס' גלולתא) קאָפֿף, שאַדעל. *גלות, גלויותיהם (ס' גלולתא) עקסיל. גלעינה, גלעינין (כמו בלשון משנה וכמו גרעין, י' גל־עוון, וכנראה קרוב הוא לשורש גלע בלשון מקרא עין פֿירסט) קערן דער פֿריכטע. *גמור, גמורים (ס' גמיר גמירא) פֿאַללעקאָממען, רייף. *גמול, גמולות חסדים ליעבעסבעווייזען. *גן עדן פֿאַראַ-דעס. גנב, גונבין, גניבות ועל דרך השאלה לגנוב דעתה, גונבת דעת טוישען, היי-טערגעהען. גנה, מתגנה (ס' גני) שמאָהען, בעשאָמען. גס, גס בה (ס' גס) גראַסס זיין, איבערמיטרויג, פֿערטרויט זיין. גוסס, (ס' גס, גוס) טאָדליך, קראַנק זיין. גרגיר (מלשון מקרא גִּרָר, ע' גִּרְרִין, ס' גִּרְרָא) רוקע, קאהל. גרדון (ר' gradus) ריכט-פלאַטין. *גרש, נתגרשה (בלשון מקרא גרושה, ס' גרש) זיך שיידען. *דבר, דיבור אויסשפּרוך, וואָרט. *דוח, מדיחין אַבשפֿילען, אבוואַשען, רייניגען. *די, כדי וויע צור געניגע, הינרייכענד. *דין, הדינין געריכט, דאָס רעכט. *דיין היכטער. דינר (ע' דינר,

דינאָרין אַעטיאָפּיש, דנר, ס' דינאַר, ר' Denarius) דענאַר שם מטבע. *דמוה, דומה גלייך, אָנהליך זיין. *דעת דאס וויססען, דער פֿערשטאַנד. *דרה, הדר וואָהנען, ווילען. *דראָן, לראָן (ע' דַרַא, לשון מקרא ורא פֿערווערפֿען, פֿעראַבשייען) אַבשווא. *דרש פֿאַרשען, ערקלאָרען. *מדרש ערקלאָרונג. האַיך (כמו אַיך, היך ס' היך, אַיך) וויע. הַגְדָּה פֿירושו כמו אַגדה. *הִזְנָה אונגליקע. *היה, היו, היינו, אל תהי קוראָ כמו אל תקרי שבתלמוד בבלי. היכן כמו אַיבן. היטנו (כמו מומנו בלשון מקרא) פֿאַן איהם. *הלך, ילך, ללכת, מוליכין געהען, הינפֿיהרען. *הלכה, הלכות (קרוב ללשון מקרא חליכה חליבות, פּהאַנצית הלכת פֿאַרשריפֿט, וויזונג) הוראתו ידועה. הלכתא ביאורו בירושלמי כמו משנה. הללו דייעזע, יענע. *הן הן דייעזע זינד. הנאה (ס' הַנִּיחָא, הַנִּיאָחא) נוטצען, פֿערגניגען. *הרג, שנהרג. הרי (בארמית אַרי הנה בלשון מקרא) זעהע, זאָ. *יורה (ע' ודי ובלשון מקרא אך בהתפעל) הרהיורה, מרהיורה, נרהיורה בעקענענען. התוודות בעקענענטיסם. זחר, הוחרו (ס' זַהַר, ש' זַחר) פֿאַרוזטיג זיין. זור, יוזם (ס' זֶן) וויסען, זיך בעוועגען *זוית (ס' זֵיטא) עקוילע, ווינקעל. *זבה, זוכה, יוכה (קרוב ללשון מקרא, ס' זָכָא ש' זַכה) גערעכט, טוגענדהפֿט זיין. זכות, זכויות (ס' זְבוּתא, ש' זְבוּר) פֿאַרטהיילאפֿטעס, טוגענדהפֿטיגקייט. *זמן, זמן (ס' זָכָן, זְכָנָא ש' זַכָּה בחלוף מ' ב') צייט, טערמיין. *זמן, זמן (קרוב ללשון מקרא, ע' זמן בע-שטיממען, צאָהלען ס' זָכָן) בעשטיממען, אַינלאָדען. *זקה, זקופה (ע' זָקָה פֿעסט, האַלט-באַר מאַכען, ס' זָקָה) אויפֿריכטען. *זרק, מורקין (ס' זָרַק ש' זָרק) ווערפֿען. *חביב (כמו בל"ח ס' חֲבִיבָא) ליעב, טהייער. חבית (בל"ח ס' חֲבִיתָא) קרוג, פֿאַסס משורש חבא, חבה בל"מ. *חבלה (בל"מ חָבַל ס' חֲבָלָא, חֲבִילתָא, וכן הוא בש' וע') שמערין, פֿערדערבען. *חבר (כמו בל"מ, ס' חֲבֵר, חֲבָרָא) פֿריינד וע"ד השאלה קאַללעגע חבר לחכמים. חברותיה נאָכבאַרינען, קאַללעגניגען. *חוב, חובה, חייבין, מחייבו נתחייב, נתחייב (כמו בל"מ ובל"ח ס' חֹשׁ) שולדיג, שטראַפֿבאַר, שולד, שטראַפֿע. *חוק, מבחין אויסערהאַלב חוק (כמו בל"ח) אויססער, אָהנע. *חזיר תַּזְרִים שוויין. חור, חזיר, החזירן (כמו בל"ח בא' הדר ס' חדר) צוריקקעהרען, צוריקקעהען. *חטף, חוטפין (ס' חֲטָף) געוואַלטזאָם פֿאַרשטלעפֿפּען, וועגנעהמען. *חיים, מַחֲיִים פֿאַן לעבענדען מַחֲיִים לעבענד מאַכען. *חיק, חיקו שאַפֿס, בווען. *חכם, חכמים. *חכמה, בחכמות. *חליל, חלילים פֿלאַטע. *חלל, התחילו אַנפֿאַנגען, בעגינען. *חליץ תפילין דיע תפילין אַבלעגען. *חולצין אויסציהען, ענטבאַרֿאַססען. חלוק, חלוקה, חלוקך (כמו בל"ח) העמר. חמור, חמור, קל וחומר, קלות וחמורות (קרוב לל"מ) שווער. חנוניה, החנונים (משורש חנה, ס' חֲנֻנְיָא, ע' חֲנָנִיתוֹן) קליינהאַנדלער. *חופות. *חרולים (בחלוף ל' בג' פּינצית, חרדן) דאָרן, דיסטעל. חרם, חרסית (בל"מ חָרַשׁ) שאַרבען, אירדען. *חורף ווינטער. *חרף, לחרפות שאַנדע, שימפֿף, האָרן. *חרש, חורש פֿפֿליגען, אַקקערן. *חשיכה פֿינסטערנים, נאָכטווערדען, דונקעלצייט. חשש, חושש (כמו חשחין ברניאל ועזרא, ועיין איוב כ' ב' ס' חָשׂ) זאָרגען, עמפֿינדען, בעפֿירכטען. *חתן, כחתן, לחתנים *טהר, מטהר אלס ריין ערקלאָרען. *טל, טלית (בל"ח משורש טלל, אומהיללע, גע-

וואַנד. *טמא, טומא, טומאה. *טעה, טעה; (נדרף עם טעה, סורית וא' טעא, ש' טעי, ע' טעא) אירען. *טעם, יטעמו- טען, נטען (עין חרגום שמואל ב' י"ב ט"ו ובערך ערך טען ד' ועין בל"מ ישעי' י"ד י"ט) שווער ערקראַנקט זיין. טפה, טיפה (כמו בל"מ נטף) טראַפּען. טפש, והטפשים (קרוב לל"מ) טהאַר, פֿערשטאַקקטע. טרף (קרוב לל"מ, סורית טרַפָּא) פֿערוויררט, אָנגעסטיג. *יאש, מושנתיאשו אויפגעבען, פֿערצוויפּלען. *יבשה פֿעסטלאַנד. *יהודה, שביהודה דאס לאַנד יודעא. *יחד הכיורחים דיע איינציגען, דיע בעשטיממען. *יכל, יכול, יכולה קאָנען, פֿערמאָגען. *ילה, יולידו צייגען, געבאַרען. יולדיו זינע עלטערן, דיע איהן געבאַרען האַבען. *ים מעער. *יסף, יוסף פֿערמערערען, מערהרען. ייסור, וייסוריהן (כמו בל"ח מל"מ יסר) בע- שטראַפּונגען, שמערצען. *יפה שאַן, אָנגענעהם. *יצא, מוציאין וע"ד השאלה כיוצא בו, כיוצא בהן איהנען אָהנליך. יציאה, יציאתן, ביציאתן אויסגאַנג, פֿאַרטגעהען. *ירא מתירא פֿירכטען. *יראה, וביראתו פֿורכט, יראת שמים גאָטטעספֿורכט. *יורש ע"ד השאלה יורש גיהנם, יורש גן עדן. *ירושע ערבע, ערבעהייל. *ישב, יושבין בישיבה מקום הלימוד. מיושבת איבערלעגט ע"ד השאלה. יישוב (בל"מ ארץ נושבת) בע- וואַהנטעס לאַנד. כאַן (בל"מ בַּח) היער, דאַ, עד כאַן ביז היער. *ץבד, הכביד שווער וע"ד השאלה שווער ערקראַנגט. *ץבד, המכבד עהרען. *כבוד, בכבודו, בכבודן עהרע. *ץבד, שכבר לאַנגסט שאַן. כדי דיבור (עין די ודיבור). כוון, מכיוון (בל"מ בון א' ול"ח וס' בון ש' בון) אויפֿמערקזאָמם, אַבזיכטליך טהון. כיצד, וכיצד (מורכבמן כאַי צד) וויע זאָ, אויף ווערלכער וויזע. כך, ולכך (בל"מ אך בחיבור ככה, שככה, איככה) זאָ, אַלזאָ. בלום (כמו בל מאַום) ניכטס, עטוואַס (שמרונית בלום). *בלח, והבלה דיע ברויט. *בלי, בלים געראַטהע. בלל, זה הכלל, בללו של דבר פֿאַל- לענדונג, פֿאַללקאָממען וע"ד השאלה רעגעל, גרונדזאַטן. *בלפי, בלפי חשיכה (מורכב מן בעל אפי ומורדף עם ל"מ כנגד) געגען. *כמו, במוחה, במוחתך וויע. בנס, נכנסה, נכנסין, חכנסו, נכנסין (מל"ח) הינאיינגעהען, הינאיינבריינגען. בניה, בכניסתן הינ- אינקאָממען, איינגאַנג. *בעס, מבעיסין, להבעים צירנען, ערצירנען. *בפה בויגען בוסה נוטתה. בכפיית המטה. בפה צווינגען משורש הנ"ל בופין, בפירה. *בף, לבף חובה, לבף זכות וואַאָגע. *בפלר, בבפליים דאס דאָפּפּעלטע. *בפר, בפריס דאָרף. *בר, הכר פֿאַלסטער, קיססען. ברת, בעל ברחו (כנראה הוא כמו על בחו בר' נוסף) מיט געוואַנדט, געצוואַונגען. *ברך, ברכים (בל"ח, ס' בַּרְכָּא) גראַססע שטאַדט, פֿעס- טונגסשטאַדט. ברס, ברסו (בל"ח וא', ס' כָּרַס, ע' ברס) בויך, לייב. ברע, מכריע, (הושאל משורש ברע הינבויגען על הכרעת המאונים) דיע וואַנשאַאַלע העראַבזינקען לאַססען. *כשר, בשרים (נדרף עם ישר) צום גענוססע בעפֿאָהיגט, ערלויבט. כת, הכת, כיתות (רומית coetus, secta) געזעלשאַפֿט, זעקטע. *כתב, נכתבין שרייבען. הכתוב דיע (הייליגע) שריפֿט. *כתף, כתיפיו אַכסעל, שולטער. לא כל שבין (ל"ח) אום וויע- פֿיעל מעהר. לאו (כמו לאַ בל"מ) ניכט. *לחי, לחיו קינבאַקקע. לחוץ דראַנגזאַל, דרוקק (כמו לחץ בל"מ). *ליחה זאַפֿט, נאַסס. *למוד, מלמדו, למדנו לעהרען, לערנען.

מלמדי תינוקות לעהרער דער קינדער, דער יוגענד : לסמים (בל"ח ס' לסמיא, לסמיא, *Ἀστικής*) שטראסענרויבער. לפיכך (מורכב מן לפי כך) דעסוועגען. לפניו, מלפניו פֿאַר זיינעם אָנגעזיכטע, פֿאַר איהם. לקה, ולוקין, ש' לקה, לקין) שלאָגען. *לקט, מלקט, מלקטין, זאָממעלן, אויפֿזאָממעלן. *מגדל טהורם. מגריפה, המגריפה (ס' מגרופתא) שפאטען, גראבשייט ועיין שקלים פרק ח' משנה ב'. מגרפה (ס' מגרפניתא) קאַפּפּעל, קאַפּפּעלע. *מדרש ערקלאָרונג. בית מדרשו לעהרהויו. *מדינה, למדינת הים איבערזעצישע לאַנדער. מהו (מורכב מן מה הוא) וויא איזט'ס מיט איהם ? ממון (בל"ח, ס' ממונא, ש' ממוון) געלד. *מנהג פֿיהרונג, זיטעט. *מנה, מונין צאָהלען. מניין (כמו מן אין) וואָהער ? *מנה (טהייל), על מנת דעסוועגען, וועגען. מוסבת, במסבת אחד טראַקטאָט. *מסר, נמסרין, המסורין איבערגעבען, אַבלעפֿערען, איבער-לעפֿערען. *מועשה, ונועשה טהאָטאָע. *מצוה געבאָט. *מקום, מקומות אָרט. מקום כינוי לחקב"ה. *מרד, מרדו עמפאָרען, וויעדערשפּאַנטיג זיין. מריצה, והמריצה (כנראה נדרף עם ל"ח רהיטני משורש רוק, רחט) אולי הוא החבל המרצים בו את המת להקבר עין בראשית מ"א י"ד ועיין שקלים פרק ח' משנה ב'. *מושא ונותן גע-שאַפֿט. *מושא פנים פֿערשאַננג דער פּערזאָן וועגען. *מושל, מושל, אַמְשול פֿער-גלייכען. *מושל, מושלו גלייכניסס. *משנה לעהרע מושנת, מבושנתו. *משפחה פאמיליע. *מת, מתים טאָרטע. מיתה, מיתתך טאָר. *ממיתים טאָרטען. *מתה, מתוח אויס-שפּאַננען, אויסדעהנען. *מתן, מתן מכוון, מתן שִׁכּרן גאַבע, געשענק. *נגע, הגיע, יָנַע אַנְדִּירערען, רייכען. *נהג, נהגין, שנהגו פֿיהרען, געוואָהנט זיין. נוח, יניח רוהען וע"ד השאלה נוח לו אָנגענעהם. נוול, מנוולן (קרויב לל"מ נבל, ס' נבל שמוטציג מאַכען, פֿערשמוטצען, פֿעראַכטען. נוול, בניוולן פֿעראַכטונג, שמוטץ. *נחם, ומנחמין טראַטען. *נשל, נוטלין, ויטלן, ליטלן טראַגען, נעהמען. *נכסים, נכסיי (בל"ח, ס' נָבְסָא, ש' נכיסח) גיטער, פֿערמאָגען, בעזיטצטחום. נכש, מנכשין (בל"ח) אויסגאָטען (הושאל משורש נכש בא' ס' וש' שלאָגען). ננס שם איש (ש' ננוס ר' Nanus קליין). *נסג, חסג. נסר, נסרים (ס' נְסִירְתָא בל"מ סרנים מלכים א' ז' ל') באַלקען, ברעטט. *נפש, בנפשו זעערע. נצלו ומצילין רעטען. *נקב נקביו רֶאָך, אָפֿפֿונג. *נשא, לשאת טראַגען. נשואין, הנשואין פֿערמעהלונג, הייראַטע. *נתן, ליתן, נותנין שלום געבען. *נתר, וחתירו, מתירין אַבבֿירען, ערלויבען. סודר, בסודר, סודרין (סורית סוּדְרָא, ר' sudarium) מאַנטעל. *סוף, סופו, שסוף דאָס ענדע. סבה, סבו, סבין זאָרבען, רייבען. *סל, הסל קאַרב. סלק, מוסלק, מוסקין (ס' וש' סלק) אַבטהוין, בעזיטיגען. סעודה (מל"מ סעד) מאַהל, מאַהל'ציט. *ספר, מספידין, שמוספידין בעטרויערען, בעקלאָגען. ספק מספיק (בל"מ שפֿק ס' וש' ספק) געניגען, אויסרייכען. ספקלטור (בל"ח, ס' אָספּוקלְטָרא ספּוקלְטָרא רומית, speculator) שפּאַן, אונטער-זוכער, טראַכאַנט. *ספֿר, ספרים בוך. סרת, סרוחה (בל"ח ובס') איבערליכען, פֿער-דאָרבען. *עבר, עוברין דיענען, אַנבעטטען. *עבר, עוברת פֿאַראַיבערגעהען. עבירה

עבירות וינדע, איבערטערעטונג. *עדר, מעדרין אומגראבען. *ערשים לינען. *עולם, עולם הבא, עולם הזה וועלט. *עיר, עיירות שטאדט. על אחת כמה וכמה אים וועפעל מעהר. *עמד, מעמידן שטעהען, הינשטעללען. *ענדל, שענדל יפה בעמידה, אנשטרענגען. עמין, מענצין (ל"מ עוצם, ס' עינין) שלעססען, דיע אויגען שלעססען. עסק, עסוק (כמו בל"ח) בעשאפטונג (קרויב לל"מ). עסק, בעסקיו, עסקי חמת בע-שאפטונג, אנגעלעגנהייט. *עצם, עצמות קנאכען, בינע. עצמו, עצמכם ער זעלבסט. *ערב שבת פרייטאג. *ערום, ערומים, ערויין נאקט, ענדראסט. עת צ"ל ד"ת ר"ת מן דברי תורה. *עתיד, לעתיד לבוא, עתידות צוקונפט. *פזר, ומפזרין צער-שטרייען. *פזר בעפרייען, ערלאססען נפטרין, נפטר, להפטר, יפטר ע"ד השאלה שטערבען, פערשיידען. פטירה, פטירתו שטערבען. *פי מונד לפי נאך. פיים, לפייס (ל"ח, ס' אפים) אבכיטעט טהון, אום פערציהונג ביטטען. פלמין (ר' palatium) פאלאסט. *פלם וואאגע. פנה, נושים, שיפנה, פנן וועגרוימען. פנים, פני, בפני עצמן געזיכט, אנגעזיכט. פונדק, פונדק טורקית פונדוק ווירטסהויז, יונית πανδοχείον גאסטטהויז, הערבערגע. פסק פוסקין (ס' פסק) אויפהארען. *פועל, פועלין (מל"ח פעל) ארביי-טער. פקר, פוקדו (מל"מ) גריסען, עמפעעהלען. *פקה, הפיקחין (מל"מ) שארפ-זיכטיגע, אייניכטספאללע. פקק, פוקקין (בל"ח ס' פוקקא) מונד אפגען. *פרדס ל"ח, ס' פרידיסא, "παράδεισος, ר' paradisos) גארטען, לוסטגארטען. פרע (ס' פרע ובל"ח) פערגעלטען, צוריקגעבען, צוריקפארדערן נפרע, ליפרע, נפרעת (החוב) שולד-איינקאסירען. פורעניות, פורענתן, (ס' פריענא, פורענא, פורענוקא) פערגעלטונג בעשטראפונג, שטראפע. *פרי, פורין, פורצי איינברעכען, נידערברעכען. פרי, בפרק אחת (בל"מ שידעווען) אבשיטט. פרקליטין (ס' פרקליטא, ע' פארקליט, "παρηκλήτος, ר' paracletus) שייטער, טראזטער. *פרש (ברעכען, ערקלארען) פירוש. פרשיות (כמו פרשת דרכים בל"ח) שידעווען. *פרי, פירות, פירותיהם פרוכט, פערדיענסט. פרנסה (ס' פרינסא, פרינסא נארונגסמיטטעל, ש' פרנסה פפלעגע) נארונגסמיטטעל. פשט, פשוטות (קרויב לל"מ) אויסשטערעקען. פתח, פותחין אפגענען, אנפאנגען. צד, צדדים זייטע. צדק, בצדק הדין דיע גאטטליכע פיונג אלס גערעכט צו ערקענען. *צלחות פלאשע. *צער, ולחצטער, ונצטערין (קרויב לל"מ ואעטיאפיה ול"ח) שמערצען, ליידען. *ציצית שויפארען. צרך, צריך (מל"מ דה"י ב' ב', ל"ח ס' וש) בעדירפען, נאטהויג האבען. *צור, צורות קלומפען, שארבען. *קבל, מקבלין, להקביל אנגעהמען, עמ-פאנגען. *קבר, לקבור, קבורני בערדיגען, בעגראבען. *קבר, הקבר, הקברות גראב. *קבורה בערדיגונג. קדם, קודם, קדמת, קדמך פאררעכט האבען, פאראנגעהען. קול, קולות, קולי קולות שטימע, געשריא. קולר (ס' קולרא רומית collare) האלז באנד, האלוקעטטע) קעטטע, פעסעל. קלט וקולטין (קרויב לל"מ) אויפגעהמען, אויפ-פאנגען. קלם, מקלסין (קרויב לל"מ, ל"ח ס' קלם, ש' קלם) לאבען. קלום, קלוסן לאב. קורת רוח אנגענעהם, בערוהיגונג, צופריעדען שטעלונג. *קום, מקיים, מקיימין

אויפֿרעכטהאלטען, בעשטאָטיגען, פֿעסטהאלטען. *קיין זאָמער. *קל, קל וחומר, קלות וחמורות לייכטעס, גרינגעס. קנוץ, קמוצות (בל"ח ס' וש', ונרדף עם קפץ בל"מ) שלעסען, צומאכען. *קנן, מקוננות קלאגען, קלאגעליעדער אנשטיממען. *קערה שיעסעל. קפר, הקפידו (ס' קפר) אויפֿברווען, אין ציטערענדער בעוועגונג זיין. *קצה, מקצתן איין קליינער טהיל. *קצר, קוצר ערנדטען. *קרא, מקרא דיע הייליגע שריפט. *קרן, בקרן זויות עקקע, ווינקעל. קרע, קורעין צערייסען. קרע, הקרע ריססע. *קרקע, קרקעית, קרקעית גרונדשטיק. *קשר, וקשרין אנבינדען, בינדען. *ראה, מראין זעהען, צייגען. *ראש, ראשו קאפֿ. *ראש, ראש המסכת, ראש הפרק אנפֿאנג. *רב, הרבה פֿיעל. רוב, רובו מענגע. גראַססער טהיל. *רב, רבינו לעהרער, מייטער. *רביץ, רבצת לאַגען ע"ד השאלה להרביץ תורה. *רגל, רגיל געוועהנען, געלייפֿיג זיין מושרש רגל פֿוס. *רגל, הרגל וואהלאַהרטספֿייערטאג. רפף, רופפת (ס' רפף) בלינקען. *רצה וואַללען. ריקן, ריקנים (ל"מ ריק, ריקם. ס' ריקנאָ) לעער. *שאל, שאלו פֿראַגען. שאלו השאילני, הושאל באַרגען. *שבה, משובת, ומשתבח לאַבען, ריהמען. שבוע הבן שבוע הכרת עין בהערות. *שבר, ישבר צערברעכען. *שבר, השברים ברוך, ברושטיק. שדרה, השדרה (מל"מ שור ל"ח שדרה, שזורה) ריקק-ראד. *שדה, שעה (בל"ח) וויילען, פֿערוויילען. *שוב ריקקערהען, בוססע טהון. תשובה בוססע, רוע. *שור, שוים ווערט, גלייך זיין. *שוק מאַרקט, שטראַססע. *שחק, מושחקין שפּאַטטען, לאַכען, שפּיעלען. *שחוק שפּאַטט, שפּיעל. שכינה (בל"ח) אַלאַגענעוואַרטעג. שכונה, בשכונה, בשכונתו (קרב לל"מ) נאכבאַרשאַפט. *שכר, ששכר לאַה. *שלוה, שלות, שלותן רוהע, פֿריעדע. *שלוה (בל"ח שלוח) שלוחו באַטע. *שלף, שלופה העראויסציעהען. *שלם גאַנץ, פֿאַללקאָממען. שלם, השלים פֿאַללענדען, שטערבען. שם, לשם שמים גאָטט צו געפֿאַללען. שמו (בל"ח) פֿיעל-לייכט (כנראה מורכב מן של מר וקרוב לל"מ שלמה? ונרדף עם דילמא בל"ח). *שמו, ושמו, ושומטין לאַזרייסען, לאַזמאכען. *שמוע, מושמיעין בעקאָנטמאכען, פֿערקלערען. שמוש, לשמוש מוצאי (מל"ח ס' וש' שמוש וע"ד השאלה בל"ח) ביוואַהנען. *שורה, בשורה רייע, מאַאס. שרה (ל"ח ס' וש' שרא) וואַהנען והשרוי. *שרף, ישרף פֿער-ברענען. *שתה, משהת מַאָהל האַבציט *שתק, מושחקין שטילל זיין, שוויגען. *תוך, מתוך (אויס דער מיטטע) וועגען. *תחילה, מתחילה, לבתחילה אנפֿאנג, פֿאַן פֿאַרנע העראיין. *תכלת דנקעלבליא. תלמוד תורה לעהרע, תורה לערנען. *תלמיד שילער תלמידך, תלמידיו, ותלמידי תלמידך. תלמיד חכם געלעהרטע. תינוק, תינוקות (מל"מ יונק) קינד, יונגע תספורת (מל"ח ס' וש' ספר האַארשניידען, ראזירען, שעערען) שעערע, ראזירמעסער. תפילין, תפילין (ס' תפלא, תפלין מושרש פלל) געדאַנקענ-צייכען, דענציכען, תפילין. *תקן, מתקין, התקינו פֿאַרברייטען, פֿעראַדנען. תרים (ש' תורם, תרום, ערביט תרם, תרסון, י' *Thurōs*) שילד.

(ז) הלויתו (ח) לאדם או שמה (ט) אדם הלוח לך (י) או שמה הפקדת (יא) אצל אדם או
(יב) אדם הפקיד אצלו (יג) או שמה יש לך פירות שאינן (יד) מעושרים. (טו) אי זהו מעושר
ראשון (טז) אי זה הוא מעושר שני (יז) אם היה כהן אומ' לו (יח) אי זו היא תרומה (יט) טמאה
(כ) ואי זו היא תרומה (כא) טהורה (כב) אין נכנסין אצלו לא (כג) ביום ראשון ולא ביום שני

[illegible]

ז' נשנו הדברים הנ"ל ונקיינות. ההלכה בהצטות "כי צעיתון ונקיינות ונתני" וע"כ
 שהצטות שייר קרקע וכו' הוא ענין בפני עצמו ופי' "כי צעיתון ונקיינות ונתני" וזה
 שהצטות להרחוקים נכנסין אללו לאחר ג' ימים שהיא צרייח צונק' שנגזרת זערתה שלפנינו
 ושפיר פי' הצית יוסף צטור יו"ד סימן של"ה ד"ה ונ"ש והצצרים כרחוקים צפאם ירושלמי
 וכו' אחר לון צעיתון ונקיינות ונתניתי פי' צתנויה לונר שהצצרים כרחוקים ונכנסין אללן
 מיד וטעות גדול צדי חדשי הבכות (צטור דפוס ווארשויא שם חות ג' ח"ל "לא ידעתי
 הכוונה צזה לפרש הירושלמי בלשון צתנויה דשם צירושלמי הכי חיתא כי צעיתון ונקיינות
 ונתניתי שייר קרקע כל שהוא וכו' ופי' הראש"ש (לא ונלאתי הפי' הזה לא צרא"ש גיטין
 פרק ז' הלכה ט"ו שהעתיק דברי הירושלמי הנ"ל ולא צפירושו לונק' פילא שם ע"ש וצרי"ש
 פילא שם) כי צעיתון ונקיינות ונתניתי חס תרלו לקיים ונשנתינו לידע פירושה הכי הוא
 שייר קרקע וכו' ואפשר שהיה לפנינו גרסא אחרת צירושלמי ופי' כי איך יפרשם הירושלמי
 דגיטין שם שלל חס' הא דשייר קרקע וכו'. אונס אין הדבר וזכרנו כלל כפירוש
 הצית יוסף שכן פירש העור לפי דעתו להרי הדין להצצרים הם כרחוקים לא מארצם שזם
 נוקם גם בצרייתא דשנחות זערתה שלפנינו וע"כ הפירוש צירושלמי בלשון נישותא דילוח
 עזדי לקיים. ונתניתי דרחוקים נכנסין אחר ג' ימים וצאית הצין כזה הרנוצ"ס הלכות
 חזל פרק י"ד הלכה ה' שלל זכר הא דהצצרים ופרה צזה פליחת הכסף משנה שם ח"ל
 "ואמרין חסם שהקרוצים והצצרים נכנסין מיד ולא ידעתי למה השנויטו דצינו" כי
 הרנוצ"ס מפרש את הירושלמי צניחותא כנ"ל. גם פליחתו לונר השנויט הרנוצ"ס הדין
 דהקרוצים נכנסין מיד חסור ונעלמה חס נדקדק היטב דצצרי הרנוצ"ס וצוקוריו אשר
 וחסם שאז את דצרייו ולכן נעתיק צזה את דצרי הרנוצ"ס כלשוננו ח"ל שם "אין וצקריין
 את החולה אלל ויניס שליש וכלאח ואם קפץ עליו החולי והצציד וצקריין אותו מיד אין
 וצקריין את החולה לא צלש שעות ראשונות ציום ולא צלש אחרונות ופניי שכן ונתעסקין
 בצלרי החולה" ובזה הכסף משנה "אין וצקריין לא צלש שעות ראשונות ציום וכו' צפ'
 אין צין המורד דף מ' ע"א ויהי טעמא צגנו" כי יהי דלא ליסח דעתיה מן רחמי תלת
 שעיין קנייתא רוחא דעתיה צתרייתא תקיף חולשיה ולא ידעתי לונר השנויט טעם הגמרא
 ואפשר שלל היה צגירכתו" והצ"ס צטור יו"ד סימן של"ה ד"ה ונ"ש ואין וצקריין צציה
 ג"כ תנויה הכסף משנה הלזו ולא ונל חירוף לצצרי ע"ש אונס כל הפליחות הצית יוסף
 חדא מתורלת צירך צתרתה הנם לפי שיעת התלמוד צצלי דגרים וי' ע"א וצרכות נ"ה
 ע"צ "צרא יונא קדמא דחליש אונר להון לא תיגלו לחיני דלא לתרע מוליח ונכאן ואליך
 אונר להון פוקו ואכריזו צטוקא וכו'" ולפ"ז אך ציום ראשון אינן נכנסין ולא צעינן ג'
 ימים וטעמו של דבר וצציר דלא לתרע מוליח וא"כ הא דגרסינן דגרים שם "לא
 ליטעוד חניש קירא לא צתלת שעי קנייתא ולא צתלת שעי צתרייתא דיוונא" ויירי מיום
 שני והלאה וע"כ גם זה וטעם דלא לתרע מוליח. אונס להרנוצ"ס שצציר כהירושלמי
 דצג' ימים הראשונים אין וצקריין יצבור דהא דצעינן ג' ימים והא דאין וצקריין צג'
 שעות ראשונות וג' שעות אחרונות בכל וטעם אחד "ופניי שכן (פי' צני הצית שהם
 הקרוצים) ונתעסקין בצצרי החולה" ולכן אין לצק צג' ימים הראשונים ופניי שצני הצית
 שהם הקרוצים לריים לעשות הכנות גדולות לפקח על עסקי החולה וכל יצצרו את לצו צצצרים,
 לא יוכלו לעיין היטב כי לא יצצירו וצצקרים את החולה ולא יצצרו את לצו צצצרים,
 ולפ"ז הא דקרוצים נכנסים מיד ונרונז היטב דצצרי הרנוצ"ס כנ"ל ונפניי הטעם הזה אין
 לצק צג' שעות ראשונות ואחרונות שהוא לפי שיעת הרנוצ"ס אחר הג' ימים הנ"ל שצצעות
 האלם טרודים צני ציתו וקרוציו צהכנת הצית ולצרי החולה לצעודתו ולנשכצו ולרפואותיו
 ולא יוכלו לעיין ג"כ על וצצקרים כנ"ל ולצדידיה אין לפרש כלל הטעם נשום דלא לתרע
 מוליח דזה לא שייך אך ציום ח' אונס הרנוצ"ס ז"ל יפרש טעם הגמ' דגרים שם לפי
 דעתו "תלת שעי קנייתא רוחא דעתיה" ואז יכנס החולה דצצרים עם וצצקרים וצני
 ציתו לא יוכלו לעיין עליהם כי לא יצצרו עמו וצצרים שונצצרים חס לצו וכן "תלת שעי
 צתרייתא תקיף חולשיה" והוא יכנס דבר ענוהם דצצרים ונשצצרים חס לצו וגם חס אין
 וצני הצית ונשגחים עליו כנ"ל וד"ל: אונס צרא שגם הרייץ גילוח והרנוצ"ץ דנחמקו
 צזה תצית ציום ופירשי "ראשון ושני ושלשי" לא איניס אך חשעות והוא מיום צ' והלאה
 כשיעת הצצלי ולפ"ז ע"ס דצצרים ונ"ל ולא בשלישי ואולי נלג צזה תצית ביום ויש

(ד) ולא ביום שלישי (ה) ואם היה מטורף (ו) נכנסין (ז) אצלו אפילו (ח) ביום ראשון
(ט) אבל הקרובין נכנסין אצלו (י) בכל שעה (יא) שירצו (יב) שביקור חולים אין לו שיעור:
(יג) לר' אם היה לו אח (יד) אומ' לו כתוב גט לאשתך * (טו) ואל ירע לו (יז) לך שאמרנו
כתוב גט לאשתך (יח) הרבה בני אדם כתבו ולא מתו והרבה שלא כתבו ומתו (יט) הרבה
שכתבו ועמדו וקרעו. (כ) נטה למוות אומ' לו התוודה עד שלא תמורת (כא) הרבה

לסגיס ג"כ ולא צנוקס אלא ואין להכריע ול"ע. אך ע"כ ט"ס דצצריהם דל"כ סותרים
לדעת הצבלי ולדעת הירושלמי כמ"ל ועיין הלכה הערה כ"ד: (כד) שצלי הלכט ותניא
רצתי (ולא ציוס שלישי), צנוחזר ולא (ציוס) שלישי, צרי"ץ גיאות ורנצ"ן אלא צצלישי
ועיין בהערה כ"ג ואולי לפי נוסחתם זו העפעס דליין נכנסין צאשר הקרובים וצמי הצית
טורדין צסכנת לרבי הסולה וס"ל להכנה כזו סגי צצ' יוניס ופליגא חירושלמי דפיאה
וגיטין סס וז"ע ואפשר לדעתם הא דצצא נדרים סס וצרכות סס חין להודיע את הסולה
ציוס ח' וצצמי נעודיעין כי כיני דליצמי עליה רחמי ואין נכנסין עד יום שלישי ואולי
יכצרו דליין הרעת וזל יותר וצ' יוניס דליין ישראל נחומים צלרס יותר וצ' יוניס עיין
צראשית צרס ס' ל"ח אסתר רצתי ויאמר לה הונלך ונדרש תהלים ננצור כ"צ ע"ס ועיין
ע"ז ג' ע"צ וצתוספות סס ד"ס טניות וצ"ז הא דליין נצקריין לא צג' ראשונות ולא צג'
אחרונות אך צו' שעות צצנייהם יח' משום עה רלון ע"ס: ועי' נדרש תהלים ננצור וצ"א:
(כה) ירושלמי פיהם וגיטין סס אם קפץ עליו הסולי אלו ואלו נכנסין אלו ניד ועיין הערה כ"ג:
(כו) רי"ץ גיאות ורנצ"ן (נכנסין אלו): (כז) צנוחזר (אלו): (כח) רי"ץ גיאות ורנצ"ן אפילו
צראשון ויש לפרשו צשעה ראשונה עיין הערה כ"ג וכ"ד: (כט) צרי"ץ גיאות ורנצ"ן ותניא רצתי
(אצל) והקרובים: (ל) רי"ץ גיאות ותניא רצתי כל: (לא) רי"ץ גיאות ורנצ"ן (שירלי) דס"ל
כי סוצה הוצ' להם כי יכנסו ואינו תלוי כלל צציונס כדי שיפקחו על לרבי הסולה עיין
הערה כ"ג וכ"ד: (לב) עיין צצרייתא צונס' צצת קצ' ע"א וצנדרים דף ל"ט ע"צ תניא ציקור
סולים אין לו שיעור ונפרס סס אצ'י אפילו גדול אלא קטן וצא' נפרס אפילו וצא'
פעמים ציוס: (לג) ונכאן עד ועמדו וקרעו כדלג צרי"ץ גיאות ורנצ"ן וצצריהם וטור
וש"ע וטעם הדבר נפרס עוד בהערה ל"ה ח"י: (לד) תניא רצתי ואם: (לה) צצצלי
הלכט ותניא רצתי "ולא היה לחולה צנים" וצקוקס היה לציבוס: וכנראה מיידי לו צצצורק
או לאחר ג' יוניס סנחסצ כנסיין עיין ירושלמי פיהם וגיטין סס והנה אם יאמר הנוסכון
נדרעו לכחצ גט לאשתו כותצין דהלכס כר' שנועון סצורי עיין גיטין ס"ס ע"צ וצחילין
דף ע"ה ע"צ דלאמר ר' יונתן הלכס כר' שנועון סצורי צנוסכון (וצונס' כחצות ל"ה ע"א
הגרסא רצי נתן וצצונחמות ל"ה ע"צ הגרסא ר' יונתן ועיין צצצ' כחצות כי ע"א וצתוס'
סס ד"ס ונשוס רציו וצתוספות ונחית סס ד"ס הא אחרנר וצתוספות ר"ס י"ג ע"צ ד"ס
לאמר רצ יחק וצתניתא ונכחא סוף חית ד') ולכן פיתחין לו כדי לצטור אשתו וכן
הציבוס. והנה כל הפוסקים שנומרו דין הזה דלאומרי' לו כתוב גט וכו' וכן שנומרו
צלשון צצרייתא הספרים ס"ל צצות ל"ג וטעונס דצוה"ז שאין יצוס וכתצית גט לסכ"ו
תלוי צסלכות סמורות וצספקל שאף אח"כ לפעמים חוללת ולא מתיצצות וא"כ מה הועילו
הסכמים צתקתס זו שאף צלל זה צצוה"ז ח"כנה מתיצצות אף חוללת. ועיין רנצ"ן הלכות
גירושין פרק ז' ופרק כ' וצצור וש"ע אכן העזר סיוון קנ"ח (צצ"ע סעוף ס"ז) וסיוון
קנ"ה וצצו"ח סס וסוף סיוון קנ"ד וצנפרסיהם. אונס צצוור מנעלמי כתבו גט לאשתי
או צכדי שלח תפול ליצס מזכר צצירוס צספרים ס"ל סס ע"ס ונה ספסס הרנצ"ס
הלכות גירושין פרק ז' הלכס י"צ וסצור אכן העזר סיוון קנ"ח "אצל צנוסכון וסול אדם
ספץ עליו הסולי צנפרס וסכציר עליו חליו" (רנצ"ס) "אצל צסולה לאחר ג' יוניס או
חוק ג' יוניס וצתחוק עליו הסולי" עיין צכסף ונשוס וצצית יוסף סס צסס הר"ן וסרל"ש
סיסודס מירושלמי פיהם וגיטין סס וננרונו ג"כ צנשסס זו: * (לה) צנוחזר כדלג וכן
לאשתך עד לאשתך חצ': (לו) צצצלי הלכט ותניא רצתי ואל ירע צצניין שאמרנו לך
כתוב: (לז) סס כי הרצס: (לח) תניא רצתי וסרצ: (לט) רי"ץ גיאות סס, רנצ"ן
צתורס אדם סער סקוף דף י"ד ע"צ צנוסכת שמוחס תנא תולדות אדם וסור תצ"ב כ"ח
ח"א כל זה צנוסכת שמוחס ע"ס סיטוף סס"ג וכן צנוסכת שמוחס תניא רל"ש ונ"ק פרק

(יב) שנתוורו ולא מתו והרברב שלא (ג) התוורו ומתו. והרברב נד. שהיו מהלכין בשוק ומתורין (ה) שמא בוכור שאת מתורה (ט) את חיה (י) ואם (יה) הוה יכול להתוורו בפיו (יט) (ז) מתורה (א) בפיו ואם לאו (ב) מתורה בלבו אחד (ג) המתורה נד בפיו ואחד המתורה בלבו ובלבר (ד) שיהא (ו) לבו מכון (ז) ודעתו (ח) מיושבת : ג. (ט) כל הדברים (ס) האלה אין אומ' (א) אותן לא בפני עם הארץ ולא בפני (ב) קטנים ולא בפני (ג) נשים

ג' סימן ע"ו צונקת שמחות תניא טור וט"ע י"ד סימן של"ה וצל"ה לדרך וצונקת יצק סס וצצלי הלקט ותניא רבתי וצונקת סס : ורלתי להעתיק צצ"ה לשון רציו ירוסם ציחוד כי נוסחתו טוהם הרצס וכל הנוסחאות צצפנים וז"ל צתולדות אלס וסוס נתיצ כ"ס ח"א "ניטס לנתיס חוונרין לו סתורס סהרצס סתודו ולס ונתו וסרצס סתודו ונתו וסרצס סולכין על רגליסם צצוק ונתודין וצצות סתתורס סתיס ולס יכול סתתודות צציו יתודס ולס לס יתודס צצלו וסלד סנתודס צצלו וצלצד סתסיס דעתו מיושבת עליו וכל חלו סדצריס חין חוונריס לו צפני נסיס ולס צפני עוני סארץ ולס צפני קרוציס (קרוציס לס נזכר צכל הנוסחאות) ולס צפני קעניס סנול יצבו ויסצרו לצו כל זס צונקת סנחות" עכ"ל ולס חוננע וונך להעתיק גס לשון סנעצר יצק צנקונות סכ"ל כי צצצא זו ונתחנות עם לשון רציו ירוסם וצנוסחתו סקדיס צצא זו להצצא סרלסונס "ונסלדס עולס למס" ולס לדע לצרר לס נססס ונעלנו לו סנול צלונת נוססל סרת זס לסונו צקדר סיודיו סס "נתיצ צונק" סנחות" וצצפתי לך סס "צונקת סנחות כך כתו" : "ניטס לנתיס חוונריס לו סתודס סהרצס סתודו ולס ונתו וסרצס לס סתודו ונתו וסרצס סולכיס על רגליסם צצוק ונתודיס וצצות סתתודס סתיס וכו' (זס ונלשון סנעצר יצק ויס להוסיף "וחוונריס לו") לס דצריס ונחייס ולס דצריס ונתיסיס סנול סלויס לו סנול סלוך אלס סנול ספקד סלל צני אלס לו סנול ספקידו חלנך" עכ"ל ונעחקו דצריו ג"כ צקילור ונעצר יצק זכרון סרלך וצקילור ונעצר יצק : (ז) סצת ל"צ ע"א ועיין ספריס' נסל וצמדצר רצס פ' ס' ח' ונסלדרין ו"ג ע"א וצנוסכס"ל סס : (א) רי"ץ גילות (סרצס סנתודו ולס ונתו) : (ב) תניא רבתי סתתודו צנחצור צוליניא סתודו וצנחצור וננוצס סנתודו : (ג) רי"ץ גילות ורנצין סינד סתודו : (ד) רי"ץ גילות ורנצין וסרצס סנלכין : תניא רבתי (ססיו) : (ז) רי"ץ גילות ורנצין וסינד (סנול) סצצית סלחס : (ז) רי"ץ גילות ורנצין ונחצור סינד חלס סי : סצלי סלקט ותניא רבתי חלס סי : (ז) רי"ץ גילות סלס דרנצין וצנחצור וצנינד חס : כד סקונס חות וידוי צסס נדרס סתליס ו"ס "ווי סליונו יכול סתתודות צציו יתודס צצלו" ננול צניסחתיו וצילקוט סתליס רנז סננו"ט צקילור : (ח) רי"ץ גילות ורנצין וסינד (סיס) : (ט) סצלי סלקט ותניא רבתי חול סנחודס : (נ) רי"ץ גילות ורנצין וסינד יתודס : (נא) רי"ץ גילות ורנצין וסינד ונחצור (צציו) : (נב) רי"ץ גילות ורנצין וסינד יתודס : (נג) ונחצור וננוצס ונחודס : (נד) רי"ץ גילות ורנצין צציו וצלצו וצלצו וכו' : ונחצור צצלו . . . צציו : (נה) רי"ץ גילות ורנצין סתסל דעתו מיושבת עליו כל סדצריס וכו' : (נו) ונחצור צולוניא סיסיס : (נז) סצלי סלקט ותניא רבתי [לחציו סצצמיס] כל סדצריס וכו' : (נח) ונחצור וננוצס : (נט) צכל ספריס סכ"ל סהערס ל"ט : (ס) צרל"ס סללו דרנצין וצצלי סלקט ותניא רבתי ונחצור סללו : (סא) רי"ץ גילות לו ורנצין (חונן) : (סב) רי"ץ גילות ורנצין וסל"ס נסיס : (סג) ונחצור וננוצס ונסיס : (סד) רי"ץ גילות וסל"ס ורנצין סנול : (סה) רי"ץ גילות ורנצין וסל"ס סצלי סלקט ותניא רבתי ונחצור ויסצרו : (סו) סצלי סלקט ותניא רבתי [סל חולס] וננין ססמולין לריכין לסתודות (וסול ונננסס ד') וכו' עכ"ל : (סז) צכל ספריס סכ"ל וטור וי"ד סל"ז וכתב סצית יוסף צונקת סנחות וס"ע סס ועיין דר"ף מועד קטן סרף ג' סימן חלף רליו "תנו רצנ חולס סנול לו ונח חין ויודיעין חותו סנול סטרוף דעתו עליו וחין וקרעין לו ונחחקין סנסיס צצניו ונקרעין לקטן ונפני עגונת נפס" ועיין דר"ן סס ועיין דרנצין סלכות חלל סרף ד' סלכס ד' וצכסס ונננסס סס וחולס צצ"ס וי"ק כ"ו ע"צ גרסיין "תנו רצנ חולס סנול לו ונח חין ויודיעין חותו סנול סטרוף דעתו עליו וחין וקרעין צצניו ונחחקין חל סנסיס ונקרעין לקטן ונפני עגונת נפס" וסנל ונדצרי סס"ס ונננסס לחין ונקרעין צצניו חף לחלליס סחריס וחולי סנווך סצרייתחל דידן סינל סרי"ף צלסונו

(כד) שלא יבכו (סה) ויפחדו את לבו (סו) מת לו מת (סה) אין (סט) קורעין (ע) חלוקו (עא) שלא ישברו את לבו. (עב) אין בוכין ואין מספידין (עג) לפניו שלא ישברו את לבו (עד) כיוצא בו אמרו (עה) משחקין את (עו) מטחו מפני החולה: ד'. (עז) מניין שהחולים חייבין להתוודות ת"ל (ההלים ק"ז י"ז) אוילים מדרך פשעם וגו' כל אוכל תחעב נפשם וגו' (עט) ויצעקו אל ה' וגו'. מניין שהולכי מדבריות חייבין להתוודות ת"ל (שם ק"ז ד') תעו במדבר בשימון דרך רעבים גם צמאים וגו' ויצעקו אל ה' וגו'. מניין שאסורין חייבין להתוודות ת"ל (שם ק"ז י') יושבי חשך וצלמות וגו' ויכנע בעמל לבם וגו' (י) ויצעקו אל ה' וגו' ומניין שאף יורדי הים חייבין להתוודות ת"ל (שם ק"ז כ"ג) יורדי הים (יא) באניות וגו' זו משנת ר' עקיבה ר' (יב) אליעזר אומ' אין הרברים הללו אמורים אלא כנגד גליותיהם של ישראל שנ' (שם ק"ז ב') יאמרו גאולי ה' אשר גאלם מיד צר ומארצות קבצם וגו' (שם ק"ז ד') תעו במדבר זו גלות (ט) עולם וחברותיה. (שם ק"ז י"ז) אוילים מדרך פשעם אילו יושבי (כד) ארץ ישראל (סה) שהן דומין לחולים. (י) (שם ק"ז י') יושבי חשך וצלמות (י) וגו' אילו יושבי (סו) (כ) כפרים שהן דומין (לאסורים. (שם ק"ז כ"ג) יורדי הים (סו) (י) באניות זו גלות (סו) רומי (כ) וחברותיה (סה) הוא היה אומר (י) העולה על המטה צריך להיות מתירא על עצמו שאינו יודע שמה (י) יצאת עליו גזרה (י) שלמות. (י) שאין אדם רואה ארץ החיה אלא אם כן נתחייב שימות בחיה ואין (י) רואה את הנחש אלא א"כ נתחייב שימות

וכתב "ואין וקורעין לו" פי' להחולה וכנראה גם המאמר צגנ' שם יסודו מנשנה זו: (סח) צריץ גילוח [אין נוודיעין לו שנה תסרך דעתו] צרנצ"ן וצטור [אין נוודיעין אותו שנה תסרוף דעתו עליו]: (סט) שם ושם ואין: (ע) שם ושם [את] חלוקו. צמחזר [לו את] חלוקו: (עא) צריץ גילוח ורנצ"ן וטור (שלא ישצרו את לבו) ולדידכו הוי שלא ישצרו את לבו דסיפא קאי חלולכו: (עב) שם ושם ואין: (עג) רי"ץ גילוח צפניו ונשחקין וכו': (עד) רנצ"ן (כיוולא צו חנונו): (עה) רי"ץ גילוח ורנצ"ן וטור, ונשחקין את הנחשנין (כ"ל צרנצ"ן צנוקס הנהמיס) ונלפניו" עכ"ל: וצמחזר "ונשחקין את הסיטוק ופני החולה" ועיין הערה ס"ז: (עז) עיין הערה ע"ה: (עז) עיין צרכות כ"ד ע"ז חנונו רצ יהודה חנונו רצ חרצנה לריבין להודות יורדי הים הולכי מדבריות ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חנונו צצית האסורים ועיין בתוספות שם ד"ה חרצנה ועיין צערוך ערך חרצנה וצתוס' שנת צ' ע"ה ד"ה יליחות חנונס צזה נקט כסדר הכתוב אך נפטי שעיקר ענינו צחולה קדמו צרישא: פירקא דרס"ק צצא לחרצנה כ"ז, נעשה תורס ד' י"ג וחופז אליכו סינן כ"ז: (עח) שצלי הלכט ותניא דצתי, וננין סהחילין (סחולה) לריבין (לריך) להחודות ת"ל (שנאמר) חוילים מדרך פשעם (ונועיותיהם יתענו) (וגי') כל חוכל תתעצ נפשם (וייגיעו עד שערי נות) (וגי') וילעקו (וילעקו) אל ה' (צז) להס' (וגי') יודו לה' חסדו (וגי') "עכ"ל: וצמחזר "נניין שהחולים חייבין להתוודות שנאמר חוילים מדרך פשעם וגו' כל חוכל תתעצ נפשם וגו'. וילעקו אל ה' וגו' תדע שהודיו נאמר שנאמר והסודים אשר חטא עליהם וליאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה' וגו' וכן ונלמדו לחות ללוות את צניו וצני ציתו ולחלק להם נכסיו צניו שלא יצאו חסדיו ליד יתגר ולקטעה. ולחסיטסם ולחזסם ולהזכירם צעצודת הצודא ולקיים התורס והמלות וסיהם מנוחתו כצוד" עכ"ל וכנראה מן "תדע" עד סופו יסודו מנשפר חסר חו חוספס צעל הדינים החלס: (עט) ל"ל וילעקו: (פ) ל"ל וילעקו: (פא) צכת" צחוניות: (פב) חוספס חליכו סינן ל"ז: (פג) עיין דניאל ח' צ' וסנה לא מנלנו כי הלכו דרך המדבר וכנראה כלל צזה גלות צצל ע"ש נצירכנר עיין דניאל ג' וד' ועל שם צצל ופרס שנמשלו להיות המדבר חריס ודוב עיין דניאל ז' ועיין צ' ע"ז: (פד) נאכל וסללס ננלס ג"כ צכת" וחלשיקלן 44: (י) צכת" וחלשיקלן [שנאמר]: (י) שם (וגי'): (י) שם כרכין: (י) שם לאסירין: (י) שם צאכיות: (י) שם (וחצרותיה): (י) שם העולה צוטיס: (י) שם ילא: (י) שם של מות: (י) שם [חלס]: (פה) כי חללים וסחוליס השחיר כצוחדן עיין ירמיה ל"ט: (פז) צכת" וחלשיקלן וצתופת חליכו שם "ויצצי כרכין" ועל צ' הנוסחאות החלס עיין עירוצין כ"ה

בנחש אלא שרחמיו שר מקום מרובין בעולם: ה' ז) הוא הירא אומר כל בני אדם
נחונים באסורים. המהלך בשוק כמסור זא) לאסטרטיוס. זב) החושש בראשו כנהון
זג) בקולר זד) העולה למטה כעולה לגדרון והעולה לגדרון צריך להביא פרקליטין והרי
דברים קל וחומר ומה אם העולה לגדרון שלמלך בשר ודם צריך להביא לו פרקליטין
העולה לגדרון שלמלך מלכי המלכים ברוך הוא על אחת כמה וכמה. ומה הם פרקליטין
שארם צריך להביא זח) חשובה ומעשים טובים זי) שהם כחרים לפני הפורענות: ו' זי) הוא
היה אומ' כתיב (איוב ל"ג כ"ג) אם יש עליו מלאך מליץ אחד וגו' ואין אנו יודעים אם
מאלו המסור' לו אם מאילו המשמשין לפני המקום כשהוא אומר (דניאל ו' י') צח) אלף
אלפין ישמשוניה הרי למדנו שמאילו המשמשין לפני המקום הכתוב מדבר מה אני מקיים
אחד מני אלף אפי' תשע מאות ותשעים ותשעה מלמדן עליו חובה ומלאך אחד מלמד
עליו זכות ותשע מאות ותשעים צדדים מאותו המלאך מלמדן עליו חובה וצד אחד
מלמד עליו זכות הקב"ה מכריעו לכף זכות שכן הוא אומר (איוב שם) אם יש עליו מלאך
אחד ממלף אין כתיב כאן אלא מני אלף אחד מן הצדדים שיש בו מה כתב אחריו (שם
ל"ג כ"ד) ויחננו ויאמר פדערו וגו' צט) זו בעולם הזה אבל לעולם הבא ק) קא) רובו זכיות
יורש גן עדן קב) רובו עבירות יורש גיהנם:

פרק ב' [א] הירא א) ר' יהושע אומר שוב יום אחד לפני מיתתך ב) אמ' לו ר' עקיבה ר'
(י) למדנו וכי (ז) יש אדם יודע אימתי (ח) הוא מת עד שיעשה תשובה
(ט) אמ' להם כל שכן אלא בכל יום יאמ' אדם אעשה היום תשובה שמא אמות למחר
(י) אעשה היום תשובה שמא אמות למחר (י) ונמצאו כל ימיו באין (י) בתשובה. ג) איכן
הוא פירושו (י) שלדבר (קהלת ט' ח') בכל עת יהיו בגדיך לבנים. ד) א"ר יהודה משלו
מושל משם רבן יוחנן בן זכאי למה הדבר דומה (ה) למלך שעשה סעודה וזימן כל אורחים

וואטיקאן וצופת אליכו שם "יושבי כרכין" ועל ז' הסקמחות האלה עיין עירובין נ"ס
ע"ז ופסחים ק"ג ע"א וסנהדרין י"ז ע"ז: *פ) זכתי צלויות ט"ס: פו) סהוצול דרך
הים עיין גיטין נ"ו ע"ז צראשית רב פ' י' קבלת רב ויתרון חרץ ופרקי דרבי אליעזר
פרק נ"ט וכו' פח) עיין הלכה נשנה ה': פט) עיין אצות דר' נתן כתי' פרק ל"ה
ר' יעקב חומר ירושלמי שנת פרק י"ד הלכה ה' תני ר' יעקב חומר ועיין שנת קכ"א
ע"ז: צ) עיין שנת ל"ב ע"א תנו רבנן: צא) שם לסדריוט ופירש"י להוליכו לפני הסופר:
צב) ופירש"י חששא צעלונא נתיחם קל: צג) ופירש"י נתסור צקולר הוי טפי משננסר
לסדריוט וגרוע ונעולה לגדרוס שאין דיין שם חלף להריגה ועל סמך חומר ולריך פרקליטין
גדולים: צד) ופירש"י שחלם הכזה שגריך לעלות וליפול לנשכז: צה) שנת שס:
צו) אצות פרק ד' נשנה י"א ר' אליעזר בן יעקב חומר. פרקי דרבי אליעזר ראש פרק
נ"ג: צז) עיין שנת ל"ב ע"א צלשון הצרייתא ה"ל ועיין רש"י שם ד"ס צלותו ונללך,
ירושלמי קידושין פרק א' פסיקתא רבתי כי תשא וצרייתא דינן אחזה צדעת ר' אליעזר
צד' יוסי הגלילי שם ע"ט: צח) ולא"כ האלפים הנה והמלכיים השמשין לפני:
צט) צירושלמי שם פדערו צייסורין ונללתי ונללתי דלף דלף דלף דלף דלף דלף דלף דלף דלף
לעולם הצא וכו': ק) ירושלמי פיהם פרק ה' הלכה ה' וקידושין שם ועיין ראש השנה
י"ז ע"א: קא) קב) זכתי רוצי כ' (פי' נוסחא אחרת) רוצו:

ב. א) אצות פרק ז' נשנה י' הוא נחמר רבי אליעזר וצמנו שנת קכ"ג ע"א אצות
דר' נתן שצדפוס פרק ט"ו ואצות דר"נ כתי' פרק ל': ב) שנת שם ואצות דר'
נתן צז' הסקמחות שם שאלת תלמודי ר"א לר' אליעזר וכן צקבלת רבם צכל עת יהיו צגדין
לצנים: (י) כתי' וואטיקאן לודני: (ז) שם (יש): (ח) שם אינתי צליוס יום ימות שיעשה:
(ט) שם (אני) להם לל כל שכן: (י) שם (אעשה) . . . לעשה: (י) שם ננול: (י) שם
תשועה: (י) שם של דר: (ג) שנת שם אצות דר"נ כתי' שם וקבלת רבם שם: (ד) שנת שם
אמר רבן יוחנן בן זכאי ונל וכו', קבלת רבם שם ר' יהודה הנשיא מושלו מושל. מדרש

אמ' להם צאו רחצו וסכו וגהצו את בגדיכם והתקינו עצמכם לסעודה הפיקחין שבהם הקפידו על דבריו שלמלך ורחצו וסכו וגהצו ארץ בגדיהם והתקינו את עצמם לסעודה. והטפשים שבהם לא הקפידו על דבריו שלמלך אלא הלכו להם כל אחד ואחד למלאכת הגיע זמן סעודה אמ' המלך יכנסו הכל לסעודה בבת אחת אילו באו בכבודן ואילו באו בניוולן אמ' המלך אלו מרה היו עושין אמ' לו אילו התקינו עצמן ואילו לא התקינו עצמן אמ' אילו שהתקינו עצמן יאכלו מסעודתי ואילו שלא התקינו עצמן לא יאכלו ולא יטעמו מסעודתי. (ו) יכול יפטרו להם לבתיהם אלא אמ' המלך אלו יהיו אוכלין ושותין ואלו יהיו עומדין ורואין ולוקין ומצטערין והיכן פירושו שלדבר בישע' (ישעיה ס"ה י"ג) לכן כה אמר ה' הנה עבדי יאכלו וגו' הנה עבדי ירוננו וגו' (מלאכי ג' י"ח) (ז) ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע וגו': ב' ר' חנינה בן אנטיגנוס אומ' (ח) כשאדם מת אם היה צדיק שלש כחות שלמלאכים יוצאות כנגדו. הכת הראשונה אומרת (ישעיה נ"ז ב') יבא שלום. והשנייה אומרת (שם ט) ינורו על משכבתם והשלישית אומרת (שם) הולך נכוחו. ואם היה רשע (י) שלש כחות יוצאות כנגדו הראשונה אומרת (ישעיה מ"ח כ"ב) אין שלום יא' והשנייה אומר (שם) אמר יב' שמוי (צ"ל ה') לרשעים והשלישית יג' אומ' (שם נ' י"א) למעצבה ישכבון (צ"ד חשכבון): ג. יד' שלשה בני אדם הם אחד עסוק בכסף ובזהב ואחד עסוק בנכסים ובקרקעות ואחד עסוק בתורה ובגמילות חסדים וביראת שמים. זה שעסוק בכסף וזהב בשעת פטירתו מן העולם הוא אומר תנו לי מכספי ומוהבי שילכו לבית עולמי והן אומ' אין לך בהן כלום שכבר קרמך הכתוב (חגי ב' ח') לי הכסף ולי הזהב וגו'. וזה שעסוק בנכסים ובקרקעות בשעת פטירתו הוא אומ' תנו לי מנכסי ומקרקעתי שילכו עמי לבית עולמי והן אומרי' לו אין לך בהן כלום שכבר קרמך הכתוב ואמ' (ההלים כ"ד א') לה' הארץ ומלואה וכו'. זה שעסוק בתורה ובגמילות חסדים וביראת שמים אינו מספיק לגמור את הדבר עד שהמלאכים אומ' לו הרי הן הולכין לפניך שנ' (ישעיה נ"ח ח') והלך לפניך צדקך וגו'. הכל בוכין בשעת מיתתן בין צדיקים ובין רשעים למה שסוף העין לבכות

משלי ט"ז צדק ר' זעירא ועיין נוס' שמחות פרק ח' שהיה ר"נ ונשול ונשל: (ה) כלשנו צמדש נשלי סס: (ו) שנת סס חתנו של ר"נ היה חומר נשוס ר"נ ע"ש: (ז) קבלת דבס סס זותאלי חומר נשוס ר"נ ע"ש וקדוצים דבריו לדברי חתנו של ר' נחיר שנת סס ועיין צמדס הדורות ערך זותאלי חתניס דר' נחיר: (ח) כתוצות ק"ד ע"א ח"י אלעזר (ילקוט שמעוני ישעיה רמז סמ"ח ורשס צגליון יצנות פרק הנושא ל"ל כתוצות פרק הנושא), פרק ר' ילחק צן פריק נוס' חיצוט הקצר כת"י ע"ש: ט) כתוצות סס הולך נכחו ולחת חומרת לו יצא שלום ינורו על משכבותם וצפרק ר' ילחק צ"פ הגרסא כנו צזס חך צכת סל' גרס הלדיק חזד וסול הפסוק סל' צישעיס סס וכפי נוסחתיו סול כסדר הפסוק סז"ל יצא שלום ינורו על משכבותם הולך נכחו: צונס' חיצוט הקצר פרק ח' צשעת פטירתו של לדיק וסו חומר הלדיק חזד וגו': (י) כתוצות סס: צפרק ר' ילחק צן פריק צשעס סהרשע חזד מן העולם צליון חזין עליו חסעס ונלחכי חזלס וחומריס הפסוק סוס יסוצון רשעים לסחולס צצונס' חצוט הקצר סס וצשעת פטירתו של רשע וסו חומר וצליעל כקון מונד וגו': יא) צכתוצות סס „לחת חומרת חין שלום חומר ה' לרשעים ולחת חומרת לו למעצבס ישכב (ל"ל תשכצון) ולחת חומרת לו רדס וססכבס חס ערליס": יב) תקון הסופר סול צנוקס ה' ועיין הערס י"א: יג) עיין הערס י"א: יד) פריק דר' אליעזר פרק ל"ד וצשמו ילקוט שמעוני ישעיה רמז סניד שלסס חוכצים יש לו ללדס פרק ר' ילחק צן פריק כת"י חמשול לך ושל לוס סדצר דונס לסלסב צני חלס חמד עוצד חלדסס וסול עוסק צכסן וצזכז וסול עוסק צחורס וכו' וצציסנ"ד חדר ה' לז 49 חז"ל ד' מלחכים עומדים לו ללדס צשעת פטירתו ונוסין סס חין חין ססלכתי עליך וכו' ע"ש, מונרת ססחור נר ה' חלק ח' כלל ח' פרק ג' וסס חומר צמדש לני חוי לני חצוי (וכנרסל סול מונדש נשלי וחינו צמדש נשלי סצדידיו) ועיין כד סקנח נר' צסוי

ולחוריד דמעות. (ט) הרשע בוכה שלא עשה תשובה והצדיק בוכה שלא עשה הטוב
בכפליים ממה שעשה. (טו) יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה (י) כחיי
העולם הבא. (יח) יפה שעה אחת שלקורר רוח בעולם הבא מכל חיי (יט) שלות
העולם הזה. (כ) העולם הזה דומה לערב שבת והעולם הבא דומה לשבת אם אדם
מתקין לו מערב שבת יש לו מה יאכל בשבת ואם לאו אין לו מה יאכל בשבת. ד"א (כא)
העולם הזה דומה ליבשה והעולם הבא דומה לים אם אדם מתקין לו ביבשה יש לו מה
יאכל בים ואם לאו אין לו מה יאכל בים. ד"א (כב) העולם הזה דומה ליישוב והעולם
הבא דומה למדבר אם אדם מתקין לו ביישוב יש לו לאכול במדבר ואם לאו אין לו מה
לאכול במדבר. ד"א (כג) העולם הזה דומה לקיץ והעולם הבא דומה לחורף אם אדם
מתקין לו בקיץ יש לו מה לאכול בחורף ואם לאו אין לו מה לאכול בחורף שני' (משלי
י' ה') אוגר בקיץ בן משביל וגו'. ד"א העולם הזה דומה לחורף והעולם הבא לקיץ אם
אדם חורש (כד) וקוצר בחורף יש לו מה לקצור בקיץ ואם אין אדם חורש וזורע בחורף
אין לו מה לקצור בקיץ שני' (משלי כ' ד') מחורף עצר לא יחרוש לפיכך (שם) ושאל
בקציר ואין :

פרק ג. [א] א' כל באי העולם באין בבכיה ויוצאין בבכיה באין בקולות ויוצאין בקולות
באין מליחה סרוחה והולכין לליחה סרוחה באין מחשיכה והולכין
לפילה באין ממקום לחוץ והולכין למקום לחוץ. באין ממקום שאין בריה יכולה לראות
והולכין למקום שאין כל בריה יכולה לראות באין ממקום טומאה והולכין למקום טומאה
באין ערומין והולכים ערומים וכן איוב אומר (איוב א' כ"א) ערום יצאתי מבטן אמי וגו'
(כ) באין בידים קמוצות והולכין בידים פשוטות כשהוא בא לעולם הוא בא בידים קמוצות
כלומר כל העולם שלי הוא וכשהוא הולך ידיו פשוטות כלומר אין לי בעולם כלום. כל באי
עולם באין בחסד וברחמים ויוצאין בחסד וברחמים. (ג) באין שלא בדעת ויוצאין שלא
בדעת באין באהבה ויוצאין באהבה. הרשעים כיצד הם באים באהבה (ד) שמא יולדו
בנים כשרים או שמא (ה) יעשו תשובה. וכיצד נפטרים באהבה (ו) כל זמן שהן בעולם הזה
הם מבקשים להקב"ה וכיון שנפטרים מן העולם הן פוסקין מלהכעיס את המקום שני' (איוב
ג' י"ז) שם רשעים חדרו רוגו וגו' ואומ' (משלי י"א י') ובאבוד רשעים רנה : ב. והצדיקים
כיצד הן באין באהבה שהן מעמידין את העולם במעשיהן הטובים. וכיצד הם נפטרים
באהבה היה ר' שמעון בן אלעזר משלו משל למה הדבר דומה (ז) למלך ששכר שני

זות חבל שסביל המשל הזה צסם הצילו חכמי הנחקר והם הנחפלים והתרעם ע"ז
שלא הצילו ונחזיל שם העיקר ע"ש ונציחו צסם נדרש : טו) עיין סוכה כ"ג ע"א :
טז) ונאמר ר' יעקב חזות פרק ד' נשנה י"ז וחזות דר' נתן כתי' פרק ל"ד : יז) שם
"ונכל חיי העו"צ" : יח) שם ושם : יט) תיצת "שלוח" ליתא שם : כ) דות רצה פ'
ג' קבלת רצה ונעות לא יוכל לתקון נדרש נשלי פ' ו' הספסל לפסיקתא דר' פ"ג
(דפוס ווין) : נשל קדמון הוא צנס' ע"ז ג' ע"א : כא) פרקי דרבי אליעזר פרק מ"ג,
רות רצה, וקבלת רצה, נדרש נשלי, והספסל לפסיקתא דרבי שם נעשיות צציה"ד פ"ו
סימן ט' עשה פלא ח"א דף ל' ע"א : כב) פרקי דר"א רות רצה וקבלת רצה שם :
כג) נדרש נשלי שם : כד) ל"ל כדלקמן חורש חורש :

ג. א) קבלת רצה כאשר יל' ונצטן חנו תני כנו שכל חסד וכו' ועיין חזות פרק ג'
נשנה ח' חזות דר' נתן שדפוס פרק י"ט וחזות דר"נ כתי' פרק ל"ג ועיין צרכות
ט"ו ע"ז ונסהדרין ל"ג ע"א : ו) צכתי וואטיקאן לנקים חסידים : ב) קבלת רצה כאשר
לא ונצטן חנו תני צסם רבי נחיר : ג) עיין חזות פרק ד' נשנה כ"ג : ד) עיין צ"ק
ק"ט ע"א וגוטיין כ"ז ע"ז : ה) עיין קידושין ו' ע"ז אפילו רשע כל יומיו ועשה משוגע
חין ונחירין לו רשעו : ו) עיין סנהדרין ע"א ע"ז וע"ז ע"א : ז) עיין ירושלמי צרכות

פועלין אחד עשה כל היום ונטל דינר ואחר עשה שעה אחת ונטל דינר אי זה מהן חביב לא זה שעשה שעה אחת ונטל דינר ה' כך משה רבינו שימש ישראל מאה ועשרים שנה ושמואל חמישים ושנים שנה ושניהם שוים לפני המקום שנ' (ירמיה ט"ו א') ויאמר ה' אלי אם יעמד משה ושמואל וגו' וכן הוא אומר (תהלים צ"ט ו') משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו. עליהם ועל כיוצא בהם הוא אומר (קהלת ה' י"א) מחוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה וגו'. [ט. ג.] ר' נתן היה מושיעו משל למלך שבנה פלטין ונתן בתוכה עבדים ושפחות ונתן להם כסף וזהב למשא ומתן וצויה להן ואומר להן הוזהרו שלא תהיו חוטפין וגוזלין וגונבין זה מזה הלך המלך למדינת הים התחילו העבדים חוטפין וגוזלין וגונבין זה מזה לאחר זמן בא המלך ממדינת הים יא' ונמצא כל שיש להן מכפנים והן עומדים מבחוץ ערומים והוציא המלך כל הגניבות והגזילות מידן כך הן הרשעים בעולם הזה הן חוטפין וגוזלין וגונבין זה מזה ובשעת מיתתן אין יוצא עמקן כלום אלא יוצאין ערומים ממצות וערומים ממעשים טובים שנ' (תהלים מ"ט י"ז) אל תירא כי יעשיר איש וגו' כי לא כמותו יקח הכל וגו' : [ד. יב] ד"א משל למה הדבר דומה לחבית שהיא מלאה שמן טוב ונתונה באויר אין טפה שלטל יורדת לחוכה עד שהיא מאברת ממנה טיפה כמותה נכנסה לבית אין טיפה אוברת ממנה כך הן הצדיקים בעולם הזה אם יי' עבר אחד מהן עבירה הקב"ה מסלקו מיד שלא יוסיף לחטוא שנ' (תהלים מ"ט י"ח) כי לא כמותו יקח הכל וגו' : [ה. יי] ועוד היה ר' שמעון בן אלעזר אומר משלו משל למה הדבר דומה לחינוקורט שהיו משחקין בגלעינין כל זמן שהן משחקין אם יטול אחד מהן גלעינה מחבירו הוא עומד עליו ומקרע את בגדיו גמרו מלשחוק הם הולכין ומפורזין את הגלעינין כך היו הרשעים הן חוטפין וגוזלין וגונבין זה מזה ובשעת מיתתן הן מניחין כל מה שיש להן לאחרים שנ' (שם מ"ט י"א) ועזבו לאחרים חילם : [ו. י.] היה ר' מושל משל אחד למדה הדבר דומה למלך שהיה לו פדרס והכנים לחוכו פועלים וצויה אותן שיהיו עוסקין במלאכתו והיה בו מגדל גבוה והיה המלך עולה לראש המגדל ורואה אותן והן לא היו רואין אותו היה רואה אותן מקצתן מעדרין ומקצתן מנכשין ומקצתן מלקטין צורות ומקצתן מפנים בתים מלאים לחור ריקנים. כלפי חשיכה אמר המלך שלש פורעניות אני נפרע מהן אחת שלא היה רצוני לכך ואחת שלא היו עסוקין במלאכתו ואחת שהיו מפנין בתים מלאים לחור ריקנים אבל המעדרין והמנכשין והמלקטין צורות יבואו ויטלו שכרן כך אמר המלך זה מלך מלכי המלכים הקב"ה הפרדס זה העולם ה' המגדל זה בית המקדש הפועלין אילו בני אדם לעתיד לבוא הקב"ה או' מי שעמל יפה בעולמו יבא ויטול שכרו שנ' (ישעיה ל"ג י"ח) איה סופר איה שוקל וגו' איה סופר מלמד חינוקורט יבוא ויטול שכרו איה שוקל קלות וחמורות יי' יבוא ויטול שכרו וכן הוא אומר (משלי ט"ז י"א) יי' פלס

פרק ז' הלכה ח' תחווה כי תשא, קבלת דבש ונתוקס שנת העוזה שיר הסיירים דבש דודי ירד לגנו ע"ש : ח) תחווה שם ע"ש : ט) ונכחן עד נשנה ז' נדלג הליון נשגגת הסופר והספתיו ונעליו : י) לא נולחתי חצר לנשנה זו וכנחש נסדו הנשלים הלכה על הכחות השונות צנני האדם הא' דנשנה ז' על לדיק גמור ודנשנה ג' על הנשעים וענינם עם כל צני האדם שם צני נשח ונתן וצניוים ודנשנה ד' על הלדיק שנת דנשנתו : יא) פי' פתחום צל הנוך שלל יכלו הגנבים לפנות ולסולח הגנבות שנימוס צפנים וסם היו אז צחוק ולפי' הנושך דונס לנשכל : יב) גם לנשנה זו לא נולחתי חצר : יג) עיין צראשית דבש פ' כ"ס : יד) גם לנשנה זו לא נולחתי חצר : טו) נדרש נשלי ע"ז צסס ר' יוסי הלכות גדולות הלכות הספד צסס תיחל ר' יוסי הגלילי חוור ע"ש : טז) עיין סוכה נ"ט ע"ה ונתוקס' שם ד"ה ויטעו : יז) צנדרש נשלי שם וצנלכות גדולות נוסף, "איה סופר את המגדלים איה לוונדי נדרש הלכות וחגדות יצאו ויטלו שכן"

ומאזני משפט לה' וגו' פלם זה יט) מקרא ומאזני ב) משפט איליו כא) הדינן לה' אילו כב) האגדורז ומעשהו זה כג) מדרש. כל אבני כים אילו ט) ההלכות: ז. מוחך שלוחן של רשעים בעולם הזה אתה יודע מהו מחן שכרן של צדיקים נה' מה אם הרשעים כך הצדיקים על אחת כמה וכמה. וכן דוד הוא אומ' (תהלים ד' ח') כו) נתח שמחה בלבי וגו' וכן הוא אומ' (שם ל"א כ') מה רב טובך וגו' (ישעי' ס"ד ג') ומעולם לא שמעו ולא ולא האזינו וגו': ח. ועוד ט) היה ר' שמעון בן מנסיא אומ' כח) שבע כיתות של צדיקים עתידים להקביל פני שכינה לעתיד לבוא שנ' (תהלים ט"ז י"א) תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך כט) אל תהי קורא שובע שמחות אלא שבע שמחות ואילו ה' (שופטים ה' ל"א) ואזהביו כצאת השמש בגבורתו (נחום ב' ח') מראהו כלפידים (תהלים ס"ט א') למנצח על שושנים לדוד (הושע י"ד ז') ויהי בית הודו (דניאל י"ב ג') והמשכילים זיהירו כזהר הרקיע וגו' לא) מי הם מצדיקי הרבים לב) ר' שמעון אומר אלו החכמים ר' נחמיה אומר לב) אילו גבאי צדקה. ר' יהושע אומ' אילו מלמדי תינוקות. לה) ר' מנחם בר' יוסי

ועיין סנהדרין ק"ו ע"ג צסס ר' ילמך: יח) צוהדרש נשלי ובהלכות גדולות שס לפני המלמד ה"ל: ירושלמי הוריות פרק ג' צספו צסס דרש רבי אחא: יט) שאין לנשות נוננו ואינו נוסר לסיקול הדעת: כ) צירושלמי שס "נאזני זה הונסנה נשפט זה התלמוד לה' זה התוספת נעשהו כל אצני כים כולס נטלין שכרן נוכס אחד": כא) בהלכות גדולות הדיינין. כי נדרש לה סיקול והכרעת הדעת: כב) צוהדרש נשלי ובהלכות גדולות אלו הלכות. ולנוסחתינו פ' מה שיועיל להכיר את כבוד ד' ועיין ספרי דברים נ"ט "דורשי רשונות אומרים כלוך שתכיר את ניי שלמד ויהי סעולם למוד הגדס וכו': כג) כי הוהדרש יסוד ההלכות והאגדות: צוהדרש נשלי שס "נעשהו זה תלמוד כל אצני כים כל עוסיכן עתידין ליעול שכרן לעתיד לבא" ובהלכות גדולות "נעשהו כל אצני כים זה תלמוד שכל הנוקרא והננסנה והוהדרש והתוספות והאגדות כלולין וכל עוסיכן עוונדין ליעול שכרן לע"ל: כד) שס גדולות וקטנות וכנראה כונתו להנמינות והתוספות ועיין הערה כ"ג: כה) עיין נוסח כ"ד ע"ג ונדרש ל' ע"ג וילקוט שוננוני תהלים רנז תשט": כו) ל"ל נתת: כז) ספרי דברים פסקא י' "ר' שמועון צן יוחי אומר לשב שמוות פניהם של לדיקים רחיים לעתיד לבא" ולעיל נזס "שצע כחות של לדיקים צגן עדן זו לנעלה נזו וכו'" שס פסקא נ"ז "ר' שמועון צן יוחי (כן גרס הילקוט) אומר לשוצע שמוות פניהם של לדיקים עתידים להקציל פני שכינה לעו"ס": כח) ספרי דברים פסקא י' ונ"י, פסיקתא דרז כהנא ולקחתם לכם "ד"ל שוצע שמוות את פניך אל תהי קורא כן אכא שצע שמוות אלו שצע כחות של לדיקים סכן עתידין להקציל פני השכינה ופניהם דוונות וכו'", ויקרא דבס פ' ל' "ד"ל שוצע שמוות את פניך אלו ז' כחות של לדיקים שעתידיס להקציל פני שכינה ופניהם דוונות וכו'", ודרש תהלים פ' ט"ז "אל תקרי שוצע אלא שצע אלו ז' כיתות של לדיקים שעתידיס לראות פני שכינה לעולם הבא שנ' תודיעני אורח חיים שצנע שמוות את פניך אל תקרי שוצע אלא שצע" ועיין שס פ' י"א אלו שצע כחות של לדיקים וכו' ועיין ירושלמי סגיגה פרק צ' הלכס ח' "ואתחא כנ"ד שוצע שמוות את פניך שצע כחות של לדיקים לעתיד לבא" פסקא דרזינו הקדוש צבא דשצנע סיימן י': כט) עיין הערה כ"ח: לו) עיין צכל הנקוות ה"ל צסערה כ"ח: לא) וסופו דקרא ונלדיקי הרצים ככוכבים וכו' סס ו' ח' (ח) שש צ' לפידים ג) שושים ד) זית ס) זהר הרקיע ו) כוכבים וז' הול אלו יפס כלצנע שיר השירים ו' י' אלו צצקרים ירולל נחום צ' ה' ונלג צזס ועיין צכל הנקוות ה"ל: לב) ספרי דברים פסקא נ"ז "ד"ל ונלדיקי הרצים אלו גצלי דקס ר' שמועון צן ונסיחא אומר אלו זקנים וכן הול אומר ואורסיו כלאת השנש צצצורתו": לג) עיין צבא צחרח ח' ע"ג אלו גצלי דקס צצנתיחא תכל והמשכילים זיהירו כזהר הרקיע זה דיין שדן דין אמת לאמתיו וגצלי דקס ונלדיקי הרצים ככוכבים לעולם ועד אלו ונלמדי תינוקות ועיין צחום' שס ד"ס ונלדיקי ועיין סנהדרין פ"ו ע"א דקסס תוספתא ר' נחמיה: לד) לא ונלאתי חצר לה וולני צאשר אינו נוסב צחולל נלג שס ועיין ויקרא דבס פ' ט' על וסס דרך ר' יוסי צ"ר יהודה צסס ר' נחנחם צר' יוסי ע"ס:

אומ' אילו החנוונים המעשרים פירותיהם כראוי ומאכילין את ישראל עליהם הוא אומר (שם) ומצדיקי הרבים וגו' :

פרק ד. [א. א] (א) רבן יוחנן בן זכאי כיון שבא להפטר מן העולם (1) הוה בכה אמרו לו תלמידיו רבינו (2) יוחנן אדם גדול כמותך בוכה. הרבת תורה ריבצת בישראל (3) וראיתה תלמידך ותלמידך יושבין (4) בשיבה לפניך (5) ואחה בוכה אמ' להן אמשול לכם משל למה הדבר דומה לאחר שהלך להקביל פני (6) אגמון מקום שיש פרקליטין מקום שיש מתן ממון מקום שיש דעת גונבת דעת מקום שאת יכול לגנוב דעתו בדברים ותר' הוא בוכה לפי שאינו יודע אם מחייבו מיתה ואם לאו ומה אם זה שהוא בשר ודם ויש כל הדברים הללו לעשות כך אני שאני הולך להקביל פני מלך מלכי המלכים הקב"ה על אחת כמה וכמה ואני הולך למקום שאין פרקליטין למקום שאין מתן ממון ולמקום שאין דעת גונבת דעת ולמקום שאין אחה יכול לגנוב דעתו בדברים ולמקום שאין משוא פנים ואינו יודע אם מיתה הוא מחייבו ואם לאו לא כל שכן שאני צריך לבכור ולהצטער. ועוד אמשול לכם משל אחר כמה הדבר דומה (7) לאחר שהיה מהלך בדרך כל היום כלפי חשיכה הגיע לשתי פרשיות אחת הולכת ל"שוב ואחת הולכת למדבר ואינו יודע לאיזו מהן ילך כך אני בדרך אחרת הייתי מהלך כל ימי חיי ועכשיו לשתי פרשיות אחת הולכת לחיי העולם הבא ואחת הולכת לחרפות לדראון עולם ואינו יודע להיכן מוליכו אותי אם לחיי העולם הבא ואם לחרפות לדראון עולם: ב. (8) אחר הצדיקים ואחר הרשעים מקבלין פני השכינה בשעת מיתתן שנ' (תהלים כ"ב ל') לפניו יכרעו כל יורדי עפר וגו' מפני מה הרשעים מקבלין פני השכינה לא היה אפשר להם להרשעים להקביל פני השכינה אלא שהרשעים מדרו בהקב"ה ובשעת מיתתן הן מראין להם פני השכינה ואומ' להן בואו וראו פני המלך שהייתם מורדין בו שהוא עתיד ליפרע מכם. ואף הצדיקים בשעת פטירתן מראין להן פני שכינה ואומ' להן בואו וראו המלך שהייתם עובדין אותו שהוא עתיד ליתן לכם שכרכם. ר' אלעזר בר' שמעון אומ' (ד) אף הקטנים מקבלין פני שכינה שנ' (שם כ"ב ל"א) זרע יעבדנו יסופר לה' לדור: ג. ומפני מה הם מתים כשהם קטנים (ה) ר' אלעזר בר' שמעון אומ' בעון נדרים שנ' (ירמיה ב' כ"ח) לשוא הכיתי את בניכם. (ו) ר' אומ' בעון ביטול תורה שנ' (הושע ד' ו') ותשבת תורת: (ז) שמו"ק וגו' היא למדנו שכל מי שיש לו בן ואינו מלמדו תורה נוח לו כאילו קברו: ד. (ח) ר' דוסתאי בר' ינאי אומ' מניין אתה אומ' שכל מי שהוא שוכח דבר אחר ממשנתו הרי הוא מתחייב בנפשו שנ' (דברים ד' ט') רק השמר לך וגו' כ"ז ט' הלכתא באבות וכן הוא אומ' (משלי כ"ד ל') על שדה איש עצל עברתי וגו' (י) על שדה איש עצל עברתי זה תלמיד חכם שאינו עוסק בתורה מתוך שאינו עוסק טועה שנים ושלושה דברים בפרק אחת או במסכת

ד. (א) זכרות כ"ח ע"ז ולחות דר' נתן שצדפוס פרק כ"ט ע"ס: (1) זכתי וולטיקלן סיה: (2) שם רבינו כמותך חכם גדול שהכנה תורה: (3) שם ורלית: (4) שם (ציטציה): (5) שם ורלית: (6) שם אגמון: (ב) שם ורלית: (ג) נדרש תהלים פ' כ"ז שם רבי יוחנן נדה ל' ע"ז ספרה פרשה ח' פרק ז' חזות דר"ל שצדפוס פרק כ"ט ומסכת חזות ספרה פרק ח' ועיין ילקוט שמועני תורה רמז ש"ז שם ספקי רבי אליעזר וזילקוט שמועני תהלים רמז תרפ"ט ותרפ"ט ע"ס: (ד) עיין ורס' כלל פרק ח' וסנהדרין ק"י ע"ז: צמדרש תהלים שם ר' אלעזר חזות: (ה) שבת ל"ג ע"א ורס' כלל פרק ח' ילקוט ירמיה רמז רס"ו: (ו) שבת שם ר' יודאס הנשיא וע"ס: (ז) ל"ל חלקיק ולשון כינוי סוף: (ח) חזות פרק ג' משנה ס': (ט) פ' משנה צלחות שם: (י) ספרי עקב ע"ה, חזות דר' נתן שצדפוס פרק כ"ד, נדרש משלי פ' כ"ד ועיין רש"י משלי שם, חנה דר' אליהו זוטא פרק ט"ז ילקוט שמועני משלי רמז תתקס"ח ע"ס:

אחד שנ' (שם כ"ד ל"א) והנה עלה כולו יא' כמשונים מחוך שאינו עוסק בה סופו להיות מבקש ראש הפרק ואינו מוצא ראש המסכת ואינו מוצא שנ' (שם) כסו פניו חרולים מחוך שאינו עוסק בה נמצא מטמא את הטהור ומטהר את הטמא שנ' (שם) וגדר אבניו נהרסה יב' ועליו הוא אומר (קהלת י' ח') ופורץ גדר ישכנו נחש הא למדנו שכל מי שהוא פורץ גדותיו של חכמים סוף פורענות לבוא עליו יג' ר' שמעון בן יוחאי אומר הנחש פרץ גדר מתחילה לפיכך נעשה ספקלטור לכל פורצי גדרות: ה. יד' אחד רשעים ואחד צדיקים נכתבין בפני עצמן שנ' (תהלים ס"ט כ"ט) ימחו מספר חיים וגו' ר' אומר שני ספרים הם אחד של צדיקים ואחד של רשעים שנ' (דניאל ד' י') דינא יתיב וספרין פתיחו. ויש אומ' ספר אחד שנ' (בראשית ה' א') זה ספר תולדות אדם ואומ' (יחזקאל ב' י') ויפרוש אותה לפניו והיא כתובה פנים ואחור וגו' פנים שלותן של רשעים ויסוריהן של צדיקים בעולם הזה ואחור פורענותן של רשעים ומתן שכרן של צדיקים לעתיד רבוא (שם) וכתוב אליה קנים טו' והגא הגא היא לצדיקים לעתיד לבוא שנ' (תהלים צ"ב ד') עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור. (יחזקאל שם) וחי הווה היא לרשעים לעתיד לבוא שנ' (שם ד' כ"ו) הווה ערל הווה וגו'. ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומ' הרי הוא אומ' (שמות ל"ג כ"ג) וי' והסירותי את כפי וגו' אחורי בעולם הזה ופני לעולם הבא. או להן לרשעים שהן נמסרין למלאכי חבלה אבל הצדיקים (ישעיה נ"ח ח') והלך לפניך

יא' ל"ל קנטונים: יב' ספרי סס ע"ש: יג' ויקרא דבס פ' כ"ו תני ר' שמעון זן יוחאי קבלת דבס אלס יסוך הכהן תני (דבס) דבס"י ועיין צמדצר דבס פ' י"ט וילקוט שמעוני קבלת דבס מתקפ"ט ועיין ירושלמי פ"א פרק ח' הלכה ח' וצבלי תענית ח' ע"א: יד' עיין דבס סהס ט"ז ע"ז: טו' ספרי צמדצר פסקא ק"ג עירובין כ"ח ע"א חצות דר' נתן שדפוס פרק כ"ה ילקוט שמעוני יחזקאל דבס ט"א: טז' ל"ל והסס דבס: יז' עיין ספרי סס חצות דר' נתן סס ועיין ספרא ויקרא פרסא ח' פרק צ' ותמחומא פ' כי תשא ולקס טוב סס וילקוט שמעוני תורה דבס ר"ל וסס"ס ומיצוט הקצר פרק ח' ופרק ר' יצחק זן פרק ועיין פרקי דר"א פרק נ"ו: יח' לכוון ססספר דבס חעתיק ע"פ סקונקורדנליא כל סקונקונות צתנ"ך צבאו זבס תיצת אוי

1	אוי לך מואב	צמדצר כ"א ל'	על מואב
2	אוי נני יסיה וססונו אל	צמדצר כ"ד כ"ד	על הקני
3	ויסנרו אוי לנו	סנואל ח' ד' ז'	ספלשתיס
4	אוי לנו נני יללנו	סנואל ח' ד' ח'	ספלשתיס
5	אוי לנפסס	יסעיס ג' ט'	על ישראל ¹
6	אוי לרשע רע	יסעיס ג' י"ח	על ישראל
7	אוי לי כי דמית	יסעיס ו' ס'	יסעיס
8	רזי לי אוי לי	יסעיס כ"ד ט"ו	על ישראל ²
9	אוי לנו כי שדדנו	ירמיה ד' י"ג	על ישראל ³
10	אוי לנו כי עיפס	ירמיה ד' ל"ח	על ישראל
11	אוי לנו כי פנא יוס	ירמיה ו' ד'	על ישראל ⁴
12	אוי לי על שצרי	ירמיה י' י"ח	על ישראל ⁵
13	אוי לך ירושלם	ירמיה י"ג כ"ז	על ישראל ⁶
14	אוי לי חמי	ירמיה ט"ו י'	על ישראל ⁷
15	חמרת אוי נא לי	ירמיה נ"ה ג'	על ישראל ⁸
16	אוי לך מואב	ירמיה נ"ה נ"ה	על מואב
17	אוי לך (18)	יחזקאל ט"ז כ"ז	על ישראל ⁹
18	אוי עיר דמניס (19)	יחזקאל כ"ד ו'	על ישראל
19	אוי עיר דמניס (20)	יחזקאל כ"ד ט'	על ישראל ¹⁰
20	אוי להס כי דדו (21)	ססע ז' י"ז	על ישראל ¹¹

צדק ר' שמעון בן מנסיא אומ' יה בשלשה עשר מקומות כתב אוי אוי יט כ) ובשלשה עשר מקומות כת' אשרי אוי לרין לרשעים שהן מבטלין את דבריהן כא) אשריהם של צדיקים שהן מקיימין את דבריהן. [כב סליק].

21) חוי להם צעורי ונהם (2) חסע ט' י"ז על ישראל 12)
 2) חוי כל לנו (23) איכס ד' ל"ח על ישראל 13)
 23) למי חוי למיחזוי (24) נשלי כ"ג כ"ט וחסיז הכפל ציחקאל ט"ז כ"ז
 לאחד ולפ"ז ט"ס צה ול"ל צעירים ושלשה או חס לא יחשוז ספר נשלי שחיו דצרי נצואה
 יהיה עשרים וטנים: ויש לנכות הכפל צפרסה אחת (יחזקאל כ"ד ו' וט') וכל דנשלי כנ"ל וכל האוי
 שנחיו על החוונות אחרות ונהם שחמר ישעיה על עולמו ישעיה ו' ה' וא"כ יהיה י"ג
 צונחון ושחרי לשונות חויה הוי חוי חזוי לא קחסיז: יט) צתנ"ך זולתי ספר תהלים והס
 1—2) נולכים ח' י' ח'. 3—4) דצרי הימים ז' ט' ז': 5) חיוז ה' י"ז: 6) נשלי
 ג' י"ח: 7) נשלי ח' ל"ז: 8) נשלי ח' ל"ה: 9) נשלי כ' ז': 10) נשלי כ"ח י"ד:
 11) ישעיה ל' י"ח: 12) ישעיה כ"ו ז': 13) דניאל י"ז ז': כ) עיין ויקרא דצח פ' ל"ד
 "ר' לוי צסס ר' חנוח צר חנינא חנוך כ"ז פעמים כתוב אשרי" וכוונתו לספר תהלים
 שנחלו צו כ"ה פעמים אשרי עיין צקונקורדנליא ולא חסיז אשרי שישלם לך גנוולך, אשרי
 שיחזו שנחמר על צל תהלים קל"ח ח' וט' והכפל תהלים קנ"ד ט"ו וא"כ הס כ"ז
 דצוק ונהם שחירס נוסכת שמוחה זוטרתו נוסף הויקרא דצח ועיין צצחור הכזו"ה סס
 צמדס דצח דפוס ווילנא: כא) כת"י וואטיקאן, "אשריהם הצדיקים שנקיינוין את דצריהם"
 נשלם: כב) צכת"י ליתח' והוספתי נעלמי וצכת"י וואטיקאן נרסס אח"ז "נשלם":

ובזה מסכת שמחות זוטרתו נשלמה עד תומה
 ובזה חמו גם הוספותי עליה המבונות "שמוחה עולם".
 ובכל לבי אודה את ד' אלקי עזרי שוכן רומה
 ואברכה את שמו תמיד כי טוב וכי חסדו לעולם:
 האר גם את עיני בחורתך והיה עמי גם לימים יצרו
 ומלא לי מספר ימי, ואגלה נפלאות אשר בה נאצרו.

(א) אבל רבתי (א')

- (א) מועד קטן כ"ד ע"א אמר (א) רפרם בר פפא (ב) תנא באבל רבתי „אבל אסור לשמש מטחו בימי אבלו ומעשה באחד ששמש מטחו בימי אבלו ושמתו חורים אחותו.“
- (ב) מועד קטן כ"ו ע"ב אמר (ג) רב פפא תנא באבל רבתי „אבל לא יניח תינוק בחוך חיקו מפני שמביאו לידי שחוק ונמצא מחננה על הבריות“ :
- (ג) (נדה מ"ד ע"א ד) „תינוק בן יומו שמת הרי הוא לאביו ולאמו כחתן שלם“ :
- (ד) (מועד קטן כ"ג ע"א) (ה) „מעשה שמתה אשתו של ר' (ו) טרפון ואמר לאחות אשתו בחוך האבל התכנסו וחגדלי ארץ בני אחותך ואף על פי כן לא בא עליה אלא לאחר שלשים יום“ :
- (ה) כתובות כ"ז ע"ב אמר רב נחמן תנא באבל רבתי (ו) „במה דברים אמורים שנחגרשה מן הנשואין אבל כשנחגרשה מן הארוסין נפרעת על ידי עצמה שאין לבו גם בה“ :

(א) דקדוקי סופרים שם נוולא גם הגרסא רב פפא : (ב) קלי חלה דלונרין שם ונשנים דשמואל „חלל ששנים צייני חללו חייב מיתה“ ועיין ירושלמי מו"ק פרק ג' הלכה ה' חד תלמיד וכן שמואל שנים ונשנים שנים שמואל חקפד עליו ונתן ועיין דרשנית רב פ' ק' : ולפי"ז הא דקייץ מיתה הוא מפני שעבר על דברי חכמים : (ג) כהלכות גדולות דף י"ה ע"א ובתורת האדם דף ק"ו ע"ב הגירסא גם כזה רפרם בר פפא : (ד) לפרש הנוסחא נדה פרק ה' נשנה ג' „תינוק בן יום אחד וכו' הרי הוא לאביו ולאמו ולכל קרוביו כחתן שלם“ חונרין צגונרל שם דף י"ד ע"א „לנתי הלכתא חונר רב פפא לענין חזילות“ ונראה כי ידע את זה מהאצל רבתי שידע ונשנים ככ"ל ובחזית נוולא כזה צונס' שנוחת פרק ג' הלכה ח' ועיין בתוספות יוס' ט"ז שם למה נקרא חתן שלם : (ה) צונס' מועד קטן כ"ג ע"א „חונר רבי יוסי ונשנים ציוסף הכהן שנתה אשתו [בערב הפסח כן גרסת ההלכות גדולות] וחונר לחמותה צצית הקצרות לזי ופרנסי את בני אחותך ולא בא עליה חלה לזונן ונרובה וכוונן זונן ונרובה חונר רב פפא שלשים יום“ והנה הנושעה הלזו נוולא צונס' שנוחת פרק ז' כונו שנעתק כזה ונפירש צו „לאחר שלשים יום“ וח"כ גם הפירוש הזה ידע רב פפא מהאצל רבתי : (ו) וכן צירושלמי יצונות פרק ד' הלכה י"ח קהלת רבתי פ' ט' ובנוסחת הצנלי שם „ציוסף הכהן“ (וכידוע גם ר' טרפון היה כהן, עיין בסדר הדורות צערכו וכוונן צכסן נחמלף להם ועיין בתוספות מו"ק שם יצונות וי"ג ובתוצות ד' וצרא"ש חלו ונגלחין סי' ו"ח דלפי הריצ"ל נוסחת הצנלי עיקר צאשר הנושעה שנתה אשתו צערצ הפסח נוולא ציוסף הכהן צצחים ק' ע"א וננס' שנוחת פרק ד' הלכה ע' : (ז) כנראה נוולא זה הלכה י"ג וי"ד דנוסחת שנוחת פרק צ' ע"ש דלף עי"ז כצין שייכות הענין הזה דפרעון חוצ צאצל רבתי כי נשנית דרך חגז ועיין נחמלת יעקב שם ויסוד הענין הזה הוא צונסנה גיטין פרק ח' נשנה ט' וחינה כלל ונענינו של הונס' שנוחת שם דלא ויירי כלל ונפריעת חוצ חוננס צרייתא כזו נוולא צירושלמי גיטין פרק ח' הלכה ט' ע"ש ועיין צונס' כתוצות שם :

(ב) אבל רבתי (ב')

א. (א) הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו אין קושרין את לחיו ואין סבין אותו ואין מדיחין אותו ואין פוקקין (ב) את [נקבו ואין שומטין (ג) את] [את] הכר מתחתיו (ד) ואין נותנין אותו

(א) הרי"ץ גיאות כ"ח תורת האדם דף ט"ז ע"ד צאצל רבתי תניא : שנוחת פרק ח' הלכה ד' ע"ש ועיין צצחים פרק כ"ג נשנה ה', ספר הספידים סימן תשכ"ג : (ב) תורת

לא על גבי החול ולא על גבי חרסית ולא על גבי אדמה ואין נוהגין עד כרסו לא קערה ולא מגרפה ולא צלוחית (ה) שז' מים] ולא גרגיר מלח ואין (ו) משמיעין עליו עיירות ואין שוכרין עליו חלילים ומקוננות ואין מעמצין את עיניו עד שחצא נפשו וכר' המעמץ עם ציאת הנפש הרי זה שופך דמים:

ב. (ז) אין קורעין (ח) ואין ט' חולצין ואין מספידין עליו ואין מכניסין עמו ארון י' בבית עד (יא) שעה] שימות כלול של דבר כל שהוא משום עסקי המת (יב) אין עושין עמו עד שחצא נפשו (יג) ואין פותחין בצדוק הדין על המר עד שחצא נפשו של מת (יד) שכל הימים שהיה (טו) ר' שמעון בנו של ר' עקיבא חולה לא בטל מבית מדרשו אלא פוקדו ביד שלוחו בא הראשון ואמר לו (טז) נטען אמר להם שאלו בא השני ואמר לו (יז) הכביד החזירן לתלמוד תורה בא השלישי ואמר לו גוסס אמר להם שאלו בא הרביעי ואמר לו השלים עמד וחלץ תפלו וקרע את בגדיו אמר להם אחנא בית ישראל עד כאן היינו חייבים בתלמוד תורה מכאן ואילך אני ואחם בכבודו של מת:

א. (יח) חמור גזל המת מגזל החי (יט) שהגזל את החי יכול לפייסו ולהחזיר לו גזלו ובמותו אינו יכול כיוצא בו המכבד את יולדיו במוחש משובח ממי שמכבדן בחייהם (כ) שהמכבדן בחייהן אינן מכבדן אלא משום יראה ולשום ירושה והמכבדן במיתתן אינו מכבדן אלא לשם שמים:

ב. (כא) רשב"ג אומר האומר לחבירו השאילני חלוקה (כב) שאלך ואבקר את אבא שהוא חולה והלך ומצאו מרז קורעו ומאחה וכשבא לביתו מחזיר לו חלוקה ויתן לו דמי (כג) הקרע (כד) ואם לא הודיעו הרי זה לא יגע בו:

האדם: (ג) סס: (ד) ר"ץ גיאות ולא: (ה) ר"ץ גיאות: (ו) עיין צצרייתא צגנרס סנסדרין ו"ז ע"א הלינו לכדורו לשנוע עליו עיירות להציא לו נוקנות וכו' ועיין שנתות פרק ח' הלכה ו': וע"ז תיבת משמיעין עיין מדרש שנואל רבתי ח' כל שנה ושנה הים הולך צדק אחרת צטציל לשמע את ישראל ועיין תנא דבי אליהו רצס פרק ח' ועיין אצות דר' נתן שצדפוס פרק ד' ז' שנתות פרק ח' הלכה ה': (ח) ר"ץ גיאות ולא: (ט) עיין הפי' צסס רצ הלי צרי"ץ גיאות נ"ג ועיין אלפסי נו"ק סינון אלף ורי"ד ורנצ"ס הלכות אצל פרק ח' הלכה ג' ועיין צעערי שנסה לרי"ץ גיאות סס צסס הריצ"א ופי' ה"ס צתורת האדם דף י"ח ע"א ועיין פי' מהר"ם מרומינצבורג צרל"ס נו"ק סינון פ"ט וטור יו"ד סינון פס"צ ועיין אור זרוע ס"צ תי"ח שהציא פי' רש"י ופי' הערוך ערך חלץ צסס רבינו חננאל. ועיין צ"ק י"ז ע"א חלוצי כתף צרל"ס רצס פי' ק' ותקונוא וימי י"ז ועיין שנתות פרק ט' חלץ צ' ידיו" וכללם "וחלץ את תפיליו" ואין להכריע: (י) תורת האדם לצות: (יא) תורת האדם: (יב) ר"ץ גיאות ולא: (יג) צסס "אצל צתת"א רי"ץ גיאות צתצות צצית נכות ההלכות חלק צ' לז 27 רננצ"ן צתורת האדם דף ל"ג ע"א כדתניא ועיין צספר הסדרס סינון ר"ץ כלצו קי"ד צ' ותניא רבתי סינון ס"ו ושערי תצוצס (צ"ח) הגלונים) רי"ט חנדס גנזס סינון כ"ד ועיין צרכות י"ח ע"א שנתות פרק י' ועיין יאשר-ציכער לז 24 הערס 32: נחלן עד "סכל היינס" אך צרי"ץ גיאות צנוקונו וסתותס האדם צסס כדתניא דף ל"ג ע"א ונרלס שצציו סס סס ונתצות גלון צצוטססו דלג סנלנר הזס: (יד) אך צתורת האדם: (טו) שנתות פרק ח' ע"ס: (טז) עיין תרגום שנואל צ' י"צ ט"ו ועיין ערוך ערך טען ד': (יז) עיין ירושלמי סנסדרין פרק ט' הלכה ג' אנודרוו לחייס ונת ונליונתי נונין לו ונשיצצדי, צצלי סנסדרין ס"ה ע"ז ולס לחס"כ סכצדי ונת ועיין יאשרציכער לז 13 הערס 20: (יח) ר"ץ גיאות ל"ס סי' ג' רננצ"ן נכות ג' ע"צ צצצעה עייס דף ז' ע"א תורת האדם דף כ"ה ע"א צצל: שנתות פרק ט' צעיטויס ועיין ריעצ"א נו"ק כ"ו ע"צ: (יט) צרי"ץ גיאות אך צעיטוי וכל כלשונו: (כ) צרי"ץ גיאות שצצייסס יכול לחזור וליתן להס וניעס (כנרלס ט"ס הול ונ"ל "ניסו" וסיין להס דלקנן לחיצת במותם, לו פי' = מעה סס ונעצו ופי' שיכול לפייסן צנעות וצסקס, צילסרציכער וניס, "נשוס ירלס" צמותס חינו יכול: (כא) צרי"ץ גיאות לז נכר

ג. (יה) המושאל (יו) חלוק לחברו (יז) לבית האבל אינו רשאי לטלו (יח) הימנו] עד שיצאו ימי האבל (ט) וברגל עד שיצאו ימי הרגל ובמשחה עד שיצאו ימי המשחה :

ל) מקום לא) שמספידין הוא מספיד על אשחו (לז) ואם לא רצוה (לז) בעלה בא אביה וקוברת ומוציאין הימנו בעל כרחו :

א. (לד) מורקין כלים על המת וקולטין ומצילין מאויר עד שלא יזכה בו המת שכל הכלים (לה) שהמת זוכה בהם אסורין בתנאה חוץ מן הסל ומן המגרפה והמריצור המיוחדים לקבורה :

ב. (לי) האומר קברוני בטלית זו על מנת שתהא לי אין (לו) נוטלין אותה (לה) ממנו :
ג. (לט) היו אביו ואמו מורקין בו כלים מצוה על אחרים להציל אמר רשב"ג במה דברים אמורים שלא נגעו במטה אבל נגעו במטה אסורין :

ד) על כל המתים כולן מרבה בעסקין ומחגנה על אביו ואמו (מא) ומשתבח בד"א בזמן (מב) שהיו בני כרי (מד) אבל לא היו סיה כרי (מו) אבל אל ירבה בעסקן שאינו אלא (מז) מנוול :

ה) עושין חופות (מט) לחתנים וחולין (נ) בהם בין פירות גמורין בין (נא) פירות שאינן גמורים (נב) דברי ר' מאיר ר' יהודה אסור בפירות גמורין (נג) שכל הנחלה בחפתו של מור (נד) אסור בהנאה :

סס ה"ד : ועיין שנוחת פרק ט' ותוספתא צ"ח וליעל פרק ח' ונו"ק כ"ו ע"ג :
(כב) רי"ץ גיאות ולך : (כג) רי"ץ גיאות קרעו : (כד) כן צרי"ץ גיאות וצמנצ"ן אס :
(כה) חין לו חצר ועיין תוספתא צ"ח וליעל סס : (כו) רי"ץ גיאות חלוקו : (כז) רי"ץ גיאות לילך : (כח) רי"ץ גיאות : (כט) צרי"ץ גיאות וצרגל נני עד : (ל) תורת האדם כ"ו ע"ג וצ"ח : צונס' שנוחת פרק י"ד ונקוס שנספידין הוא נספיד על אשתו ואם חין צעלה מטפל לה מטפל צה (ל"א) אציה ועיין ירושלמי כתובות פרק ד' הלכה ו' תני לא ר"ה הצעל לקוצרס (גרסת הסוג"ג לאוין פ' וקצרס האז ונוליחין) האז קוצרס ונוליחין ונונו דדין, רנצ"ס הלכות חטות פרק י"ד הלכה כ"ד ועיין צנחלת יעקב וצגרסת הגר"א סס) צקצורתס ונוליחין היינו ע"כ : (לא) תוספתא כתובות פרק ד' וירושלמי כתובות פרק ו' הלכה ו' ונקוס טנהגו להקפיד נספיד : (לב) צתורת האדם אס : (לג) כן הוא דפוס ווינילס צשארז דפוסים צעלה ט"ס : (לד) רי"ץ גיאות ל"ט ונ' רל"ט ונו"ק סי' קכ"ו טור יו"ד סימן שנו"ט תורת האדם ל"א ע"ב ותניא צ"ח : עיין סנהדרין מ"ח ע"א : (לה) רי"ץ גיאות שזכה צהס הנות : (לו) חך צרי"ץ גיאות סס : (לז) כן הדין צשערי שנוח סס : (לח) כן ל"ל צנוקס "ונוח" : (לט) צתורת האדם סס נעמק ונזח חך הציצות "היו אציו ולמו וכו'" סנהדרין מ"ח ע"א : (מ) רי"ץ גיאות ל"ג וצ"ח סס (ל"א) תניא) תורת האדם ל"ג ע"א ותניא צ"ח : צונס' שנוחת פרק ט' ונורכצ צהלכות אחרות "על כל הנותים כלן אינו נרצה צעסקו על אציו ועל אמו הנוצס צעסקו הדי זה ונשוצה נספי שמוצו שכל הנוצס צעסקו על אציו ועל אמו הדי זה ונשוצה" ונעד קטן כ"צ ע"א על כל הנותים כולן "ר"ה ונעצ צעסקו ור"ה אינו ונעצ ועל אציו ועל אמו ונעצ" ועיין צאשכול להרצ"ד חלק ז' לד 162 שהעתיק ג"כ ונסתנינו זו צסס הגמרא : (מא) רי"ץ גיאות נשתצח : (מב) רי"ץ גיאות סס : (מג) צהשכול סס וצרי"ן צאלפס ונו"ק חלף רי"ג הגרסא כדלין וצתורת האדם כדלי וכל"ל : (מד) אינו צתורת האדם : (מה) צתורת האדם כדלי עיין אוח מ"ג : (מו) אינו צתורת האדם : (מז) עיין שנוחת פרק ט' ונשנויות סנהדרין פרק ז' ונשנז צ' ונו"ק פרק ח' ונשנז ז' נדריס ס"ו ע"א שכלשון ונוולן הוא וכלשון ר' אלעזר צר' לדוק ור' יהודה : (מח) רי"ץ גיאות ונ' תורת האדם ל"ה ע"א צנוכילתא אחריתי דצ"ח ועיין שנוחת פרק ח' ונעמק ג"כ צלשון צ"ח תניא צתורת האדם סס לפני זה : (מט) ג' (נא) צרי"ץ גיאות ליתא הציצות לחתנים, צסס, פירות : (נב) ונכלן עד "גמורין" ליתא צתורת האדם : (נג) צונס' שנוחת סס כללו של דבר הכולו צחופס אקור צהנחס : (נד) צרי"ץ גיאות

(יח) בן עשרים שנה מקלסין לפני מיטתו בן ארבעים יוצא כחתן בן שבעים יוצא כאב ואין יוצא כחתן ר"ש אומר חינוך שבא לכלל זכות וחובה חולין לו במעשיו ואם לאו חולין לו במעשה אבותיו והאשה חולין לה במעשה אבותיה או במעשה בעלה וחכם חולין [נו] [לן] בחכמתו וביראתו:

א. (נז) יהומה לשאת ויהומה ליארם יהומה (נה) לשאת קודם. (נט) שבוע הבת ושבוע הבן שבוע הבן קודם:

ב. המת והמילה המילה קודמת שזו מצוה לחיים וזו מצוה למתים:

ג. (ס) המרת והכללה הכלה קודמת. המלך והכללה המלך קודם שהכל חייבין בכבודו של מלך:

ד. (כא) בית האבל ובית המשתה בית המשתה קודם ואם (כב) יש לו פרנסה בית האבל קודם [כג] שנאמר (קהלת ז' ב') טוב ללכת אל בית האבל מלכת אל בית המשתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו.

ה. אבל וחתן אבל קודם מפני שהחתן אוכל ומאכיל אחרים (כד) והאבל אינו אוכל עד שיאכילוהו אחרים (סה) שנ' (וכי):

ו. (סו) לעולם אינו מת מצוה עד שימצאו ראשון ורבו (סז) ר' יהודה אומר השררה והגלגלת הן הן רובו:

ז. (סח) מי שנהרג ע"י עכו"ם או ע"י לסטים או ע"י חיה ומצאו את הראש מונין עליו (סט) לו' מצאו את הגוף אחר שמצאו את הראש אין מונין עליו (ע) מצאו את הגוף מונין עליו מצאו את הראש חוזרין ומונין עליו לא מצאו את הראש ולא את הגוף משנתיאשו מלשואל: א. (עא) הקורע על מתו ודבר או (עב) ששהה כדי דבור חוזר וקורע לכתחלה:

אסורין צבאם "אצל שליח גמורין מותרין" וכנראה הלי אצל וכו' חספת עלמיו היא: (נה) רי"ץ גילות טס ועיין שמונת פרק ג' הלכה ה' ו' ח': (נו) כן נראה להגיה ככל הכ"ל: (נז) רי"ץ גילות ל"ח וצאצא תניא תורת האדם ל"ה ע"ג וצונכילתא אחריתי דאצל תניא. ולא נולדו חצר לזה וטעם מוצן נולדו דעיקר הנוהג היא הכסופין: (נח) נדלג צרי"ץ גילות: (נט) לא נולדו חצר גם לזה. צט"ס לא נזכר דבר מולידה משובע הבח ולך משובע הבן ירושלמי כתובות פרק ח' הלכה ה', צצלי צצא קמח פ' ע"ח, צצא צתח ס' ע"ג, סכדריין ל"ג ע"ג ועיין צערך ערך צע ח' צס רבינו חננאל שפירשו לא יתיצב לפי נשנתנו זו: (ס) עיין שמונת פרק י"ח כתובות י"ז ע"ח אבות דל' נתן שצדפוס פרק ד' ושיטה וקוצלת כתובות טס: רי"ץ גילות וכן הנה: (סא) רי"ץ גילות בית הנושפת וצית האצל ועיין שמונת פרק י"ג ותנאומה צילקו שנועני ס"ח תתקע"ג ז': (סב) פ"י חס נולדו כדי נוספר הנושמים ועיין טור יורה דעה סימן ט"ס: (סג) הלי שנאמר ציינו ה צרי"ץ גילות וכתורת האדם טס שייך יותר לנוספה זו ולכן חוספנו צס: האצל הנושפת ל"ל אצל, נוספת כפת"ך: (סד) נכאן עד "אחרים" ליתא צרי"ץ גילות: (סה) עיין הערה ס"ג ועכ"ז יש ליישב נוספתם כוונתו לתת טעם לז' הנאמרים גם יחד ושייך הלי שנאמר גם אדלנועלם: (סו) תורת האדם ו"ג ע"ח וצאצא תניא: (סז) צונס' שמונת פרק ז' הלכה י"ג (תורת האדם י"ח ע"ג צאצא) וצפרק י"ג (תורת האדם ד' ל"ג ע"ג צאצא תניא) נוצח מנאמר דר' יהודה זה צענינים אחרים. צונספת אלהות פרק ג' נוספה ו' צס ר' יוסי. אך צירושלמי מיר פרק ז' הלכה ח' איתא, כ"י קצר תקצרו נכאן שאינו נעשה מת מלוא עד שיהיו ראשו ורואו"ו ועיין מיר ו"ג ע"ג: (סח) רי"ץ גילות ע': וקותרת לנח' שמונת פרק ז' הלכה י"ג ע"ש: (סט) ל"ל ל' ח': (ע) כ"ל צעקוס ונולד: (עא) רי"ץ גילות ל"ד וצאצא תניא. . . . והסם נניי תניא: (עב) עיין נח' שמונת פרק ט' נדרים פ"ז ע"ח ירושלמי מ"ק פרק ג' הלכה ז' צצלי מ"ק כ"ו ע"ג: (עג) צעלכות גדולות ד' נ"ג ע"ד (וצננו צרי"ץ גילות ל"ד) נולד עוד צצא אסת

ב. (ע) אמרו לו מת בנך וקרע (עד) ואח"כ אמרו לו לא היה בנך אלא אחיך לא היה אחיך אלא אחר חוזר וקורע לכתחלה. זה הכלל כל קרע שאינו לשם אותו המר חוזר וקורע לכתחלה :

א. (יה) כפר שיש בו ב' מתים מוציאין את הראשון ומספידין אותו וקוברין אותו ומנחמין ואח"כ מוציאין השני (ע) ומספידין אותו וקוברין אותו ומנחמין א"ה יהושע האריך אלו מנחמין והמת בכפר אלא מוציאין את הראשון ומספידין וקוברין ומוציאין את השני ומספידין וקוברין ומעמידין שניהם בשורה אחת ומנחמין אותם אימתי בזמן ששניהם שוין אבל אם היה אחד מהם חבר ואחד עם האריך החבר קודם שהכל חייבין בכבודו ויש אומרים ע"ה קודם היה אחד מהם עשיר ואחד עני עשיר קודם וי"א עני קודם :

ב. (ע) אין מוציאין שני חתנים בתוך ארון אחד כאחת ר' יהודה אומר אם היה כדי לזה ולזה מוציאין ר' (ע) שמעון בן גמליאל אומר קרובים (ע) אלו לבוא לידי איבה. (ס) אין מוציאין ב' כלות בתוך ארון אחד כאחת ר' יהודה אומר אם היו שתיהן שוות מוציאין רבן (ס) שב"ג אומר קרובות (ס) אלו לבוא לידי איבה :

ג. (ס) אין מוציאין שני חתנים בתוך מטה אחת כאחת ר' יהודה אומר אם היה קלוסן שוה מוציאין מעשה שאירע דבר זה באושא והיו אומרים הוי חתנים הוי כלות :

ד. (ס) אין מוציאין שני מתים בתוך ארון אחד כאחת (ס) אין קוברין ב' מתים זה בצד זה (ס) ולא את המת בצד העצמות ולא את העצמות בצד המר ר' יהודה אומר האיש נקבר עם בתו (ס) הקטנה והאשה נקברה עם בנה קטן (ס) ועם בן בנה קטן זה כלל כל שהוא ישן עמו בחייו יקבר עמו במוחו וכל שאין ישן עמו בחייו (ס) לא יקבר עמו (ע) במוחו :

זא. אין נותנין שתי ארונות זה על גב זה ואם נתן (ע) כופין את בעל העליון שיפנה שאין נוהגין בוין במתים :

זב. כל מה שיש באיש יש באשה חוץ מתספורת :

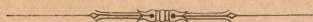
וזכרתיאל הסייכת כלן ולא ננאל צסו נקוס וז"ל "אמרו לו מת אביך וקרע ובתוך כדי דיבור נמצא בנו יצא ואם שהה אחר כדי דיבור ואמרו לו בני לא יצא ידי קריעה וחוזר וקורע" לפי התוספות נו"ק כ"ו ע"ג ה' הגרסא צירושלמי סס "קרע על אציו וננאל צנו אס על אחר חיו לריך לקרע" צנוקס צנוסחתינו "קרע וחזר צו טסיה אס על וכו'" כמו צנוס' שנוחות פרק ט' וירושלמי צרכות פרק ז' הלכה ח' וצצלי נדרים פ"ז ע"א : (עד) כן נראה להוסיף : (ע) רי"ץ גיאות נ' : חלק נזה צקינור וצניקוים ננאל צנוס' שנוחות פרק י"א לפי נוסחת תורת האדם ל"ד ע"ד צסס צאלל תניא : (ע) כל"ל לפי ה"ל : (ע) עיין וס' שנוחות סס : (ע) סס נאמר טעס כזס צסס "ר' שנועון צן אלעזר חוור" : (ע) כל"ל צנוקס חליו : (פ) עיין צנוס' שנוחות סס : (פא) עיין הערה ע"ח : (פב) כל"ל צנוקס חליו : (פג) צנוס' שנוחות פרק ט' צאלוכס : (פד) צנוסכת שנוחות פרק י"ג צנסקרון הסיכר עיין צנחלת יעקב סס : (פה) ננאלן והללס צטור יויד סנון סס"ז וצתורת האדם דף ל"ח ע"ז וצאלל ננכילתא אחריתי תניא : (פו) ננאלן עד צלל העלמות ליתא צתורת האדם : (פז) צתורת האדם קטנה : (פח) נוסף צתורת האדם : (פט) צתורת האדם חיו נקצר : (צ) ליתא צתורת האדם ונסיים "ועכשיו נהגו כר' יהודה" והוספת עלנו ה"א : (צא) רי"ץ גיאות ע"ז עור יו"ד סימן סס"ז תורת האדם ל"ח ע"ז והסס (צאלל ננכילתא אחריתי ה"ל) זה נקור הנוצ"ס הלכות אלל פרק י"ד הלכה ט"ז כרס"ט אכן גלון צוגדל עוז סס צסס "אלל רצתי דנכילתא אחריתי" : (צב) ליתא צרי"ץ גיאות : (צג) צתורת האדם ס"ד ע"א וצנכילתא אחריתי דאלל תניא : הליקור תספורת חליו צנסיס נראה ג"כ ונוס' שנוחות פרק ז' טסס נוסחתינו מנוצשת עיין נחלת יעקב סס ד"ה לתספורת כילד וצנוסכת הגר"א. צהלכות גדולות דף נ"ד ע"ז "כל שלטים יוס חקור צתספורת אחד רלשו וחמד זקנו וחמד כל שער שיש צו וכו' "

- א. (יד) היו לו שתי נשים זו שרגיל אצלה כופה מטחה ושאינו רגיל אצלה אינו כופה מטחה אלא מטחו בלבד:
- ב. (צה) הדר בפונדק והשרוי אצל חולה אם מת לו מת אינו חייב בכפיית המטה ואם היה פונדק מושכר לו חייב:
- צו) מקום שנהגו לנחם אבלים בכצים וערשנים מאכילין מקום שנהגו בכשר ויין מאכילין והכל לפי המנהג:
- צו) אבל [צה] עד] שלשה ימים אינו יוצא אחר המטרה משלשה ועד שבעה (צט) יוצא (ק) בשכונתו אבל לא בשכונה אחרת:
- קא) אין אומרים לא (ק) עת ולא מדרש ולא הגדה בבית מדרשו (קג) של אבל] מפני שביהודה נותנין שלום בכניסתן וכיצאון ללמדך שאין אבילות בשבת:
- א. (קד) אין מפנין עצמות מחוך הארון לקבר ואם פנן אסור בהנאה היה של עץ ישרף של חרס או של אבן ישבר והשברים אסורין בהנאה:
- ב. (קה) המוציא נסרים בבית הקברות לא יזיז ממקומו:
- ג. (קי) אין (ק) מסלקין עצמות לא מחוך הארון ולא מחוך הקבר לצד לקבור שם מר אחר מקום שנהגו לעשות (קה) כן עושין מקום שנהגו שלא לעשות כן אין עושין ועל זה נאמר (שלי ל"ב כ"א) אל תסג גבול עולם:
- קט) כל העצמות אדם מלקט חוץ מעצמות אביו ואמו אמר ר' אלעזר בר צדוק אמר לי אבא (קי) כשתהיו מלקטין עצמות אל (קיא) תכנסו לראותן עד שיפרסו עליהן סודרין וחכמים אומרים נותנין בב' סודרין של אביו בסודר אחד ושל אמו בסודר אחר (קיב) דברי ר' עקיבא ר' שמעון בן גנס אומר אף סודרין (קיג) להתאכל:

והאשה ונותרת צנוטת שער לאחר שצבעה אשר כל זה הציא הלפסי צנו"ק סינן חלף רכ"ח צסם חלץ רבתי ועיין רנצ"ס הלכות חלץ פרק ו' הלכה ג' וע"ז כתב הכסף נשנס וכן מנחם חלץ רבתי פרק ז', תוספות יצונות נ"ג ע"ח ד"ה נקוס, חשכול ק"צ לד 164, תורת האדם ס"ג ע"ד והכי תניא חלץ ע"ה, הר"ש מו"ק סינן ק': (צד) רי"ץ גיחות נ"ו ולא נולדו לה מצד: (צה) עיין ירושלמי מו"ק פרק ג' הלכה ה': (צו) רי"ץ גיחות כ"צ תורת האדם ס"ו ע"ד כתב הרי"ף גיחות תניא חלץ ועיין צנוקנות שזכר הרמב"ן שם מנצלי וירושלמי ועיין יתחזיקער לד 21: (צז) רי"ף גיחות כ"צ טור יו"ד סינן של"ג תורת האדם ע' ע"ז וחלץ תניא: הרישא נותלים עם נוס' שנוחות פרק ו' נות צלותה העיר ציוס הראשון וציוס השני אינו יולד עונסין: (צח) רי"ף גיחות: (צט) ליתא צרי"ף גיחות: (ק) נפרסו החזרת האדם דף ע"ח ע"ה פירוש כסות לאחרים ונת צנוקנותו יולד אחר חנוטה לצית הקצרות (וכתם מוסב על כל דלעיל נזה דף ע' חוס' שנוחות סס): (קא) תורת האדם ע"ה ע"ח וחלץ תני לה צצית יוסף צטור יו"ד סינן סס"ד חלץ רבתי: צונס' שנוחות פרק י' ח"ן חוננים לח הלכה ולא חגדה צצית נדרשו של חלץ לריך לשאול ונתחילין צהלכות חללים ופורשים לענינים אחרים וחזורים וסוחנים צהלכות חללים רבי חנינא צן גנחלל חונר חוננים חגדה צצית נדרשו של חלץ ציבורם נותנין שלום צכניסתם וצינחלם ללמוד ש"ן חליות צצנת ונתיצת "עת" שלל נולד שם נראה כי כיון לחלץ רבתי אחר: (קב) צצית יוסף שם הגרסא חזרה וחולי ע"ס הוא ונ"ל ד"ת = דברי תורה: (קג) כן נראה נולדו החזרת האדם שם וחסרון הניכר צז יס להשלימו ע"ס נוס' שנוחות כנ"ל חלות ק"ח: (קד) רי"ף גיחות ע"ג צ' צשינו לשון נועט צרלשיתו נוס' שנוחות פרק י"ג צסופו: וצנוקסח חסרת חזרת האדם ל"ט ע"ז צסם חלץ תניא וצטור יו"ד סינן סס"ג: (קה) נוס' שנוחות שם וחזרת האדם וטור שם: (קו) גס חזרת האדם דף ל"ט ע"ז: (קז) חזרת האדם ונקטין: (קח) ליתא חזרת האדם: (קט) רי"ף גיחות ע"ד: ראשיתו וסופו נולד ג"כ צונס' שנוחות פרק י"ז: (קי) צרי"ף גיחות כשהיו: (קיא) שם תכנס: (קיב) כנגלה חסרון יס צזה וחולי יס

השמחה : בספר ילקוט תלמוד תורה בהקדמתו מנה גם את המסכת מכות בין הספרים אשר שמש בהם אמנם לא נחברר לנו אם למסכת שמחות זוטרת או למסכת אבל רבתי כונתו ועיין בקונטרסי פתחי נדה סימן כ"ד בארוכה ע"ד הספר הזה ומחברו וכו'. ואי"ה בסוף החלק החמישי מהספר הזה אמלא כל החסרונות בכל הקונטרסים האלה :

ובזה נשלם עד כולו מאמרי שמחת עולם
ואריע לה בשמחה ואברכה את שמו לעולם
ברוך ה' אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם. אמן :

והנה ארכו ימי הרפסת הקונטרס הזה עד היום יום ג' י"ד שבט תר"ן לפ"ק והוא יום הולדתו ואקרא אותו מועד לכרך את ד' גוחי מבטן ב"ה כי החייני והביאני עד הלום ויברכני בבריאות ובשלום ויוכני להשלים בו בדפוס את הקונטרס הלזה לשמח את נפשי בשמחה של מצוה, ואליו תפילתי בעת רצון כי יחדש ימי וירכה ארץ שנותי ברוב עוז ושלום ויוכני להתחיל ולהשלים עוד ספרים רבים להגדיל ולהאדיר את תורה"ק ולהנחיל כבוד לחכו"ל ויאיר עיני בתורת חיים ואחיה לפגיו ביראת ובהדרת קודש ואנצורה מצוותי תמיד בכל לב וירחיב את גבולי לעשות צדקה וחסד בארץ ולא אבוש בעוה"ז ולא אכלם לעוה"ב ואברך תמיד את היום הזה ואומר כדברי בית הלל "טוב לאדם שנברא יותר משלא נברא" : אמן.

זאת תפילתי לאל חיים, אשר בטובו לעיני מאיר, בכל נפשי ולבבי וגו'

חיים מאיר הורוויץ הלוי.

תּוֹסֵפְתָא עֲתִיקָתָא

מחלקה שניה ושלישית.

מסכת שמחורת זוטרתי ; אבל רבתי (לקוטים) ; מסכת אבל רבתי ומכילתא אחריתא מאבל רבתי (לקוטים) ; תשיבות הגאונים המכילות לקוטים ממסכת אבל של בני בבל עם הערות והגהות מראה מקום ושינויי נוסחאות והקדמת בקורת ארוכה עליהם ועל כל הענינים המסתעפים עמהם בחמשים וחמשה סימנים וזה שמם לעולם

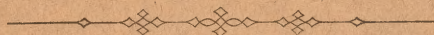
שמחת עולם

Uralte Tosefta's (Borajta's)

Zweite und dritte Abtheilung.

Tractat Semachot sutarti; Ebel rabbati (Fragamente); Tractat Ebel rabbati in zwei Recensionen (Fragamente); Gutachten der Geonim und Fragamente aus dem Tractate Ebel der babylonischen Schule nebst Variaten, Paralellstellen, Anmerkungen, und einer ausführlichen kritischen Einleitung in 55 §§.

Mainz, 1890.

Joh. Wirth'sche Hofbuchdruckerei, (Oscar Lehmann).

(Preis Mk. 2.25 (auch in Briefmarken).)